

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

Р. Г. Щокін, А. Ю. Ковальчук, І. В. Костенко

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Навчальний посібник

*(для підготовки до заліку з дисципліни
“Адміністративна відповідальність”)*

*Під загальною редакцією
М. Н. Курка*

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2015

Рецензенти: *О. П. Світличний* — д-р юрид. наук, доц.
С. Г. Благовісний — канд. юрид. наук, доц.
К. В. Сесемко — канд. юрид. наук

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії
управління персоналом (протокол № 3 від 25.03.15)*

Щокін Р. Г., Ковальчук А. Ю., Костенко І. В.

Адміністративна відповідальність: навч. посіб. (для підготовки до заліку з дисципліни “Адміністративна відповідальність”) / Р. Г. Щокін, А. Ю. Ковальчук, І. В. Костенко; під заг. ред. М. Н. Курка. — К.: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2015. — 148 с. — Бібліогр. : 139 с.

ISBN 978-617-02-0192-8

Навчальний посібник зорієнтований на структурні елементи тематичного плану. В ньому передбачений короткий зміст теоретичного курсу, в якому викладено основні моменти адміністративної відповідальності, значна увага приділена новітнім ідеям, які є в сучасному законодавстві.

Посібник містить пояснювальну записку, основні питання з курсу “Адміністративна відповідальність” та відповіді на них.

Для студентів, курсантів, молодих викладачів і широкого кола читачів.

© Р. Г. Щокін, А. Ю. Ковальчук,
І. В. Костенко, 2015

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом, 2015

© ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2015

ISBN 978-617-02-0192-8

ЗМІСТ

Вступ.....	7
1. Переконання як метод державного управління: поняття, мета, елементи	9
2. Особливості адміністративних стягнень як вид заходів адміністративного примусу	10
3. Правовий примус: поняття, ознаки	11
4. Попередження як вид адміністративного стягнення. Підстави його фіксації.....	13
5. Адміністративний примус: поняття, ознаки.....	14
6. Штраф як вид адміністративного стягнення.....	15
7. Класифікація заходів адміністративного примусу.....	16
8. Оплатне вилучення предмета як вид адміністративного примусу	17
9. Адміністративне попередження: заходи, застосування	19
10. Адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління.....	20
11. Конфіскація предмета як вид адміністративного стягнення та порядок його застосування.....	20
12. Поняття та система заходів адміністративного припинення	22
13. Позбавлення спеціального права як вид адміністративного стягнення	23
14. Адміністративні затримання: поняття, підстави, порядок застосування.....	25
15. Характеристика виправних робіт як виду адміністративного стягнення	28

16. Характеристика відновлювальних заходів.....	31
17. Адміністративний арешт: поняття, порядок застосування.....	31
18. Юридична відповідальність: поняття, ознаки, види.....	32
19. Особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх.....	34
20. Адміністративна відповідальність: поняття, ознаки, функції.....	35
21. Особливості адміністративної відповідальності військовослужбовців і працівників міліції.....	37
22. Відмежування адміністративної відповідальності від спеціальних видів відповідальності.....	37
23. Особливості адміністративної відповідальності іноземних громадян.....	38
24. Характеристика законодавства про адміністративну відповідальність.....	39
25. Обставини, що пом'якшують адміністративну відповідальність.....	41
26. Підстави адміністративної відповідальності.....	41
27. Правила накладання адміністративного стягнення.....	42
28. Характеристика обставин, що виключають адміністративну відповідальність.....	45
29. Множинність адміністративних правопорушень: ознаки, критерії, класифікація.....	46
30. Проблеми реформування адміністративного законодавства на сучасному рівні.....	48
31. Обставини, що обтяжують адміністративну відповідальність.....	50
32. Альтернативи адміністративній відповідальності.....	50

33. Характеристика юридичних складів адміністративних правопорушень, що посягають на громадський порядок та безпеку (у т. ч. на транспорті)	51
34. Спільні та відмінні ознаки крайньої необхідності та необхідної оборони	56
35. Система адміністративних правопорушень.....	57
36. Юридичний склад адміністративних правопорушень: поняття, елементи, ознаки.....	59
37. Характеристика адміністративних правопорушень, що посягають на громадський порядок та безпеку.....	60
38. Адміністративні правопорушення: поняття, ознаки	65
39. Об'єкт як елемент складу адміністративних правопорушень. Види об'єктів.....	67
40. Характеристика адміністративних правопорушень в галузі торгівлі, послуг підприємницької діяльності	67
41. Види складів адміністративних правопорушень	84
42. Характеристика правопорушень, що впливають на встановлений порядок управління.....	85
43. Суб'єкт адміністративного правопорушення та його ознаки	88
44. Характеристика ознак правопорушення у сфері праці та охорони здоров'я.....	89
45. Об'єктивна сторона як елемент складу адміністративних правопорушень.....	92
46. Характеристика адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією	93
47. Суб'єктивна сторона як елемент адміністративних правопорушень.....	94
48. Органи адміністративної юрисдикції.....	95

49. Спеціальний і особливий суб'єкт адміністративного правопорушення.....	107
50. Характеристика правопорушень у галузі житлово-комунального господарства	111
51. Відмежування адміністративних правопорушень від інших правопорушень.....	113
52. Класифікація органів адміністративної юрисдикції.....	115
53. Адміністративне стягнення: поняття, система.....	116
54. Адміністративна юрисдикція повноваження адміністративних комісій	117
55. Класифікація адміністративних стягнень	119
56. Адміністративні юрисдикційні повноваження судів.....	120
57. Поняття, завдання та принципи провадження у справах про адміністративні правопорушення.....	121
58. Порухення справи про адміністративне правопорушення та адміністративне розслідування	124
59. Розгляд справи про адміністративне правопорушення та прийняття рішення. Перегляд постанови у справі про адміністративне правопорушення.....	131
Список рекомендованої літератури.....	139

ВСТУП

Нині найголовнішим завданням держави є забезпечення зміцнення правової основи державного та громадського життя й неухильне дотримання законності і правопорядку. Значне місце у зазначеному механізмі посідає адміністративна відповідальність, яка, як вид юридичної відповідальності, спрямована на профілактику та запобігання правопорушень, їх припинення та накладання на правопорушників загальнообов'язкових правил, які діють у державному управлінні, адміністративних стягнень, що тягнуть за собою для цих осіб обтяжливі наслідки матеріального чи морального характеру.

Адміністративні правопорушення за даними статистики становлять найбільшу частку в загальній масі правопорушень. Отже, на одне вчинене кримінальне правопорушення припадає понад сотню скоєних адміністративних проступків. Однак у сферу адміністративно-деліктних правовідносин об'єктивно втягнута більшість населення України, внаслідок чого спостерігається не зниження рівня правової свідомості громадян, а розширення кола суспільних відносин, що підпадають під охорону адміністративного законодавства.

Нормативно-правова база, яка встановлює порядок притягнення реформування до адміністративної відповідальності, що спостерігається у постійних зміненнях в адміністративному законодавстві, зокрема щодо адміністративних стягнень, повноважень органів адміністративної юрисдикції, юридичного складу правопорушення і порядку накладання адміністративних стягнень за їх скоєння.

Головна мета вивчення навчального курсу з дисципліни адміністративна відповідальність полягає у засвоєнні основних теоретико-правових положень адміністративної відповідальності, ознак і елементів юридичного складу адміністративного правопорушення, у системі й характеристиці адміністративних

стягнень, їх накладанні, а також набутті навичок аналізувати юридичні склади деяких адміністративних проступків і особливості провадження у справах про адміністративні правопорушення уповноваженими на те органами.

1. Переконання як метод державного управління: поняття, мета, елементи

Метод переконання є провідним в управлінській діяльності. З його допомогою здійснюється вплив на свідомість людей і дотримання з їхнього боку певної поведінки. Він формує у громадян правосвідомість, внутрішню готовність сприймати і виконувати загальнообов'язкові правила поведінки. Метод переконання насамперед стимулює належну поведінку учасників управлінських відносин. Необхідно зазначити, що інтереси тих, хто управляє, і тих, хто підпорядковується, в адміністративно-правових відносинах а також у завданнях, що стоять перед ними, є спільними. Тому виконання законів, приписів, планових завдань здійснюється на добровільній основі внаслідок високої організованості і дисципліни учасників управлінських відносин. Для досягнення поставлених завдань застосовуються різноманітні засоби переконання, а саме: роз'яснення, виховання, поширення передового досвіду, моральне та матеріальне стимулювання.

Переконання складається з таких заходів: агітації, виховання, роз'яснення, показу позитивного досвіду, заохочення, обговорення поведінки. Ці заходи являють собою заходи правового і неправового характеру, які проводяться державними та громадськими органами з метою формування у громадян розуміння необхідності чіткого виконання вимог законів та інших правових актів. Адміністративні методи управління характеризуються підпорядкуванням волі керованого об'єкта волі управляючого суб'єкта за схемою “влада — підпорядкування” і поділяються на адміністративно-правові та адміністративно-організаційні методи. Адміністративно-правові методи, у свою чергу, поділяються: а) за юридичними ознаками — на нормативні, індивідуальні (накази, вказівки, розпорядження, рішення); б) за формою вирішення — на адміністративно-правові й адміністративно-організаційні; в) за способом впливу на об'єкт управління — на зобов'язуючі виконати певні дії, уповноважуючі виконати зазначені дії, заохочувальні до виконання

соціально-корисних дій, заборонні (обмежуючі) на виконання тих чи інших дій; г) за формою припису — на категоричні (імперативні), делегуючі, рекомендаційні, диспозитивні.

2. Особливості адміністративних стягнень як вид заходів адміністративного примусу

Адміністративне стягнення є мірою відповідальності і застосовується з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобіганням вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами.

Види адміністративних стягнень. За вчинення адміністративних правопорушень можуть застосовуватись такі адміністративні стягнення:

- 1) попередження;
- 2) штраф;
- 3) оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення;
- 4) конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення;
- 5) позбавлення спеціального права, наданого даному громадянинуві (права керування транспортними засобами, права полювання);
- 5-1) громадські роботи;
- 6) виправні роботи;
- 7) адміністративний арешт;
- 8) арешт з утриманням на гауптвахті.

Законами України можуть бути встановлені й інші види адміністративних стягнень. Відповідно до законодавства України

передбачається адміністративне видворення за межі України іноземців і осіб без громадянства за вчинення адміністративних правопорушень, які грубо порушують правопорядок.

3. Правовий примус: поняття, ознаки

Примус складається з дисциплінарних, адміністративних, матеріальних, кримінально-процесуальних заходів. Сутність його полягає у формуванні поведінки об'єкта управління проти його волі, при цьому суб'єкт управління може впливати примусово на моральну, матеріальну, організаційну, фізичну, психологічну сферу об'єкта управління з метою його упорядкування. Примус, на відміну від переконання, застосовується спеціально уповноваженими суб'єктами управління в межах їх правової компетенції. Адміністративний примус може здійснюватись через заходи адміністративного попередження, заходи адміністративного припинення (пониження), заходи адміністративно-процесуального забезпечення і адміністративного стягнення.

Метод примусу — спосіб впливу на суб'єкти управління (громадян), нездатні керувати власною поведінкою відповідно до волі держави. Заходи примусу застосовуються тоді, коли вичерпано засоби переконання до тих осіб, які не дотримуються чи порушують вимоги законів та інших нормативних актів, дисципліну. Важлива (хоч і не єдина) функція державного примусу — правоохоронна. Вона полягає в локалізації, нейтралізації, недопущенні правопорушень.

Адміністративний примус — це владне, здійснюване в односторонньому порядку і в передбачених правовими нормами випадках застосування заходів від імені держави до суб'єктів правопорушень. *По-перше*, заходів попередження правопорушень, *по-друге*, запобіжних заходів щодо правопорушень, *по-третє*, заходів відповідальності за порушення нормативно-правових положень.

Існують такі відмітні ознаки адміністративного примусу, що дають можливість розпізнати заходи адміністративного впливу серед інших державних примусових заходів: 1) якщо всі види державного примусу рівнозначні за своєю сутністю відповідному виду юридичної відповідальності; 2) як правило, заходи адміністративного примусу застосовуються органами державного управління та їх посадовими особами.

Зазначена функція органів державного управління та їх посадових осіб фіксується у відповідних адміністративно-правових нормах:

- для адміністративного примусу характерна множинність органів і посадових осіб, яким надано право на його застосування;
- правообмеження, що настають у результаті застосування заходів адміністративного примусу, менш відчутні, менш суворі за силою примусового впливу, ніж ті обмеження, що виникають при застосуванні заходів кримінального примусу;
- засоби адміністративного впливу на правопорушників, врешті-решт, є профілактикою злочинної поведінки;
- заходи адміністративного примусу можуть застосовуватись як щодо правопорушників чи осіб, від яких можна чекати здійснення правопорушення, так і щодо осіб, які належать до категорії законослухняних, не здійснюють і не збираються здійснювати будь-яких проступків.
- адміністративний примус вирізняється складною багатоцільовою спрямованістю заходів впливу.

Це, *по-перше*, покарання за скоєний вчинок; *по-друге*, заходи припинення правопорушень; *по-третє*, заходи попередження правопорушення; *по-четверте*, заходи забезпечення права слухняної поведінки суб'єктів правовідносин, *по-п'яте*, застосування заходів адміністративного примусу передбачається різними за юридичною силою нормативними документами; *по-шосте*, заходи адміністративного примусу застосовуються як до фізичних, так і до юридичних осіб; *по-сьоме*, усі заходи

адміністративного примусу мають примусово-обов'язковий, державно-владний характер; вони застосовуються від імені держави і в інтересах держави.

4. Попередження як вид адміністративного стягнення. Підстави його фіксації

Попередження є заходом виховного характеру, що засвідчує офіційну негативну оцінку поведінки правопорушника з боку державного органу (посадової особи) та недопущення скоєння протиправних дій. Цей вид стягнення застосовується за незначні правопорушення.

Попередження як захід адміністративного стягнення виноситься в письмовій формі. В деяких інших випадках фіксується іншим установленим способом. Зміст попередження полягає в офіційному, від імені держави, осуді протиправної діяльності порушника органами адміністративної юрисдикції з метою повідомлення його про неприпустимість подальших подібних дій. Цей орган засвідчує негативну оцінку поведінки правопорушника. Таким чином, попередження є більш морально-виховним заходом адміністративного стягнення.

Постанова про накладання цього адміністративного стягнення виконується органом, що виніс постанову, шляхом оголошення постанови порушнику. Якщо постанова про накладання стягнення як попередження вноситься під час відсутності порушника, йому вручається копія постанови згодом.

Винесення адміністративного стягнення як попередження відбувається на місці вчинення таких порушень: порушення правил з охорони порядку на річковому транспорті і маломірних суднах, порушення правил, що забезпечують безпеку експлуатації суден, порушення правил користування річковими і маломірними суднами — воно оформлюється способом, встановленим МВС України або спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі автотранспорту.

5. Адміністративний примус: поняття, ознаки

Адміністративний примус — це владне, здійснюване в односторонньому порядку і в передбачених правовими нормами випадках застосування від імені держави до суб'єктів правопорушень, по-перше, заходів попередження правопорушень, по-друге, запобіжних заходів щодо правопорушень, по-третє, заходів відповідальності за порушення нормативно-правових положень.

Відмітні ознаки адміністративного примусу, що дають можливість розпізнати заходи адміністративного впливу серед інших державних примусових заходів, такі:

- якщо всі види державного примусу рівнозначні за своєю сутністю відповідному виду юридичної відповідальності;
- як правило, заходи адміністративного примусу застосовуються органами державного управління та їх посадовими особами.

Ця функція органів державного управління та їх посадових осіб фіксується у відповідних адміністративно-правових нормах:

- для адміністративного примусу характерна множинність органів і посадових осіб, яким надано право на його застосування;
- правообмеження, що настають у результаті застосування заходів адміністративного примусу, менш відчутні, менш суворі за силою примусового впливу, ніж ті обмеження, що виникають при застосуванні заходів кримінального примусу;
- засоби адміністративного впливу на правопорушників, врешті-решт, є профілактикою злочинної поведінки;
- заходи адміністративного примусу можуть застосовуватись як щодо правопорушників чи осіб, від яких можна чекати здійснення правопорушення, так і щодо осіб, які належать до категорії законослухняних, не здійснюють і не збираються здійснювати будь-яких проступків;

- адміністративний примус вирізняється складною багатоцільовою спрямованістю заходів впливу.

Це, по-перше, покарання за скоєний вчинок; по-друге, заходи по припиненню правопорушень; по-третє, заходи попередження правопорушення; по-четверте, заходи забезпечення права слухняної поведінки суб'єктів правовідносин.

Застосування заходів адміністративного примусу передбачається різними за юридичною силою нормативними документами. Заходи адміністративного примусу застосовуються як до фізичних, так і до юридичних осіб. Усі заходи адміністративного примусу мають примусово-обов'язковий, державно-владний характер; вони застосовуються від імені держави і в інтересах держави.

6. Штраф як вид адміністративного стягнення

Штраф передбачено як вид стягнення за будь-яке скоєне адміністративне правопорушення. Цей вид стягнення впливає на матеріальне становище правопорушника. У деяких випадках передбачається накладання штрафу на правопорушника на місці скоєння адміністративного правопорушення (наприклад, за порушення Правил дорожнього руху).

Штраф — найпоширеніший вид адміністративного стягнення майнового характеру. Він накладається на правопорушників в адміністративному або судовому порядку у випадках і межах, передбачених актами вищих органів державної влади і управління. Розмір штрафу визначається переважно з огляду на офіційно встановлений розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян або в окремих випадках у кратному розмірі до вартості проїзду або товару. Що стосується посадових осіб, на відміну від громадян, чинним законодавством встановлені значно більші розміри стягнень.

В адміністративному провадженні штраф застосовується виключно як грошове стягнення, хоча історії адміністративно-

штрафної практики України відомі й інші його форми, наприклад, натуральний штраф (зерном, картоплею) у сільській місцевості.

Штраф в адміністративно-юрисдикційній практиці — домінуюча форма адміністративної відповідальності, оскільки він передбачений як єдиний або альтернативний захід стягнення за більшість адміністративних правопорушень, що містяться в Особливій частині КУпАП.

Штрафи — адміністративні стягнення — відрізняються від однойменної кримінально-правової санкції не тільки розмірами, а й порядком встановлення, своїм призначенням. А саме: адміністративний штраф — це основний вид стягнення, а штраф як кримінальна санкція може застосовуватись як основне, так і додаткове покарання. Адміністративним штрафом не можуть замінюватись інші стягнення, і він може накладатися разом з додатковими стягненнями.

7. Класифікація заходів адміністративного примусу

Адміністративний примус — це владне, здійснюване в односторонньому порядку і в передбачених правовими нормами випадках застосування заходів від імені держави до суб'єктів правопорушень. По-перше, заходів попередження правопорушень, по-друге, запобіжних заходів щодо правопорушень, по-третє, заходів відповідальності за порушення нормативно-правових положень.

Водночас адміністративний примус має ряд характерних рис, які дають можливість відрізнити його від судового й суспільного примусу:

- адміністративний примус застосовується в державному управлінні для охорони суспільних відносин, що виникають у цій сфері державної діяльності;
- механізм правового регулювання адміністративного примусу встановлює підстави й порядок застосування відповідних примусових заходів;

- порядок застосування примусових заходів регулюється, як правило, нормами адміністративного права, що включають у себе норми адміністративного законодавства або адміністративно-правові норми актів виконавчих і розпорядницьких органів;
- застосування адміністративного примусу — це результат реалізації державно-владних повноважень органів державного керування й лише у виняткових, установлених законодавством випадках такі заходи можуть застосовувати суди (судді);
- адміністративний примус використовується для: а) попередження здійснення правопорушень; б) припинення адміністративних провин; в) залучення до адміністративної відповідальності.

Мета адміністративного примусу — виховання особи, яка вчинила адміністративні правопорушення, в дусі дотримання законів, поваги до правил співжиття, а також для запобігання вчиненню нових правопорушень як самим порушником, так і іншими особами (ст. 23). *Види адміністративних правопорушень примусу: заходи адміністративного попередження, заходи адміністративного припинення, заходи адміністративного стягнення.*

8. Оплатне вилучення предмета як вид адміністративного примусу

Оплатне вилучення предмета — специфічний вид грошово-матеріальних стягнень, накладених за вчинення адміністративних проступків з використанням спеціальних предметів, приладів або безпосереднім об'єктом яких є заборонений предмет. Оплатне вилучення такого предмета складається з його примусового вилучення в особи, яка правомірно ним володіє, та подальшої реалізації з передачею одержаної суми колишньому власнику за винятком збитків з реалізації предмета (ч. 1 ст. 28 КУпАП).

У законодавстві цей захід стягнення застосовується в основному за порушення, які являють найбільшу суспільну шкідливість. У більшості випадків оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення правопорушення, застосовується як додатковий захід (поряд зі штрафом та позбавленням спеціального права, наданого особі). Законодавство про адміністративні правопорушення передбачає оплатне вилучення як основний та додатковий захід стягнення (ст. 25 КУпАП).

Оплатне вилучення слід відрізнити від інших видів вилучення, таких, як реквізиція та конфіскація. Оплатне вилучення предмета як захід адміністративного примусу суттєво відрізняється від реквізиції.

Реквізиція — адміністративно-примусовий захід, який застосовується державними органами у разі стихійного лиха, аварії, епідемії, епізоотії та за інших надзвичайних обставин. Оплатне вилучення — захід адміністративного стягнення.

Реквізиція виявляється в оплатному відчуженні або тимчасовому вилученні на оплатній основі майна громадян або державних органів, суспільних організацій, оплатне ж вилучення поширюється тільки на певні предмети, знаряддя або безпосередній об'єкт проступку. Якщо реквізиція не є санкцією з боку держави і ніяк не пов'язана з адміністративним правопорушенням, яке застосовується як виняток, то оплатне вилучення — захід адміністративного стягнення за скоєння адміністративного проступку.

Реквізиція, на відміну від оплатного вилучення, може бути й тимчасовим заходом, який застосовується не тільки до громадян, а й до громадських організацій. У разі реквізиції майна його попередній власник може вимагати взамін надання йому іншого майна, якщо це можливо, а при оплатному вилученні правопорушнику, як колишньому власнику реалізованої речі, повертається лише виручена сума з відрахуванням витрат з реалізації вилученого предмета.

Оплатне вилучення предмета вважається м'якшим заходом стягнення, ніж конфіскація, і відрізняється від неї оплатним характером. Отже, повторне, протягом року, порушення правил зберігання або перевезення зброї, як додаткове стягнення, тягне

конфіскацію зброї (ч. 2 ст. 191 КУпАП), скоєння того самого проступку вперше має наслідком застосування лише оплатного вилучення як додаткового стягнення.

Оплатно вилучена річ або предмет примусово відбираються у власника згідно з постановою органу адміністративної юрисдикції, оцінюється комісією мисливського товариства та передається до комісійного відділу або магазину для продажу, а одержані від його реалізації гроші, з відрахуванням витрат на його продаж, повертаються власнику. Постанова виконується органом (посадовою особою), який виніс постанову.

Необхідно наголосити, що найчастіше органи внутрішніх справ оплатно вилучають вогнепальну зброю та боєприпаси. Ця процедура має, до речі, найскладніший характер, оскільки йдеться про речі, які вимагають дотримання певного режиму прийому, вилучення та зберігання.

9. Адміністративне попередження: заходи, застосування

Заходи **адміністративного попередження** — дії вповноважених органів або посадових осіб, спрямовані на примусове забезпечення виконання громадянами суспільних обов'язків, забезпечення суспільної безпеки й громадського порядку, запобігання й боротьбу зі стихійними лихами, епідеміями, епізоотіями й ліквідацію їхніх наслідків. Це попереджувальні, профілактичні заходи. Умовами для виникнення конкретних відносин, пов'язаних з використанням **адміністративно-попереджувальних заходів**, є різного роду юридичні факти, у тому числі протиправні дії окремих осіб і організацій.

Найтиповішими є такі засоби **адміністративного попередження**: а) вимога припинення окремих дій; б) перевірка документів; в) огляд речей і особистий огляд; г) тимчасове обмеження або заборона доступу громадян до окремих ділянок місцевості або об'єктів з метою забезпечення громадського порядку, сус-

пільної безпеки, охорони здоров'я людей; д) обмеження або заборона руху транспорту й пішоходів на окремих ділянках вулиць і автомобільних шляхів при виникненні загрози суспільній безпеці; е) закриття ділянок державного кордону; ж) здійснення адміністративного нагляду за особами, у відношенні яких воно встановлене, а також контролю за засудженими за карні злочини у випадках застосування покарань не пов'язаних з позбавленням волі; з) облік і офіційне попередження осіб; і) право входу на територію й у приміщення підприємств, установ і організацій, житлові й інші приміщення громадян; к) введення карантину при епідеміях і епізоотіях; л) медичний огляд осіб і огляд санітарного стану підприємств громадського харчування; м) реквізиція майна; н) контроль і наглядові перевірки.

10. Адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління

Загальна характеристика адміністративних правопорушень, що посягають на встановлений порядок управління. Поняття встановленого порядку управління та його складові. Загальна правова характеристика елементів юридичних складів адміністративних проступків проти встановленого порядку управління.

Юридичний аналіз окремих адміністративних проступків: злісна непокоря законному розпорядженню або вимозі працівника міліції; порушення паспортних правил; порушення законодавства про загальний військовий обов'язок і військову службу; порушення законодавства про вибори тощо.

11. Конфіскація предмета як вид адміністративного стягнення та порядок його застосування

Конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення,

означає безоплатну передачу майна у власність держави. *Цей вид стягнення характеризується тим, що конфіскується не все майно порушника, не будь-які речі, що мають споживчу вартість, а лише предмети, що пов'язані з вчиненням адміністративного правопорушення і які знаходяться в особистій власності порушника.*

Конфіскованим може бути лише предмет, який є у приватній власності порушника, якщо інше не передбачено законами України. Цей вид стягнення вважається суворішим заходом, ніж оплатне вилучення, застосовується виключно за рішенням судді. Водночас конфіскація вогнепальної зброї, інших знарядь полювання і бойових припасів не може застосовуватись до осіб, для яких полювання є основним джерелом існування (ч. 2 ст. 29 КУпАП).

Конфіскація, як адміністративне стягнення, є судово-адміністративним заходом, що застосовується, як правило, як додаткове на рівні з основним стягненням, передбаченим п. п. 1; 2; 5; 6; 7 статті 24 КУпАП. Як основний вид адміністративного стягнення вона застосовується за порушення деяких митних правил (ч. 2 ст. 323, ст. 326 МКУ). На відміну від конфіскації, передбаченої КУпАП, у митному законодавстві вона здійснюється незалежно від того, чи є вилучені товари, транспортні засоби власністю особи, яка скоїла порушення митних правил (безпосереднім предметом порушення митних правил, товарами зі спеціально виготовленими сховищами (тайниками), що використовуються для приховування безпосередніх предметів для порушення митних правил від митного контролю, транспортними засобами, що використовуються для переміщення безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон (п. 3 ст. 322 МКУ).

Конфіскація як адміністративне стягнення не пов'язана з відшкодуванням нанесених громадянам майнових збитків, за винятком випадків відміни відповідної постанови органом адміністративної юрисдикції з припиненням справи про адміністративні правопорушення, коли особа має право вимагати повернення невірної відсудженого майна або сплати його вартості.

Конфіскація, як адміністративне стягнення, відрізняється від реквізиції, яка полягає у примусовому вилученні державою у власника майна, в державних або суспільних інтересах, зі сплатою йому його вартості. Конфіскація в адміністративному порядку не переслідує мети задоволення державної необхідності, яку виконує реквізиція. Її мета — примушення особи до виконання покладених на неї законом обов'язків, впливу на правопорушника в інтересах відповідальності за проступок.

Від вилучення речей і документів конфіскація відрізняється:

- 1) правовою основою застосування (різні норми КУпАП);
- 2) порядком застосування (конфіскація–судовий, вилучення–позасудовий);
- 3) предметами, які необхідно вилучити; на відміну від конфіскації, яка застосовується до правопорушника, вилученню підлягають речі і документи, які виявлені під час затримання правопорушника, його особистого огляду або огляду його речей;
- 4) вилучення речей застосовується як захід адміністративного припинення правопорушення, конфіскація є адміністративним стягненням.

Оцінка конфіскованого майна проводиться спеціальною комісією за спеціально встановленими правилами.

12. Поняття та система заходів адміністративного припинення

Запобіжні заходи правопорушень — це примусове припинення протиправних дій, що мають ознаки адміністративної провини (у деяких випадках вони можуть мати й карний характер), спрямоване на недопущення негативних наслідків і забезпечення застосування до винної особи адміністративного стягнення, а у виняткових випадках — і карного покарання. Запобіжні заходи умовно можна поділити на дві групи: *загального й спеціального призначення*.

До запобіжних заходів загального призначення відносяться: а) адміністративна затримка; б) особистий догляд і огляд речей; в) примусове лікування; г) тимчасове відсторонення від роботи інфекційних хворих; д) примусове лікування осіб, що страждають небезпечними для оточуючих захворюваннями; е) тимчасове відсторонення від управління транспортними засобами; ж) припинення робіт і заборона експлуатації механізмів тощо. Застосування цих заходів регулюється рядом законів: КУпАП (ст. ст. 260–263, 267), ЗУ “Про міліцію” (ст. 11), Митним кодексом України й іншими законодавчими актами. Наведений перелік заходів адміністративного припинення загального призначення не є вичерпним.

До запобіжних заходів спеціального призначення відносяться: а) заходи фізичного впливу; б) спеціальні засоби; в) використання вогнепальної зброї. Заходи фізичного впливу застосовуються міліцією й працівниками інших органів внутрішніх справ з метою охорони громадського порядку, суспільної безпеки й боротьби зі злочинністю на підставі Закону України “Про міліцію”.

13. Позбавлення спеціального права як вид адміністративного стягнення

Позбавлення спеціального права, наданого громадянинуві, застосовується за грубе або систематичне порушення порядку користування цим правом. *Фактичне позбавлення спеціального права виявляється у вилученні відповідного документа, який надає таке право (посвідчення водія, свідоцтва, диплома, мисливського квитка).*

Позбавлення спеціального права керувати транспортним засобом, річковими та маломірним судами, права на мисливодство та рибальство ловлею в системі адміністративних стягнень посідає особливе місце. *Цей захід складається із позбавлення правопорушника раніш наданого йому права займатися певною*

діяльністю, виконувати певні види робіт або користуватися певними фондами держави за умови, якщо особа грубо, систематично порушує порядок користування ним.

Об'єктивну необхідність застосування цього стягнення можна пояснити необхідністю встановлення окремих обмежень на дії осіб, яким надано спеціальне право і які його грубо порушують. Наприклад, розглянуте адміністративне стягнення поширюється на право управління транспортними засобами, за недотримання (невиконання) порядку користування спеціальним правом, скоєння грубих порушень правил дорожнього руху, що створюють загрозу життю, здоров'ю та майну самого порушника та оточуючим об'єктам державного та колективного майна, природі. Тому, щоб попередити в майбутньому порушення, законодавець застосовує такий серйозний за своїми наслідками захід адміністративного стягнення.

Для заняття певним видом діяльності або виконання певних видів робіт держава встановлює дозвільний порядок. Для того щоб громадянину одержати відповідний дозвіл (право), необхідна наявність низки обов'язкових умов: здача іспитів або технічного мінімуму; наявність деяких навичок, проходження стажування або практики; певний стан здоров'я тощо. Окремі права громадянам надаються на визначений термін, після закінчення якого проводиться додаткова перевірка знань або огляд стану здоров'я.

В усіх випадках застосування цього стягнення йдеться про позбавлення наданих громадянину спеціальних прав, які відрізняються від конституційних, якими громадяни володіють з часу народження або набуття цивільної дієздатності. Спеціальне право надає право користування окремими засобами (мисливською зброєю, знаряддям для риболовлі тощо), спеціалізованими фондами, право обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Адміністративне законодавство України передбачає деякі пільги для осіб, які користуються спеціальним правом керування транспортним засобом у зв'язку з інвалідністю. Ці особи

можуть бути позбавлені такого права тільки у виключних випадках (ч. 2 ст. 30 КУпАП), якщо вони керували транспортним засобом у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння, а також у разі невиконання вимоги працівника міліції про зупинку транспортного засобу, залишення на порушення вимог встановлених правил місця дорожньо-транспортної пригоди, учасниками якої вони є, ухиляння від огляду на наявність алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння.

Позбавлення спеціального права за своєю суттю — захід тимчасовий, відносно визначеного характеру, що виявляється у визначенні законодавцем вищої межі цієї санкції, що дає можливість правозастосувальним органам у кожному конкретному випадку визначати її з урахуванням характеру вчиненого правопорушення, особи правопорушника, ступеня його вини, обставин, що пом'якшують або обтяжують відповідальність тощо.

14. Адміністративні затримання: поняття, підстави, порядок застосування

Адміністративне затримання є заходом забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення (Ст. ст. 260–263 КУпАП).

У випадках, прямо передбачених законами України, з метою припинення адміністративних правопорушень, коли вичерпано інші заходи впливу, встановлення особи, складання протоколу про адміністративне правопорушення у разі неможливості складання його на час вчинення правопорушення, якщо складання протоколу є обов'язковим, забезпечення своєчасного і правильного розгляду справ та виконання постанов по справах про адміністративні правопорушення допускається адміністративне затримання особи.

Про адміністративне затримання складається протокол, у якому зазначаються дата і місце його складання; посада, прізвище, ім'я та по батькові особи, яка склала протокол; відомос-

ті про особу затриманого; час і мотиви затримання. Протокол підписується посадовою особою, яка його склала, і затриманим. У разі відмови затриманого від підписання протоколу в ньому робиться запис про це. Про місце перебування особи, затриманої за вчинення адміністративного правопорушення, негайно повідомляються її родичі, а на її прохання також власник відповідного підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган.

Органи (посадові особи), правомочні здійснювати адміністративне затримання:

1) **Органи внутрішніх справ** — при вчиненні дрібного хуліганства, порушення порядку організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій, при поширюванні неправдивих чуток, вчиненні злісної непокори законному розпорядженню чи вимозі працівника міліції, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, а також військовослужбовця чи образи їх, публічних закликів до невиконання вимог працівника міліції, при прояві неповаги до суду, вчиненні незаконного доступу до інформації в автоматизованих системах, порушення правил про валютні операції, правил обігу наркотичних засобів або психотропних речовин і т. д.

2) **Органи прикордонної служби** — у разі незаконного перетинання або спроби незаконного перетинання державного кордону України, порушення прикордонного режиму або режиму в пунктах пропуску через державний кордон України, вчинення злісної непокори законному розпорядженню або вимозі військовослужбовця чи працівника Державної прикордонної служби України або члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону тощо.

3) **Старша у місці розташування охоронюваного об'єкта посадова особа воєнізованої охорони** — при вчиненні правопорушень, пов'язаних з посяганням на охоронювані об'єкти, інше.

4) **Посадова особа Військової служби правопорядку у Збройних силах України** — у разі вчинення військовослужбов-

цями, військовозобов'язаними під час проходження ними зборів та працівниками Збройних сил України під час виконання ними службових обов'язків дрібного хуліганства, злісної непокори законному розпорядженню чи вимозі посадової особи Військової служби правопорядку у Збройних силах України, публічних закликів до невиконання вимог цієї особи, порушення правил зберігання, носіння або перевезення вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів тощо.

5) **Органи Служби безпеки України** — при порушенні законодавства про державну таємницю або здійсненні незаконного доступу до інформації в автоматизованих системах, придбанні або зберіганні спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку, інших засобів негласного отримання інформації.

Адміністративне затримання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, може тривати не більш як три години. У виняткових випадках у зв'язку з особливою потребою законами України може бути встановлено інші строки адміністративного затримання. Осіб, які порушили прикордонний режим або режим у пунктах пропуску через державний кордон України, може бути затримано на строк до трьох годин для складання протоколу, а в необхідних випадках для встановлення особи і з'ясування обставин правопорушення — до трьох діб з повідомлення про це письмово прокурора протягом двадцяти чотирьох годин з моменту затримання або на строк до десяти діб з санкції прокурора, якщо правопорушники не мають документів, що посвідчують їхню особу.

Осіб, які порушили правила обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, може бути затримано на строк до трьох годин для складання протоколу, а в необхідних випадках для встановлення особи, проведення медичного огляду, з'ясування обставин придбання вилучених наркотичних засобів і психотропних речовин та їх дослідження — до трьох діб з повідомленням про це письмово прокурора протягом двадцяти чотирьох годин з моменту затримання або на строк до десяти діб з санкції

прокурора, якщо правопорушники не мають документів, що посвідчують їхню особу.

Осіб, які вчинили дрібне хуліганство, злісну непокору законному розпорядженню або вимозі працівника міліції, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, а також військовослужбовця чи образу їх, публічні заклики до невиконання вимог працівника міліції чи посадової особи Військової служби правопорядку у Збройних силах України може бути затримано до розгляду справи суддею або начальником (заступником начальника) органу внутрішніх справ.

До розгляду суддею справи може бути затримано також осіб, які незаконно перетнули або спробували незаконно перетнути державний кордон України, вчинили злісну непокору законному розпорядженню або вимозі військовослужбовця чи працівника Державної прикордонної служби України або члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, порушили порядок організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій або проявили неповагу до суду чи торгували з рук у невстановлених місцях.

Іноземців та осіб без громадянства, які порушили правила перебування в Україні і транзитного проїзду через територію України, може бути затримано до розгляду справи суддею або посадовою особою органу Державної прикордонної служби України.

Строк адміністративного затримання обчислюється з моменту доставлення порушника для складання протоколу, а особи, яка була в стані сп'яніння, — з часу її протвердження.

15. Характеристика виправних робіт як виду адміністративного стягнення

Виправні роботи — захід адміністративного стягнення, який поєднує в собі два аспекти матеріального та обмежуваль-

ного характеру. Матеріальний аспект знаходить свій вияв у тому, що правопорушник протягом терміну до двох місяців працює за постійним місцем роботи і з його заробітку за рішенням суду (судді) відраховується до 20 відсотків заробітку в доход держави. Мета цього заходу стягнення — грошове покарання, вплив на матеріальні інтереси порушника та на його перевиховання в умовах трудового колективу. Стягнення не може бути застосоване до військовослужбовців та призваних на збори військовозобов'язаних, осіб рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ, народних депутатів України.

Виправні роботи — захід адміністративного стягнення, який поєднує в собі аспекти матеріально-обмежувального впливу. Цей захід стягнення застосовується при деяких адміністративних проступках з особливою антисуспільною спрямованістю, близьких до злочинів: дрібна крадіжка державного або колективного майна (ч. 1 ст. 51 КУпАП); ухилення від відшкодування майнової шкоди, заподіяної злочином підприємствам, установам, організаціям (ст. 51¹ КУпАП); дрібне хуліганство (ст. 173 КУпАП); поширювання неправдивих чуток (ст. 173¹ КУпАП); розпивання спиртних напоїв у громадських місцях і поява у громадських місцях у п'яному вигляді, вчинення особою проступків двічі протягом року (ч. 3 ст. 178 КУпАП); злісна непокора законному розпорядженню або вимозі працівників міліції (ст. 185 КУпАП); повторне протягом року порушення встановленого порядку організації проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій (ч. 2 ст. 185¹ КУпАП); публічні заклики до невиконання вимог працівника міліції (ст. 185⁷ КУпАП).

Виправні роботи призначаються тільки як основне стягнення по постанові районного судді, яка приймається ним одноособово. Виправні роботи не можуть бути застосовані до військовослужбовців та призваних на збори військовозобов'язаних, осіб рядового та начальницького складів органів внутрішніх справ, народних депутатів України та осіб, наділених дипломатичним імунітетом. Мета цього заходу стягнення — грошове покарання,

вплив на матеріальні інтереси порушника та його перевиховання в умовах трудового колективу.

Матеріальний вплив при призначенні виправних робіт проявляється в тому, що із заробітку порушника в доход держави проводяться відрахування в розмірі, встановленому постановою районного суду (судді) в межах 20 % заробітку. До суми останнього входять: заробітна плата за основним місцем роботи, за сумісництвом, гонорари, які отримані відповідно до договорів та трудових угод. Утримання не допускаються з пенсій та допомог, які отримуються у порядку соціального забезпечення та страхування, а також з виплат одноразового характеру. Відрахування здійснюються з усієї суми заробітку без виключення з нього податків та інших платежів.

Застосування зазначеного заходу, окрім матеріальних втрат для порушника, передбачає і деякі правообмеження: забороняється надання чергової відпустки в період відбування покарання; час відбуття виправних робіт не зараховується до стажу роботи, який надає право на отримання щорічної відпустки, надбавок до заробітної плати та інших пільг.

Строк виправних робіт не має перевищувати двох місяців. Виправні роботи, що призначаються постановою суду (судді) в адміністративному порядку, не тягнуть судимості і їх необхідно відрізнити від виправних робіт, передбачених кримінальним кодексом (ст. 57 КК України). Останні призначаються згідно з вироком суду за скоєння злочину на термін від 6-ти місяців до 2-х років і тягнуть за собою судимість. Виправні ж роботи, як захід адміністративної відповідальності, не тягнуть судимості, не є вони й підставою для звільнення з роботи. Виправні роботи не можуть призначатися недієздатним особам, пенсіонерам, інвалідам, вагітним жінкам, особам, які не мають постійного місця роботи. Законодавець не встановлює мінімальний термін виправних робіт, але, виходячи з доцільності застосування цього адміністративного стягнення, ми вважаємо, що мінімальний термін виправних робіт не має бути меншим 15 днів.

16. Характеристика відновлювальних заходів

Адміністративно-відновлювальні заходи — це такі примусові заходи, які спрямовані на ліквідацію негативних наслідків правопорушень та на відновлення порушених прав (порушеного правового стану).

Серед них можна назвати: знесення самовільно зведеної будівлі; припинення користування земельною ділянкою (при порушенні земельного законодавства); адміністративне виселення тощо.

17. Адміністративний арешт: поняття, порядок застосування

Адміністративний арешт — найсуворіший захід адміністративного стягнення, який застосовується як виняток. Призначається лише за постановою суду (судді) у тому разі, якщо за обставинами справи, з урахуванням особи порушника, суддя дійде висновку, що застосування інших видів стягнення буде недостатньо. Призначається цей захід на строк до 15 діб (ст. 32 КУпАП). Винятковість адміністративного арешту виявляється в тому, що він встановлюється за вчинення адміністративних проступків з особливою антигромадською спрямованістю, які найбільш наближені до кримінально-карних.

У Кодексі України про адміністративні правопорушення адміністративний арешт призначається за скоєння таких правопорушень:

- незаконне вироблення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах (ст. 44 КУпАП);
- дрібне хуліганство (ст. 17з КУпАП);
- розпивання спиртних напоїв у громадських місцях і поява у громадських місцях у п'яному вигляді (ч. 3 ст. 178 КУпАП);

- злісна непокоря законному розпорядженню або вимозі працівника міліції, військовослужбовця, члена громадського формування з охорони громадського порядку (ст. 185 КУпАП);
- порушення порядку організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій (ст. 185¹ КУпАП);
- прояв неповаги до суду (ст. 185³ КУпАП).

Адміністративний арешт не може застосовуватись до вагітних жінок, жінок, які мають дітей віком до 12 років, до осіб, які не досягли 18 років, до інвалідів I та II груп (ч. 2 ст. 32 КУпАП), військовослужбовців та призваних на збори військовозобов'язаних, осіб рядового та начальницького складів органів внутрішніх справ (ст. 15 КУпАП). Застосування адміністративного арешту не тягне за собою судимості, не є підставою для звільнення з роботи і не перериває трудового стажу. Однак час перебування під арештом не включається до стажу, який надає право на щорічну відпустку, і заробітна плата за період утримання під арештом не сплачується.

18. Юридична відповідальність: поняття, ознаки, види

Юридична відповідальність — це передбачені законом вид і міра державно-владного (примусового) зазнання особою втрат благ особистого, організаційного і майнового характеру за вчинене правопорушення.

Ознаки юридичної відповідальності такі:

1. Спирається на державний примус у формі каральних і правовідновлюючих (компенсаційних) способів.

Державний примус — це державно-владний вплив відповідних державних органів і службових осіб на поведінку людей. Кримінальне і адміністративне законодавства передбачають державний примус, який завжди реалізується через діяльність спеціальних державних органів, а цивільне законодавство — можливість добровільного виконання обов'язків (відшкодування заподіяної шкоди).

Юридичну відповідальність не можна зводити до державного примусу, як і державний примус — до юридичної відповідальності. Державний примус може здійснюватися у різні способи, не пов'язані з юридичною відповідальністю (наприклад, примусове лікування осіб, що вчинили небезпечні для суспільства дії в стані неосудності, митний огляд багажу, примусове стягнення аліментів на утримання дітей тощо).

Разом з тим держава покликана вживати певних заходів примусу до суб'єктів (фізичних або юридичних осіб), які вчинили правопорушення.

Ці примусові заходи мають правовий характер і є мірами легального державного примусу. Вони здійснюються лише компетентними органами у визначених законом формах і виражаються в обов'язку особи зазнавати певних втрат — позбавлення конкретних благ особистого (позбавлення волі, посади та ін.), організаційного і майнового характеру (конфіскація майна, штраф) за свою вину, тобто нести кару, яка є новим, додатковим, юридичним обов'язком, що не існував до правопорушення. Примусові заходи вживаються лише за вчинені або вчинювані правопорушення у разі встановлення складу правопорушення. Ця вимога є обов'язковою при покладанні кримінальної або адміністративної відповідальності. Суб'єктом юридичної відповідальності може бути лише особа (фізична або юридична), винна в порушенні правових розпоряджень. Акцентуємо увагу на тому, що юридична відповідальність настає за віддання і виконання явно злочинного розпорядження чи наказу (ст. 60 Конституції України). Не є правопорушеннями необхідна оборона, крайня необхідність, професійний ризик. Примусові заходи здійснюються компетентним органом у суворій відповідності із законом, а саме — із санкціями норм права, якими встановлюються вид і міра втрат. Юридична відповідальність є реалізацією санкції правової норми в конкретному випадку стосовно конкретної особи. Здійснюються в ході правозастосовної діяльності за дотримання певного процедурно-процесуального порядку

і форм, встановлених законом (цивільним процесуальним і кримінально-процесуальним законом про адміністративні правопорушення). Поза процесуальною формою юридична відповідальність є неможливою.

За галузевою ознакою вирізняють такі види юридичної відповідальності, як кримінальна, адміністративна, дисциплінарна, цивільно-правова, конституційна і міжнародно-правова. Відповідно до головних цілей юридичної відповідальності санкції за правопорушення поділяють на два основних види: штрафні (каральні), головне завдання яких полягає у покаранні правопорушника, та правовідновлювальні, спрямовані на усунення безпосередньо завданої правопорушенням шкоди. Згідно зі змістом цих санкцій юридична відповідальність поділяється на штрафну (каральну) і правовідновлювальну (компенсаційну).

19. Особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх

До (неповнолітніх) осіб віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років, які вчинили адміністративні правопорушення, застосовуються заходи впливу, передбачені статтею 24-1 КУпАП:

- 1) *зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого;*
- 2) *застереження;*
- 3) *догана або сувора догана;*
- 4) *передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також деяким громадянам на їх прохання.*

В окремих випадках неповнолітні згідно з ч. 2 ст. 13 КУпАП можуть нести адміністративну відповідальність на загальних підставах (у випадку здійснення дрібного розкрадання, пору-

шення окремих правил дорожнього руху, дрібного хуліганства, стрілянини з вогнепальної, холодної металеві або пневматичної зброї в населених пунктах, злісної непокори, порушення правил поведінки з вогнепальною, холодною або пневматичною зброєю й бойовими припасами). Однак і в цих випадках не виключається застосування заходів, передбачених ст. 24-1 КУпАП. Виняток становлять справи про злісну непокору (ст. 185 КУпАП). До неповнолітнього не може бути застосований адміністративний арешт.

20. Адміністративна відповідальність: поняття, ознаки, функції

Адміністративна відповідальність виступає одним з видів юридичної відповідальності. Під адміністративною відповідальністю слід розуміти застосування уповноваженим органом чи посадовою особою адміністративного стягнення до особи, яка вчинила правопорушення, що за своїм характером не передбачає відповідно до чинного законодавства кримінальної відповідальності.

Адміністративній відповідальності притаманні ознаки, властиві й юридичній відповідальності. До особливостей, що характеризують саме адміністративну відповідальність і водночас відмежовують її від інших видів юридичної відповідальності, необхідно віднести викладені нижче.

Адміністративна відповідальність встановлюється законами й підзаконними актами чи їх нормами про адміністративні правопорушення. У цих актах визначаються склади адміністративних правопорушень і санкції, а в деяких випадках — і порядок їх застосування. На відміну від цього, кримінальна відповідальність встановлюється виключно законами; дисциплінарна — законодавством про працю, а також іншими законами, підзаконними актами, що визначають особливості становища деяких категорій працівників; матеріальна відпо-

відальність — законодавством про працю, цивільним законодавством, а в окремих випадках — нормами адміністративного права.

В основі адміністративної відповідальності лежить адміністративне правопорушення, кримінальної відповідальності — злочин, дисциплінарної — дисциплінарний проступок, матеріальної — заподіяння матеріальної шкоди.

Суб'єктами адміністративної відповідальності виступають як фізичні особи, так і колективні утворення, а кримінальної відповідальності — тільки фізичні особи. Особливість адміністративної відповідальності полягає і в тому, що адміністративні стягнення накладаються спеціально уповноваженими органами виконавчої влади і посадовими особами чи суддями; кримінальне покарання накладається виключно судами.

Між суб'єктом адміністративного правопорушення та особою, яка накладає адміністративне стягнення, відсутні службові відносини. За цією ознакою адміністративна відповідальність відрізняється від дисциплінарної, для якої наявність таких відносин є необхідною умовою.

На відміну від кримінального покарання, яке автоматично тягне за собою наявність судимості, застосування адміністративної відповідальності таких наслідків не передбачає. Адміністративне стягнення, згідно з чинним законодавством, діє протягом року з моменту його застосування.

Заходи адміністративної відповідальності вживаються відповідно до законодавства, що регламентує провадження у справах про адміністративні правопорушення. Кримінальні справи розглядаються згідно з кримінально-процесуальним законодавством.

Отже, адміністративна відповідальність має особливості, що вирізняють її з-поміж інших видів відповідальності. Причому основна її особливість — це те, що необхідною підставою для застосування цієї відповідальності є наявність адміністративного правопорушення, а заходом впливу має бути адміністративне стягнення.

21. Особливості адміністративної відповідальності військовослужбовців і працівників міліції

За ст. 15 КУпАП військовослужбовці і призвані на збори військовозобов'язані, а також особи рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ підлягають відповідальності за адміністративне правопорушення за дисциплінарними статутами. Тільки за порушення окремих правил (безпеки дорожнього руху, рибальства, мисливства тощо) вони несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах, однак за ці провини до них не можуть бути застосовані такі стягнення, як виправні роботи, громадські роботи й адміністративний арешт.

При порушенні правил дорожнього руху водіями транспортних засобів Збройних сил України або інших, утворених відповідно до законів України військових формувань, військовослужбовцями строкової служби штраф як адміністративне стягнення до них не застосовується. До зазначених осіб як міра адміністративного стягнення застосовується попередження.

22. Відмежування адміністративної відповідальності від спеціальних видів відповідальності

В основі адміністративної відповідальності лежить адміністративне правопорушення, кримінальної відповідальності — злочин, дисциплінарної — дисциплінарний проступок, матеріальної — заподіяння матеріальної шкоди.

Суб'єктами адміністративної відповідальності виступають як фізичні особи, так і колективні утворення, а кримінальної відповідальності — тільки фізичні особи. Особливість адміністративної відповідальності полягає і в тому, що адміністративні стягнення накладаються спеціально уповноваженими органами виконавчої влади і посадовими особами чи суддями; кримінальне покарання накладається виключно судами. Між суб'єктом адміністративного правопорушення та особою, яка

накладає адміністративне стягнення, відсутні службові відносини. За цією ознакою адміністративна відповідальність відрізняється від дисциплінарної, для якої наявність таких відносин є необхідною умовою.

На відміну від кримінального покарання, яке автоматично тягне за собою наявність судимості, застосування адміністративної відповідальності таких наслідків не передбачає. Адміністративне стягнення, згідно з чинним законодавством, діє протягом року з моменту його застосування. Заходи адміністративної відповідальності вживаються відповідно до законодавства, що регламентує провадження у справах про адміністративні правопорушення. Кримінальні справи розглядаються згідно з кримінально-процесуальним законодавством.

Отже, адміністративна відповідальність має особливості, що вирізняють її з-поміж інших видів відповідальності. Причому основна її особливість — це те, що необхідною підставою для застосування цієї відповідальності є наявність адміністративного правопорушення, а заходом впливу має бути адміністративне стягнення.

23. Особливості адміністративної відповідальності іноземних громадян

Видворення за межі України як захід адміністративного стягнення застосовується за рішенням органів внутрішніх справ або Служби безпеки України виключно до іноземців, якщо:

- їх дії суперечать інтересам забезпечення безпеки України або охорони громадського порядку;
- це необхідно для охорони здоров'я, захисту прав і законних інтересів громадян України;
- вони грубо порушили законодавство про правовий статус іноземців. Аналізуючи правову норму актів адміністративної відповідальності, слід зазначити, що сьогодні належним чином чинним законодавством видворення

за межі України як вид адміністративного стягнення не оформлено.

Деякі вчені адміністративісти відносять видворення до числа заходів припинення, хоча ст. 24 КУпАП і називає його адміністративним стягненням. Аналізуючи цю точку зору, слід зазначити, що вона має право на існування і відкинути її повністю ми не можемо. У випадку ухвалення рішення про видворення іноземець зобов'язаний залишити територію України в терміни, зазначені в цьому рішенні. Якщо іноземець ухиляється від виконання такого рішення, то він підлягає затриманню і примусовому видворенню, проте для цього необхідна санкція прокурора. Затримання для примусового видворення допускається тільки на термін, необхідний для практичної реалізації даного рішення. Рішення про видворення іноземця може бути оскаржене в судовому порядку. Оскарження не припиняє виконання рішення про видворення. Видворення іноземців здійснюється органами внутрішніх справ. Іноземці, які підлягають видворенню, або юридичні особи, які приймають цих іноземців, відшкодовують витрати, пов'язані з видворенням.

24. Характеристика законодавства про адміністративну відповідальність

Інститут адміністративної відповідальності є одним з основних інститутів адміністративного права, який виступає важливим засобом охорони громадського порядку і якому притаманні всі ознаки юридичної відповідальності. За допомогою цього інституту здійснюється захист не тільки адміністративно-правових відносин, а й відносин, врегульованих нормами фінансового, екологічного, трудового, митного, а в деяких випадках цивільного права та процесуальних галузей.

У ст. 92 Конституції України адміністративну відповідальність визначено одним з основних видів юридичної відповідальності в Україні. Вона виступає наслідком невиконання чи

неналежного виконання особою норм адміністративного законодавства, що тягне невідворотність реагування держави на адміністративні правопорушення (проступки) та встановлюється виключно її законами.

Законодавство про адміністративну відповідальність регламентується кодексом про адміністративні правопорушення (КУпАП), законом України “Про охорону праці”, постановами Кабміну й іншими законодавчими актами.

У регулюванні адміністративної відповідальності особлива роль належить КУпАП, який прийнято 7 грудня 1984 р. (введений у дію з 1 червня 1985 р.). КУпАП складається з п'яти розділів: I. Загальні положення; II. Адміністративне правопорушення і адміністративна відповідальність; III. Органи, уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення; IV. Проведення в справах про адміністративні правопорушення; V. Виконання постанов про накладання адміністративних стягнень. Розділи містять 33 глави, а останні – статті. У КУпАП кодифіковано законодавство України про адміністративну відповідальність. Поряд із матеріальними нормами цей акт містить адміністративно-процесуальні норми, які регулюють провадження у справах про адміністративні правопорушення та порядок виконання постанов про накладання адміністративних стягнень.

Паралельно з КУпАП діють норми, що встановлюють адміністративну відповідальність, але вони містяться в законодавчих міжгалузевих актах (Повітряний, Митний кодекси, закони України “Про надзвичайний стан”, “Про боротьбу з корупцією”, “Про охорону державного кордону” тощо). До складу нормативно-правових актів, що містять норми про адміністративну відповідальність, належать закони, норми яких не включено до КУпАП. Питання адміністративної відповідальності (процедурні) регулюють також постанови Кабінету Міністрів України. Акти з адміністративними санкціями можуть видавати місцеві ради та їх виконавчі комітети з питань боротьби зі стихійним лихом, епідеміями й епізоотіями. Обласні, Київська

та Севастопольська міські ради мають право встановлювати також правила благоустрою міст та інших населених пунктів, правила торгівлі на колгоспних ринках, правила додержання тиші в громадських місцях, які в КУпАП не визначено, але в ньому за їх порушення передбачено адміністративну відповідальність. Тому вони також є нормативною основою адміністративної відповідальності.

25. Обставини, що пом'якшують адміністративну відповідальність

Обставинам, що пом'якшують відповідальність за адміністративне правопорушення, присвячено окремі статті КУпАП. Стаття 34 пом'якшуючими відповідальність обставинами визнає: 1) щире розкаяння винного; 2) відвернення винним шкідливих наслідків правопорушення, добровільне відшкодування збитків або усунення заподіяної шкоди; 3) вчинення правопорушення під впливом сильного душевного хвилювання або при збігу тяжких особистих чи сімейних обставин; 4) вчинення правопорушення неповнолітнім; 5) вчинення правопорушення вагітною жінкою або жінкою, яка має дитину віком до одного року. Цей перелік може бути доповнено законодавством, тобто він невичерпний, відкритий. Більше того, орган (посадова особа), який розглядає справу, може визнати пом'якшуючими і обставини, не передбачені законом (наприклад, бездоганна трудова діяльність, похилий вік, наявність у правопорушника утриманців тощо).

26. Підстави адміністративної відповідальності

Фактичною підставою адміністративної відповідальності виступає адміністративний проступок, поняття, ознаки і склад якого закріплені в КУпАП України. В адміністративній науці

прийнято виділяти три підстави адміністративної відповідальності: нормативна, фактична та процесуальна.

Нормативна підстава — це система норм, що закріплюють склади адміністративних проступків, систему адміністративних стягнень; коло суб'єктів, наділених правом застосовувати адміністративні стягнення і процедуру притягнення до адміністративної відповідальності. Основним нормативним актом про адміністративну відповідальність є КУпАП України.

Фактичною підставою адміністративної відповідальності є адміністративний проступок.

Процесуальною підставою адміністративної відповідальності є акт компетентного органу про накладання конкретного адміністративного стягнення за конкретний адміністративний проступок на конкретну винну особу.

Однією з обставин, що виключає настання адміністративної відповідальності, є необхідна оборона, під якою слід розуміти дію, вчинену при захисті державного або громадського порядку, власності, прав і свобод громадян, встановленого порядку управління від протиправного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони.

Крайня необхідність є діяння, передбачене КУпАП або іншими нормативними актами, які встановлюють відповідальність за адміністративні проступки, але вчинене в стані крайньої необхідності, тобто для усунення небезпеки, що загрожує державному або громадському порядку. Підстави звільнення від адміністративної відповідальності необхідно відрізняти від підстав припинення провадження у справах про адміністративні проступки, передбачені статтею 247 КУпАП.

27. Правила накладання адміністративного стягнення

Загальні правила накладання стягнень за адміністративні правопорушення, які конкретизують і поглиблюють конститу-

ційні принципи законності, гуманізму, індивідуалізації адміністративної відповідальності, закріплено в гл. 4 КУпАП України.

Виконання загальних правил при застосуванні адміністративних стягнень виявляється передусім у неухильному додержанні принципу законності. Стягнення за адміністративне правопорушення накладається в межах, встановлених нормативним актом, який передбачає відповідальність за його вчинення, в точній відповідності з КУпАП та іншими актами про адміністративні правопорушення.

Це правило означає, *по-перше*, що за вчинений проступок накладається стягнення тільки того виду, який встановлено в санкції відповідної статті КУпАП. Не можна, наприклад, застосовувати адміністративний арешт за дрібне розкрадання, виправні роботи — за виявлення неповаги до суду, оскільки ці стягнення санкціями відповідно до ст. 51 і ст. 185–3 КУпАП не передбачено. *По-друге*, оплатне вилучення предмета і конфіскація як додаткові стягнення можуть накладатися лише у випадках, коли їх застосування прямо передбачено законом; ці стягнення не можуть бути взаємозамінюваними; не допускається незастосування додаткового стягнення, якщо санкція статті передбачає обов'язковість його накладання разом з основним стягненням. *По-третьє*, стягнення накладається в точно визначених законом межах. Не допускається застосування стягнення нижче нижньої межі, передбаченої санкцією відповідної статті, а також перевищення його максимального розміру. Наприклад, за дрібне розкрадання встановлено штраф від 3 до 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, саме в цих рамках його і необхідно застосовувати. *По-четверте*, при накладанні адміністративного стягнення має бути дотримано всіх інших вимог законодавства про адміністративні правопорушення. Маються на увазі вимоги щодо наявності складу адміністративного проступку, відсутності обставин, що виключають адміністративну відповідальність, підвідомчості справ, строків давності. Важливо також враховувати, що деякі види стягнень взагалі не застосовуються до певних категорій громадян, про що йшлося вище.

З метою індивідуалізації відповідальності закон (ч. 2 ст. 33 КУпАП) вимагає від органу (посадової особи), уповноваженого розглядати справу про адміністративне правопорушення, при накладанні стягнення враховувати ряд факторів: характер вчиненого правопорушення, особу порушника, ступінь його вини, майновий стан, обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність. Про характер правопорушення свідчать його об'єкт, тобто суспільні відносини, на які посягає проступок (наприклад, права і свободи громадян, тощо), а також ознаки, що характеризують об'єктивну сторону правопорушення (дія чи бездіяльність, характер і розмір заподіяної шкоди, час, місце, спосіб, засоби вчинення правопорушення тощо).

Особу порушника характеризують насамперед ознаки, властиві суб'єктові проступку (вік, стать, службовий, соціальний стан, протиправна поведінка в минулому тощо), а також поведінка у трудовому колективі і в побуті, ставлення до сім'ї, колег по роботі, навчання тощо. Всі ці обставини мають бути встановлені органом (посадовою особою), який розглядає справу, щоб мати повну уяву про особу порушника. Ступінь вини правопорушника залежить від форми вини, з якою вчинено проступок, а також від мотиву і мети його вчинення. Зрозуміло, що вчинення правопорушення умисно відрізняється від вчинення його з необережності. В першому випадку ступінь вини порушника вищий. Деякі правопорушення може бути вчинено тільки умисно. В цих випадках для визначення ступеня вини порушника має значення вид умислу — прямий чи непрямий. Якщо проступок вчинено з прямим умислом, то ступінь вини порушника може підвищити наявність корисливого або іншого низького мотиву.

Майновий стан правопорушника також має бути враховано при застосуванні деяких адміністративних стягнень: штрафу, конфіскації, позбавлення спеціального права (наприклад, у разі застосування позбавлення права керування транспортним засобом щодо професійного водія), виправних робіт. При цьому враховується не тільки розмір заробітної плати особи, а й усі

інші види її прибутку, який підлягає оподаткуванню, а також наявність або відсутність у неї утриманців.

28. Характеристика обставин, що виключають адміністративну відповідальність

Обставини, що виключають адміністративну відповідальність:

1. Крайня необхідність.
2. Необхідна оборона.
3. Неосудність.

Крайня необхідність. Особа, яка діяла в стані крайньої необхідності, необхідної оборони або яка була в стані неосудності, не підлягає адміністративній відповідальності. Не є адміністративним правопорушенням дія, яка хоч і передбачена КУпАП або іншими законами, що встановлюють відповідальність за адміністративні правопорушення, але вчинена в стані крайньої необхідності, тобто для усунення небезпеки, яка загрожує державному або громадському порядку, власності, правам і свободам громадян, установленому порядку управління, якщо ця небезпека за даних обставин не могла бути усунута іншими засобами і якщо заподіяна шкода є менш значною, ніж відвернена шкода.

Необхідна оборона. Не є адміністративним правопорушенням дія, яка хоч і передбачена КУпАП або іншими законами, що встановлюють відповідальність за адміністративні правопорушення, але вчинена в стані необхідної оборони, тобто при захисті державного або громадського порядку, власності, прав і свобод громадян, установленого порядку управління від протиправного посягання шляхом заподіяння посягаючому шкоди, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони. Перевищенням меж необхідної оборони визнається явна невідповідність захисту характерові і суспільній шкідливості посягання.

Неосудність. Не підлягає адміністративній відповідальності особа, яка під час вчинення протиправної дії чи бездіяльності була в стані неосудності, тобто не могла усвідомлювати свої дії або керувати ними внаслідок хронічної душевної хвороби, тимчасового розладу душевної діяльності, слабоумства чи іншого хворобливого стану.

29. Множинність адміністративних правопорушень: ознаки, критерії, класифікація

Нині проблема множинності правопорушень стала досить актуальною. По-перше, вчинення однією особою кількох правопорушень заподіює суспільству, як правило, більше шкоди, ніж вчинення одиничних проступків. По-друге, багаторазові порушення правових норм свідчать про антигромадські погляди громадянина, а нерідко й про загальну антисоціальну спрямованість його помислів, стійкі протиправні погляди і звички. По-третє, на практиці випадки вчинення однією особою кількох правопорушень — явище досить поширене. По-четверте, багаторазові правопорушення однією і тією самою особою негативно впливають на нестійких у моральному відношенні громадян.

Першою ознакою є наявність кількох самостійних складів правопорушень. Тут має значення не кількість дій, а кількість складів. Серед діянь, які утворюють множинність, можуть бути склади і злочини, і проступки, а також і ті, й інші одночасно. Але якщо кілька проступків, кожен з яких утворює самостійний склад, разом являють собою якісно інше явище — єдиний злочин, і за жоден з них винний ще не поніс відповідальності, то ми маємо справу з одним злочином, одним складом, а не з сумою проступків. Як приклад можна назвати систематичне сплювання неповнолітнього: кілька правопорушень утворюють єдиний злочин.

Другою ознакою множинності правопорушень є єдність їх суб'єкта. Всі протиправні діяння в цих випадках здійснюються

однією особою, яка одночасно виконує кілька самостійних складів правопорушень. Кілька самостійних складів тільки в тому випадку утворюють множинність, якщо у них єдиний суб'єкт.

Третя ознака множинності полягає в тому, що кожне з утворюючих її діянь зберігає свою юридичну значимість на момент розгляду справи про кілька правопорушень або при останньому правопорушенні.

Іншими словами, відсутні обставини, що перешкоджають залученню винного до відповідальності за низку правопорушень, відразу за рецидив. Такими обставинами, наприклад, є: 1) закінчення строків давності; 2) акт амністії, що усуває застосування покарання за вчинення діяння або знімає судимість; 3) помилування; 4) відсутність скарги потерпілого у кримінальних справах — приватного звинувачення; 5) дострокове зняття дисциплінарного стягнення. Найістотніший критерій класифікації множинності адміністративних проступків — вчинення нового правопорушення до або після притягнення до відповідальності за інший злочин. Відповідно виділяються сукупність і рецидив. Під першою розуміється вчинення однією особою кількох правопорушень до притягнення до відповідальності за інше діяння, що мало місце раніше.

Наступний критерій класифікації — характер поведінки суб'єкта. Тут ми виокремлюємо ідеальну і реальну сукупність адміністративних проступків.

Ідеальна сукупність — це одночасне виконання однією дією (діями) кількох складів правопорушень. Реальна сукупність є системою складів, виконаних різними діями, а значить, рівночасно. Різночасність вчинення правопорушень висвічує ще одну характерну рису цієї системи — зв'язок з термінами давності. Реальна сукупність може бути сукупністю різнорідних однорідних, тотожних антигромадських дій. Якщо в діях правопорушника є реальна сукупність протиправних діянь, то він притягається до відповідальності за кожне з них. Питання ж про вибір заходів впливу регулюється ст. 35 КУпАП. А при рецидиві винний карається лише за нове правопорушення, але, як

правило, з урахуванням того, що він вже притягувався до відповідальності за подібні протиправні дії.

30. Проблеми реформування адміністративного законодавства на сучасному рівні

Основним документом, який містить вихідні положення щодо системного реформування адміністративно-правових механізмів, є Концепція адміністративної реформи в Україні, яка втілюється в життя згідно з Указом Президента України від 22.07.1998 р. “Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні”. Адміністративна реформа передбачає передусім суттєву зміну спрямованості й змісту адміністративно-правового статусу людини. Її метою є забезпечення реалізації прав і свобод громадян в їх взаємовідносинах з органами виконавчої влади у формах і засобах, які б забезпечували повсякденний демократичний режим цих відносин на основі непорушності конституційних прав і свобод людини і громадянина. Вона націлена на становлення правового стандарту взаємовідносин публічної адміністрації і людини, основою якого є сприйняття особи таким суб’єктом, перед яким влада відповідальна за свою діяльність.

У зв’язку з цим у змісті адміністративно-правового статусу людини перевага має надаватися визначенню не тільки її обов’язків перед державою, а насамперед її прав, за забезпечення реалізації і захист яких держава несе всю відповідальність. Забезпечення прав і свобод громадян у сфері виконавчої влади — стратегічна орієнтація розвитку і реформування адміністративного законодавства. Виконавча влада, порівняно із законодавчою та судовою владою, найбільш наближена до забезпечення потреб людини. Вона є тією владою, з якою особа має ті або інші контакти практично повсякденно, вимагає суттєвого удосконалення правового врегулювання всіх аспектів взаємовідносин особи з органами виконавчої влади.

Слід зауважити, що вирішення цього завдання ще не посідає визначального місця у системі правового регулювання управлінських відносин. Саме виправленню такого становища має сприяти запровадження в законодавстві (викладеного у главі 1) нового погляду на суспільне призначення адміністративного права в демократичній, правовій державі. Однак вирішення цього справді історичного завдання є досить складною справою. Адже існуючий стан українського адміністративного законодавства характеризується, умовно кажучи, “залишковими” явищами колишньої тоталітарно-бюрократичної держави, в якій інтереси публічної влади домінували над інтересами людини.

Зважаючи на це, з метою послідовного подолання цих досить глибоко укорінених вад основні напрями розвитку і реформування адміністративного законодавства необхідно підпорядкувати таким першочерговим потребам.

1. Зокрема треба позбавитись залишків принципу формально-декларованого “демократичного”, а насправді — цілком “бюрократичного” централізму у побудові системи і діяльності органів виконавчої влади.

2. Не менш важливе значення має необхідність подолання існуючої недооцінки ролі законів у правовій регламентації відносин між органами виконавчої влади і громадянами.

3. Розвиток механізму захисту прав і свобод громадян у межах самої виконавчої влади, тобто по “адміністративній лінії”, вимагає цілеспрямованого руйнування певних стереотипів у психології людей, які й досі ґрунтуються на залишках колишнього так званого патерналістського характеру держави, а саме тих, завдяки яким багато хто з людей не звик відповідати за власні рішення, дії та їхні наслідки, добиватися захисту своїх інтересів, особливо за умов суперечок або навіть протидії з боку управлінських органів та посадових осіб.

Діяльність основної частини управлінських кадрів підпорядкована підготовці адміністративних рішень, водночас контроль за їхнім виконанням надто послаблений. Хоч сьогодні й існує певна правова база для практичної реалізації грома-

дянами права звернутися зі скаргою до вищого у порядку підлеглості органу або посадової особи, це не позбавляє людину права звернутися і до суду. Згідно з чинним законодавством ретельно унормований і, головне, ефективно діючий процесуальний механізм захисту прав і свобод людини у сфері виконавчої влади ще тільки має бути створений. Нагальні потреби подолання визначених недоліків адміністративного законодавства переважно обумовлюють і зміст інших конкретних напрямів сучасного розвитку і реформування адміністративного законодавства України.

31. Обставини, що обтяжують адміністративну відповідальність

Обставинами, що обтяжують відповідальність за адміністративне правопорушення, визнаються:

- 1) продовження протиправної поведінки, незважаючи на вимогу уповноважених на те осіб припинити її;
- 2) повторне протягом року вчинення однорідного правопорушення, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню; вчинення правопорушення особою, яка раніше вчинила злочин;
- 3) втягнення неповнолітнього у правопорушення;
- 4) вчинення правопорушення групою осіб;
- 5) вчинення правопорушення в умовах стихійного лиха або за інших надзвичайних обставин;
- 6) вчинення правопорушення у стані сп'яніння.

32. Альтернативи адміністративній відповідальності

КУпАП закріплює кілька альтернатив адміністративній відповідальності. Їх застосування означає пом'якшення або взагалі відмова від застосування каральних заходів.

Альтернатива перша (ст. 21 КУпАП): при малозначності вчиненого правопорушення орган (посадова особа), уповноважений вирішувати справу, може звільнити винного від відповідальності і обмежитись усним зауваженням.

Альтернатива друга (ст. 20 КУпАП): особа звільняється від відповідальності з передачею матеріалів на розгляд товариського суду, громадської організації або трудового колективу, якщо з урахуванням характеру вчиненого правопорушення та особи правопорушника до нього доцільно застосувати захід громадського впливу.

Альтернатива третя (ст. 15 КУпАП): передача матеріалів про адміністративні правопорушення військовослужбовців, працівників ОВС та інших осіб, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів, їх командирам (начальникам) для притягнення їх до дисциплінарної відповідальності.

Альтернатива четверта (ст. 13, 201 КУпАП): матеріали про адміністративні правопорушення осіб, які не досягли 18-річного віку, направляються до комісії у справах неповнолітніх.

33. Характеристика юридичних складів адміністративних правопорушень, що посягають на громадський порядок та безпеку (у т. ч. на транспорті)

Адміністративні проступки на транспорті за кількістю протиправних проявів є найпоширенішими серед усіх інших адміністративних правопорушень. Тільки за порушення правил дорожнього руху щорічно в Україні притягається до відповідальності близько 9 млн правопорушників. Особливістю застосування інституту адміністративної відповідальності в транспортній сфері є те, що диспозиції багатьох правових норм, як і в кримінальному праві, є бланкетними, тому при їх застосуванні необхідно звертатися до різних положень та джерел технічного характеру, до змісту окремих технічних норм, які

встановлюють правила експлуатації та користування тими чи іншими видами транспорту. Інколи в цій сфері діють і змішані, так звані техніко-юридичні норми.

На відміну від Кримінального кодексу України, у процесі кодифікації адміністративного законодавства відпрацьована чітка система транспортних проступків. Відповідальність за них передбачена у главі десятій Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) “Адміністративні правопорушення на транспорті, у галузі дорожнього господарства і зв’язку”. До транспортних проступків законодавцем віднесені:

- порушення правил безпеки руху і експлуатації на залізничному, повітряному, морському і річковому транспорті (ст. ст. 109, 111, 113, 116, 116² КУпАП);
- порушення правил користування засобами залізничного, морського і річкового, автомобільного та електротранспорту (ст. ст. 110, 112, 115, 119, 134, 135, КУпАП);
- порушення правил пожежної безпеки на залізничному, повітряному, морському і річковому транспорті (ст. 120 КУпАП);
- порушення водіями правил безпеки руху і експлуатації транспортних засобів (ст. ст. 121, 121¹, 122, 122¹, 122², 122³, 123, 124, 125, 132 КУпАП);
- керування транспортними засобами особами в стані сп’яніння і тими, що не мають права управління (ч. IV ст. 116, ст. ст. 130, 131 КУпАП);
- порушення правил утримання доріг, норм і стандартів стосовно забезпечення безпеки дорожнього руху, невиконання приписів про усунення таких порушень, випуск на лінію технічно несправних транспортних засобів, допуск до управління транспортними засобами водіїв у стані сп’яніння, а також осіб, що не мають права на управління (ст. ст. 116¹, 118, 128, 128¹, 129, 140 КУпАП);
- порушення правил руху пішоходами та іншими учасниками дорожнього руху (ст. 127 КУпАП);

- порушення правил, спрямованих на забезпечення збереження вантажів, пошкодження магістральних трубопроводів, доріг, залізничних переїздів та інших споруд або порушення правил їх утримання.

Родовим об'єктом адміністративних проступків на транспорті виступають суспільні відносини, що складаються в процесі експлуатації та користування різними видами транспорту, а також у галузі шляхового господарства. Ці проступки посягають на нормальну роботу транспорту, безпеку руху, загрожують життю та здоров'ю людей, спричиняють матеріальну шкоду.

З об'єктивного боку, адміністративні правопорушення на транспорті характеризуються можливістю вчинитися як шляхом протиправних дій (наприклад, керування транспортними засобами або суднами особами, що знаходяться в стані сп'яніння — ст. ст. 130 КУпАП), так і шляхом бездіяльності (наприклад, ненадання транспортних засобів працівникам міліції і медичним працівникам — ст. 124¹ КУпАП). Деякі протиправні прояви цієї групи правопорушень можуть характеризуватися повторністю (наприклад, повторне протягом року керування транспортним засобом з підробленим номерним знаком або без номерного знака — ч. V ст. 121). Більшість транспортних проступків утворюють формальні склади, деякі з них характеризуються матеріальними складами (наприклад, пошкодження внутрішнього обладнання пасажирських вагонів — ст. 110 КУпАП).

При кваліфікації транспортних правопорушень із матеріальними складами необхідно встановлювати причинний зв'язок між протиправними діяннями і наслідками, що наступили (наприклад, порушення правил дорожнього руху пішоходами, велосипедистами, ізовими й іншими людьми, що призвело до пошкодження транспортних засобів, вантажів, доріг, дорожніх та інших споруд — ч. IV ст. 127 КУпАП).

Із суб'єктивного боку, адміністративні правопорушення на транспорті характеризуються як умисною виною, так і виною у формі необережності. Причому намір буває, як правило, побічним. Тільки незначна частина цих проступків вчинена умисно.

У більшості випадків транспортні проступки вчиняються з необережності, тобто коли особа передбачала можливість настання шкідливих наслідків своїх протиправних дій, але легковажно розраховувала на їх відвернення або не передбачала можливості настання таких наслідків, хоч повинна була і могла їх передбачити. Ця форма вини характеризується відсутністю належної уваги та обережності.

Суб'єктами цієї групи адміністративних правопорушень є фізичні деліктоздатні особи (громадяни України, іноземці і особи без громадянства) 16-річного віку. Серед них необхідно виокремити так званих спеціальних суб'єктів: водіїв, пішоходів, їздових велосипедистів, власників транспортних засобів та осіб, які ними керують; судноводіїв, службових осіб, відповідальних за технічний стан та експлуатацію транспортних засобів, організацію руху та технічний стан шляхів, шляхових споруд, баз для відстою маломірних суден; неповнолітніх від 16 до 18 років; військовослужбовців та осіб рядового і начальницького складів органів внутрішніх справ.

Серед адміністративних стягнень, передбачених за скоєння транспортних проступків, застосовується попередження, штраф, позбавлення права керування транспортними засобами від трьох до шести місяців (ч. I ст. 122¹, ст. 124, ч. I ст. 132 КУпАП); від шести місяців до одного року (ч. II ст. 122¹, ч. III ст. 123 КУпАП); до одного року (ч. II—III ст. 116, ч. IV ст. 122 КУпАП); від одного до двох років (ч. I ст. 130 КУпАП); від одного до трьох років (ст. 122², ч. III ст. 130, ч. I ст. 131 КУпАП); від двох до трьох років (ч. II ст. 130 КУпАП). В окремих випадках можуть бути застосовані оплатне вилучення транспортних засобів (ч. V ст. 121, ч. II ст. 130 КУпАП) та конфіскація предметів (ч. III ст. 133, ч. II ст. 112 КУпАП). Посадові особи, до службових обов'язків яких входить дотримання і забезпечення встановлених правил, за порушення останніх несуть підвищену адміністративну відповідальність. У разі вчинення транспортних проступків неповнолітніми від 16 до 18 років (ст. 121–127, ч. I—II ст. 130 КУпАП) вони підлягають адміністративній від-

повідальності на загальних підставах. Але відповідно до ст. 24¹ КУпАП до неповнолітніх можуть бути застосовані: а) зобов'язання публічно або в іншій формі просити вибачення у потерпілого; б) попередження; в) догана чи сувора догана; г) передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, що їх заміняють, або під нагляд педагогічному чи трудовому колективу за їх згоди, а також окремим громадянам на їх прохання. У деяких випадках відповідно до ст. 21 КУпАП особи, що скоїли транспортні проступки (ч. І ст. 129, ч. І—ІІ ст. 130 КУпАП), можуть бути звільнені від адміністративної відповідальності з передачею матеріалів на розгляд товариського суду, громадської організації чи трудового колективу, якщо з урахуванням характеру скоєння правопорушення і особи правопорушника до нього доцільно застосовувати міру громадського впливу.

Згідно зі ст. 12 КУпАП військовослужбовці та особи рядового і начальницького складів органів внутрішніх справ за скоєння транспортних проступків несуть відповідальність за дисциплінарними статутами. Винятком є порушення або невиконання норм і стандартів стосовно забезпечення безпеки дорожнього руху, невиконання приписів про усунення порушень таких правил, норм і стандартів (ст. 128¹ КУпАП), коли вони несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах.

Правомочними суб'єктами адміністративно-юрисдикційних повноважень у справах цієї категорії виступають: керівники органів управління залізничного (ст. 224 КУпАП), морського (ст. 225 КУпАП), річкового (ст. 226 КУпАП), повітряного (ст. 228 КУпАП), автомобільного і електротранспорту (ст. 229 КУпАП); державної інспекції з маломірних суден (ст. 227 КУпАП); адміністративні комісії органів місцевої виконавчої влади (ст. ст. 218, 219 КУпАП); районні (міські) суди (судді) (ст. 221 КУпАП); начальники органів внутрішніх справ і їх заступники, начальницький та інспекторський склади державної автомобільної інспекції, дорожньо-патрульної служби, дорожньої міліції (ст. 222 КУпАП); головний державний

інспектор України з пожежного нагляду та його заступники, старші державні та державні інспектори з пожежного нагляду (ст. 223 КУпАП).

34. Спільні та відмінні ознаки крайньої необхідності та необхідної оборони

Необхідною обороною визнаються дії, вчинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищається, або іншої особи, а також захист суспільних інтересів та інтересів держави від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, необхідної і достатньої в даній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони.

Звідси випливає, що **необхідна оборона** — це правомірний захист правоохоронюваних інтересів особи, суспільства або держави від суспільно небезпечного посягання, викликаний необхідністю його негайного відвернення чи припинення шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, що відповідає небезпечності посягання і обстановці захисту. Право на необхідну оборону є природним і невідчужуваним, абсолютним правом людини. Це означає, що всі інші особи не можуть перешкоджати громадянинові в законному здійсненні права на необхідну оборону.

Право на необхідну оборону є самостійним, а не додатковим (субсидіарним) щодо діяльності органів держави і службових осіб, спеціально уповноважених охороняти правопорядок. Іншими словами, кожний громадянин має право на необхідну оборону незалежно від можливості звернутися за допомогою до органів влади або службових осіб для відвернення чи припинення посягання.

Ознаки необхідної оборони характеризують: 1) мету оборони; 2) спрямованість (об'єкт) заподіяння шкоди; 3) характер дій

того, хто захищається; 4) своєчасність; 5) співрозмірність оборони.

Крайня необхідність — це вимушене заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам з метою усунення загрожуючої небезпеки, якщо вона в даній обстановці не могла бути усунена іншими засобами і якщо заподіяна шкода є рівнозначною або менш значною, ніж шкода відвернена.

Право на заподіяння шкоди в стані крайньої необхідності є субсидіарним (додатковим) правом. Ним громадянин може скористатися лише в тому випадку, якщо в даній обстановці заподіяння шкоди є вимушеним, крайнім, останнім засобом усунення небезпеки.

Стан крайньої необхідності виникає за наявності відповідної підстави, що складається з двох елементів: 1) небезпеки, яка безпосередньо загрожує правоохоронюваним інтересам особи, суспільства або держави, і 2) неможливості усунення цієї небезпеки іншими засобами, крім заподіяння шкоди цим інтересам. Виникнення однієї лише небезпеки ще недостатнє для виникнення стану крайньої необхідності. Вона тому і визнається крайньою, що викликається обстановкою, за якої особа вимушена вдатися до заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам як до останнього, крайнього засобу усунення небезпеки, що загрожує.

Ознаки діяння, що вчиняється в стані крайньої необхідності, характеризують: 1) його мету; 2) спрямованість (об'єкт) заподіяння шкоди; 3) характер дій; 4) своєчасність запобігання заподіянню шкоди; 5) межі запобігання заподіянню шкоди.

35. Система адміністративних правопорушень

Обов'язковою ознакою адміністративного правопорушення є його шкідливість, оскільки проступком є тільки те діяння, яке визнане шкідливим на рівні закону.

Адміністративна відповідальність має місце за наявності складу правопорушення — системи об'єктивних і суб'єктивних елементів діяння, побудованих за чотирма підсистемами, тобто структурно адміністративне правопорушення складається з чотирьох підсистем (об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона) та елементів, які входять до складу підсистеми (вина, мотив, мета).

Об'єкт адміністративного правопорушення — це те, на що воно посягає, чому воно завдає шкоди. Об'єктивну сторону адміністративного правопорушення характеризують ознаки, які визначають акт зовнішньої поведінки правопорушника. До них належать діяння (дія чи бездіяльність), його шкідливі наслідки, причинний зв'язок між діянням і наслідками, місце, час, обстановка, спосіб, знаряддя та засоби вчинення проступку.

Суб'єктом адміністративного правопорушення чинний КУпАП визнає фізичну осудну особу, яка досягла на момент вчинення проступку віку, з якого настає адміністративна відповідальність (з 16 років).

Суб'єктивну сторону адміністративного правопорушення становить пов'язана з його вчиненням психічна діяльність особи. До ознак, які характеризують суб'єктивну сторону, належать вина, мотив і мета вчинення правопорушення.

Вина — основна і обов'язкова ознака суб'єктивної сторони будь-якого адміністративного проступку. Це психологічне ставлення особи до вчиненого нею суспільно шкідливого діяння і його наслідків, яке виявляється у формі умислу або необережності.

Мотив і мета вчинення адміністративного правопорушення — факультативні ознаки суб'єктивної сторони складу проступку. Під мотивом розуміється усвідомлене особою внутрішнє спонукання, яким вона керувалася під час вчинення проступку.

Мета — це протиправний результат, наслідок, якого прагне досягти особа вчиненням адміністративного правопорушення.

36. Юридичний склад адміністративних правопорушень: поняття, елементи, ознаки

Фактичною підставою для настання адміністративної відповідальності є скоєне правопорушення, що тягне за собою адміністративне стягнення. У законодавстві поняття “адміністративне правопорушення” сформульоване в Кодексі України про адміністративні правопорушення. Згідно з цим Кодексом України адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, що посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законодавством передбачено адміністративну відповідальність.

Адміністративна відповідальність настає лише в тому разі, коли правопорушення за його характером не тягне за собою згідно з чинним законодавством кримінальної відповідальності.

Отже, адміністративне правопорушення має притаманні тільки йому юридичні ознаки. До них необхідно віднести: протиправність, винність і відповідальність (адміністративне стягнення).

Визначальною зі згаданих ознак є поняття діяння, забороненого адміністративним законодавством. По-перше, це вольовий акт поведінки певної особи, по-друге, воно має два аспекти поведінки, зокрема дію чи бездію.

Дія — активне невиконання законних вимог, а також порушення встановленого нормами права заборони (наприклад, порушення правил полювання тощо).

Бездія — пасивне невиконання передбачених законодавчими й нормативними актами обов’язків (скажімо, порушення порядку реєстрації чи виписки іноземних громадян та осіб без громадянства і оформлення для них документів).

Важливою ознакою адміністративного правопорушення є наявність суспільної небезпеки. За своєю природою таке діяння антигромадське і завдає шкоди інтересам громадян, суспільства, держави. Слід зазначити, що адміністративне законодавство конкретно не передбачає у своїх нормах цієї ознаки як

універсальної властивості. Водночас адміністративні правопорушення посягають на конкретні відносини і завдають шкоди правопорядку, а до осіб, які їх скоїли, вживаються заходи державного впливу. Особливістю розмежування суспільної небезпеки є той критерій, за яким адміністративне правопорушення є на ступінь нижче, ніж скоєння злочину.

Адміністративне правопорушення завжди є протиправним, тобто ця дія чи бездіяльність чітко заборонена відповідною нормою адміністративного законодавства. Доцільно зазначити, що правові норми, за порушення яких настає адміністративна відповідальність, урегульовані не тільки нормами адміністративного права, а й іншими галузями права, а саме: цивільного, трудового, земельного тощо (порушення правил охорони праці — трудове право; агрохімічних норм — аграрне право). Діяння, яке не є протиправним, не може утворювати адміністративного правопорушення і відповідно тягти за собою адміністративну відповідальність.

Наступною ознакою є вина, тобто психологічне ставлення особи до її поведінки та наслідків. Вина виступає у двох формах: умисел і необережність. Ступінь вини береться до уваги під час накладання стягнення, звільнення від адміністративної відповідальності. Відсутність вини виключає визнання діяння адміністративним порушенням.

Важливою юридичною ознакою адміністративного правопорушення є та обставина, що за його скоєння настає тільки адміністративна відповідальність. Тобто, якщо за порушення норм загальнообов'язкового характеру, що діють в управлінні та інших сферах, адміністративної відповідальності не передбачено, то воно не визнається адміністративним правопорушенням.

37. Характеристика адміністративних правопорушень, що посягають на громадський порядок та безпеку

Серед адміністративних правопорушень до групи тих, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку, КУпАП відносить:

1. Дрібне хуліганство, тобто нецензурна лайка у громадських місцях, образливе чіпляння до громадян та інші подібні дії, що порушують громадський порядок і спокій громадян. Воно тягне за собою накладання штрафу від 3 до 7 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк від одного до двох місяців з відрахуванням двадцяти процентів заробітку, і в разі якщо за обставинами справи, з урахуванням особи порушника, застосування цих заходів буде визнано недостатнім.

2. Поширювання неправдивих чуток, що можуть викликати паніку серед населення або порушення громадського порядку. Воно тягне за собою накладення штрафу від 10 до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного місяця з відрахуванням двадцяти процентів заробітку.

3. Вчинення насильства в сім'ї, тобто умисне вчинення будь-яких дій фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування фізичного насильства, що не завдало фізичного болю і не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, а так само невиконання захисного припису особою, стосовно якої він винесений, тягнуть за собою накладання штрафу від 1 до 3 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного місяця з відрахуванням двадцяти відсотків заробітку.

4. Стрільба з вогнепальної чи холодної металеві зброї або пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду в населених пунктах і в не відведених для цього місцях, а також у відведених місцях з порушенням установленого порядку — тягне за собою накладання штрафу від 5 до 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією зброї і бойових припасів або без такої.

5. Порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, а також використання пожежної техніки та засобів пожежогасіння не за призначенням — тягне за собою попередження або накладання штрафу на громадян від 0,5 до 7 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб — від 2 до 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

6. Куріння тютюнових виробів у місцях, де це заборонено законом, а також в інших місцях, визначених рішенням відповідної сільської, селищної, міської ради, — тягне за собою попередження або накладання штрафу від 1 до 5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

7. Виготовлення або зберігання без мети збуту самогону чи інших міцних спиртних напоїв домашнього вироблення, виготовлення або зберігання без мети збуту апаратів для їх вироблення — тягнуть за собою накладання штрафу від 3 до 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- придбання самогону та інших міцних спиртних напоїв домашнього вироблення — тягне за собою накладання штрафу від 1 до 5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- виготовлення, придбання або зберігання з метою реалізації фальсифікованих алкогольних напоїв чи тютюнових виробів, а так само виготовлення, придбання або зберігання з метою реалізації або використання за призначенням обладнання для вироблення фальсифікованих алкогольних напоїв чи тютюнових виробів — тягнуть за собою накладання штрафу від 10 до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією фальсифікованих алкогольних напоїв, тютюнових виробів та обладнання для їх вироблення.

8. Реалізація фальсифікованих алкогольних напоїв чи тютюнових виробів, а так само обладнання для їх вироблення — тягне за собою накладання штрафу від 20 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією фальсифікованих алкогольних напоїв, тютюнових виробів та обладнання для їх вироблення;

- розпивання спиртних напоїв на вулицях, на стадіонах, у скверах, парках, в усіх видах громадського транспорту та в інших громадських місцях, крім підприємств торгівлі і громадського харчування, в яких продаж спиртних напоїв на розлив дозволений виконавчим органом сільської, селищної, міської ради, або поява в громадських місцях у п'яному вигляді, що ображає людську гідність і громадську мораль, — тягне за собою попередження або накладання штрафу від 1 до 5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- розпивання спиртних напоїв на виробництві (на робочих місцях, у приміщеннях і на території підприємств, установ, організацій) або перебування на роботі в нетверезому стані — тягне за собою накладання штрафу від 3 до 5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- участь майстрів, начальників дільниць, змін, цехів та інших керівників у розпиванні з підлеглими їм працівниками спиртних напоїв на виробництві або невжиття ними заходів до відсторонення від роботи осіб, які перебувають у нетверезому стані, або приховування ними випадків розпивання спиртних напоїв чи появи на роботі в нетверезому стані підлеглих їм працівників — тягне за собою накладання штрафу від 4 до 6 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- доведення неповнолітнього до стану сп'яніння батьками неповнолітнього, особами, які їх замінюють, або іншими особами — тягне за собою накладання штрафу від 6 до 8 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

9. Участь в організованих без дозволу азартних іграх (карти, рулетка, “наперсток” та інші) на гроші, речі та інші цінності, а так само прийняття ставок приватними особами на спортивних та інших змаганнях — тягнуть за собою попередження або накладання штрафу від 3 до 7 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією грального приладдя, а також грошей, речей та інших цінностей, що є ставкою у грі, або без такої;

- незаконна організація азартних ігор на гроші, речі та інші цінності — тягне за собою накладання штрафу від 8 до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією грального приладдя, а також грошей, речей та інших цінностей, що є ставкою у грі;
- ворожіння у громадських місцях — тягне за собою попередження або накладання штрафу від 3 до 5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

10. Заняття проституцією — тягне за собою попередження або накладання штрафу від 5 до 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

11. Порушення вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів щодо захисту населення від шкідливого впливу шуму чи правил додержання тиші в населених пунктах і громадських місцях — тягне за собою попередження або накладання штрафу на громадян від 5 до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і накладання штрафу на посадових осіб та громадян — суб'єктів господарської діяльності — від 15 до 30 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

12. Завідомо неправдивий виклик пожежної охорони, міліції, швидкої медичної допомоги або аварійних служб — тягне за собою накладання штрафу від 3 до 7 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

13. Ухилення батьків або осіб, які їх замінюють, від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей — тягне за собою попередження або накладання штрафу від 1 до 3 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

14. Вчинення неповнолітніми віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років правопорушення, відповідальність за яке передбачено КУпАП, — тягне за собою накладання штрафу на батьків або осіб, які їх замінюють, від 3 до 5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- вчинення неповнолітніми діянь, що містять ознаки злочину, відповідальність за які передбачена Кримінальним

кодексом України, якщо вони не досягли віку, з якого настає кримінальна відповідальність, — тягне за собою накладання штрафу на батьків або осіб, що їх замінюють, від 10 до 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

38. Адміністративні правопорушення: поняття, ознаки

Фактичною підставою для настання адміністративної відповідальності є скоєне правопорушення, що тягне за собою адміністративне стягнення. У законодавстві поняття “адміністративне правопорушення” сформульовано в Кодексі про адміністративні правопорушення. Згідно з цим Кодексом адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, що посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законодавством передбачено адміністративну відповідальність.

Адміністративна відповідальність настає лише в тому разі, коли правопорушення за його характером не тягне за собою, згідно з чинним законодавством, кримінальної відповідальності.

Отже, адміністративне правопорушення має притаманні тільки йому юридичні ознаки. До них необхідно віднести: протиправність, винність і відповідальність (адміністративне стягнення). Визначальною зі згаданих ознак є поняття діяння, забороненого адміністративним законодавством. По-перше, це вольовий акт поведінки певної особи, по-друге, воно має два аспекти поведінки, зокрема дію чи бездію.

Дія — активне невиконання законних вимог, а також порушення встановленої нормами права заборони (наприклад, порушення правил полювання тощо).

Бездія — пасивне невиконання передбачених законодавчими й нормативними актами обов’язків (скажімо, порушення

порядку реєстрації чи виписки іноземних громадян та осіб без громадянства і оформлення для них документів).

Важливою ознакою адміністративного правопорушення є наявність суспільної небезпеки. За своєю природою таке діяння антигромадське і завдає шкоди інтересам громадян, суспільства, держави. Слід зазначити, що адміністративне законодавство конкретно не передбачає у своїх нормах цієї ознаки як універсальної властивості. Водночас адміністративні правопорушення посягають на конкретні відносини і завдають шкоди правопорядку, а до осіб, які їх скоїли, вживаються заходи державного впливу. Особливістю розмежування суспільної небезпеки є той критерій, за яким адміністративне правопорушення на ступінь нижче, ніж скоєння злочину. Адміністративне правопорушення завжди є протиправним, тобто ця дія чи бездіяльність чітко заборонена відповідною нормою адміністративного законодавства.

Доцільно зазначити, що правові норми, за порушення яких настає адміністративна відповідальність, урегульовані не тільки нормами адміністративного права, а й іншими галузями права, а саме: цивільного, трудового, земельного тощо (порушення правил охорони праці — трудове право; агрохімічних норм — аграрне право). Діяння, яке не є протиправним, не може утворювати адміністративного правопорушення і відповідно тягти за собою адміністративну відповідальність.

Наступною ознакою є вина, тобто психологічне ставлення особи до її поведінки та наслідків. Вина виступає у двох формах: умисел і необережність. Ступінь вини береться до уваги під час накладання стягнення, звільнення від адміністративної відповідальності. Відсутність вини виключає визнання діяння адміністративним порушенням. Важливою юридичною ознакою адміністративного правопорушення є та обставина, що за його скоєння настає тільки адміністративна відповідальність. Тобто, якщо за порушення норм загальнообов'язкового характеру, що діють в управлінні та інших сферах, адміністративної відповідальності не передбачено, то воно не визнається адміністративним правопорушенням.

39. Об'єкт як елемент складу адміністративних правопорушень. Види об'єктів

Об'єкт адміністративного правопорушення — це сукупність суспільних відносин, що охороняються адміністративним правом, а також регулюються нормами трудового, цивільного, земельного, фінансового права, за порушення яких накладаються адміністративні стягнення.

Об'єктом адміністративного правопорушення можуть бути також здоров'я, честь і гідність людини. Тобто, об'єктом виступають конкретні норми, приписи, законні вимоги, заборони. Це означає, що форми, в яких знаходить своє вираження конкретний об'єкт, можуть бути різними. Скажімо, розпиття спиртних напоїв у громадських місцях — на вулицях, стадіонах, у скверах, парках, в усіх видах громадського транспорту тощо чи поява у п'яному вигляді, що ображає людську гідність і громадську мораль, є посяганням на громадський порядок, а отже — адміністративним правопорушенням.

Об'єктивна сторона адміністративного правопорушення знаходить свій прояв у дії чи бездіяльності, що заборонені адміністративним правом. У багатьох випадках вона залежить від місця, часу, обставин і способу скоєння адміністративного правопорушення, а також від причинного зв'язку між діянням і шкідливими наслідками цього діяння, вчинення протиправного діяння в минулому, його системності. Законодавство про адміністративні правопорушення охоплює саме ці елементи змісту об'єктивної сторони адміністративного правопорушення.

40. Характеристика адміністративних правопорушень в галузі торгівлі, послуг підприємницької діяльності

Назвемо порушення, за які передбачено адміністративну відповідальність, у кожній сфері окремо. Розпочнемо з адміністра-

тивних правопорушень у галузі торгівлі, громадського харчування, а також сфері послуг:

- порушення правил торгівлі, виконання робіт і надання послуг працівниками торгівлі, громадського харчування та сфери послуг, громадянами, які займаються підприємницькою діяльністю (ч. 1 ст. 155 КУпАП), тягне за собою накладання штрафу від 1 до 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; якщо ці ж дії вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі самі порушення, вони тягнуть за собою накладання штрафу від 5 до 27 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- продаж товарів зі складів, баз, підсобних приміщень підприємств (організацій) державної торгівлі (громадського харчування, сфери послуг) і споживчої кооперації на порушення встановлених правил, а так само приховування товарів від покупців, вчинене працівниками підприємств (організацій) державної торгівлі (громадського харчування та сфери послуг) і споживчої кооперації, які не є посадовими особами, тягне за собою накладання штрафу від 1 до 14 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; такі самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі самі порушення, тягнуть за собою накладання штрафу від 5 до 27 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- порушення встановленого законом порядку проведення розрахунків у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг тягне за собою накладання штрафу на осіб, які здійснюють розрахункові операції, від 2 до 5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб — від 5 до 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; такі самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі самі порушення, тягнуть за собою накладання штрафу на осіб, які здійснюють розрахункові операції, від 5 до 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб — від 10 до 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- порушення встановленого законом порядку проведення розрахунків при здійсненні операцій з купівлі-продажу іноземної валюти тягне за собою накладання штрафу на осіб, які здійснюють операції з купівлі-продажу іноземної валюти, від 3 до 6 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб — уповноважених банків або суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють свою діяльність на підставі агентських угод з уповноваженими банками з операцій купівлі-продажу іноземної валюти, від 5 до 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; ці самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі самі порушення, тягнуть за собою накладання штрафу на осіб, які здійснюють операції з купівлі-продажу іноземної валюти, від 6 до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб уповноважених банків або суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють свою діяльність на підставі агентських угод з уповноваженими банками з операцій купівлі-продажу іноземної валюти, від 10 до 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- обмірювання, обважування, обраховування, перевищення встановлених цін і тарифів або інший обман покупця чи замовника працівниками торгівлі, громадського харчування і сфери послуг та громадянами — суб'єктами підприємницької діяльності під час реалізації товарів, виконання робіт, надання послуг, якщо матеріальна шкода, заподіяна таким обманом, не перевищує три неоподатковуваних мінімуми доходів громадян, тягне за собою накладання штрафу від 2 до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; ці самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі самі порушення, тягнуть за собою накладання штрафу від 10 до 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- роздрібна або оптова, включаючи імпорт або експорт, торгівля спиртом етиловим, коньячним або плодовим, або роздрібна торгівля алкогольними напоями чи тютюновими виробами без наявності ліцензії або без марок акцизного збору чи з підробле-

ними марками цього збору тягне за собою накладання штрафу від 20 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією предметів торгівлі та виручки, одержаної від продажу предметів торгівлі;

- порушення працівником підприємства (організації) торгівлі або громадського харчування правил торгівлі алкогольними напоями і тютюновими виробами, а саме: торгівля алкогольними напоями або тютюновими виробами в приміщеннях або на територіях, заборонених законом, або в інших місцях, визначених рішенням відповідної сільської, селищної, міської ради як такі, де роздрібна торгівля алкогольними напоями або тютюновими виробами заборонена, а так само торгівля алкогольними напоями або тютюновими виробами через торгові автомати чи неповнолітніми особами, а також продаж алкогольних напоїв або тютюнових виробів особі, яка не досягла 18 років, тягне за собою накладання штрафу від 5 до 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- торгівля алкогольними напоями або тютюновими виробами з рук тягне за собою накладання штрафу від 3 до 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією предметів торгівлі; ці самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі самі порушення, тягнуть за собою накладання штрафу від 20 до 30 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією предметів торгівлі;

- відмова працівників торгівлі, громадського харчування та сфери послуг і громадян, які займаються підприємницькою діяльністю в цих галузях, у наданні громадянам-споживачам необхідної, доступної, достовірної та своєчасної інформації про товари (роботи, послуги), їх кількість, якість, асортимент, а також про їх виробника (виконавця, продавця), у навчанні безпечного та правильного їх використання, а так само обмеження прав громадян-споживачів на перевірку якості, комплектності, ваги та ціни придбаних товарів, — тягнуть за собою накладання штрафу від 1 до 10 неоподатковуваних мінімумів доходів грома-

дян; відмова вказаними вище особами громадянину-споживачу в реалізації його права в разі придбання ним товару неналежної якості тягнуть за собою накладання штрафу від одного до вісімнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- порушення встановленого порядку промислової переробки, зберігання, транспортування або знищення конфіскованих спирту етилового, коньячного та плодового, алкогольних напоїв чи тютюнових виробів тягне за собою накладання штрафу на посадових осіб від 20 до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- порушення правил торгівлі на ринках — тягне за собою попередження або накладення штрафу на громадян від 1 до 3 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і попередження або накладання штрафу на посадових осіб від 3 до 7 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- торгівля в містах з рук на вулицях, площах, у дворах, під'їздах, скверах та в інших невстановлених місцях тягне за собою накладання штрафу від 1 до 7 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією предметів торгівлі або без такої;

- торгівля з рук у невстановлених місцях промисловими товарами тягне за собою накладання штрафу від 6 до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією предметів торгівлі;

- незаконна торговельна діяльність, тобто здійснення угод купівлі-продажу товарів чи інших предметів з ухиленням від реєстрації в установленому порядку з метою одержання неконтрольованого державою прибутку, якщо розмір цього прибутку не перевищує семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, тягне за собою накладання штрафу від 5 до 25 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією цих товарів і вилучених грошей;

- незаконний відпуск або незаконне придбання бензину чи інших паливно-мастильних матеріалів, що належать державним або громадським підприємствам, установам і організаціям,

при відсутності ознак розкрадання — тягне за собою накладання штрафу від 4 до 8 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

КУпАП передбачає адміністративну відповідальність за такі правопорушення у галузі фінансів і підприємницької діяльності:

1) незаконні скуповування, продаж, обмін, використання валютних цінностей як засобу платежу або як застави, тягнуть за собою попередження або накладання штрафу від 30 до 44 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією валютних цінностей;

2) порушення вимог законодавчих та інших нормативних актів з емісії цінних паперів тягне за собою накладання штрафу на посадових осіб емітента цінних паперів, незалежно від форм власності, від 10 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, на засновників (учасників) емітента чи їх посадових осіб чи уповноважених ними осіб — від 50 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

3) відсутність податкового обліку, порушення керівниками та іншими посадовими особами підприємств, установ, організацій встановленого законом порядку ведення податкового обліку, у тому числі неподання або несвоєчасне подання аудиторських висновків, подання яких передбачено законами України, тягне за собою накладання штрафу у розмірі від 5 до 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; аналогічні дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за те саме порушення, тягнуть за собою накладання штрафу у розмірі від 10 до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

4) неподання або несвоєчасне подання посадовими особами підприємств, установ та організацій платіжних доручень на перерахування належних до сплати податків та зборів (обов'язкових платежів), тягне за собою накладання штрафу на посадових осіб у розмірі від 5 до 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; ці самі дії, вчинені особою, яку протягом

року було піддано адміністративному стягненню за те саме порушення, тягнуть за собою накладання штрафу на посадових осіб у розмірі від 10 до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

5) невиконання керівниками та іншими посадовими особами підприємств, установ, організацій, включаючи установи Національного банку України, комерційні банки та інші фінансово-кредитні установи, законних вимог посадових осіб органів державної податкової служби, тягне за собою попередження або накладання штрафу у розмірі від 5 до 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; ці самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за те саме порушення, тягнуть за собою накладання штрафу у розмірі від 10 до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

6) неутримання або неперерахування до бюджету сум податку на доходи фізичних осіб при виплаті фізичній особі доходів, перерахування податку на доходи фізичних осіб за рахунок коштів підприємств, установ і організацій (крім випадків, коли таке перерахування дозволено законодавством), неповідомлення або несвочасне повідомлення державній податковій інспекції за встановленою формою відомостей про доходи громадян, тягне за собою попередження або накладання штрафу на посадових осіб підприємств, установ і організацій, а також на громадян — суб'єктів підприємницької діяльності у розмірі від 2 до 3 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; ці самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за те саме порушення, тягнуть за собою накладання штрафу на посадових осіб підприємств, установ і організацій, а також на громадян — суб'єктів підприємницької діяльності, у розмірі від 3 до 5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

7) провадження господарської діяльності без державної реєстрації як суб'єкта господарювання або без одержання ліцензії на провадження певного виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню відповідно до закону, чи без одержання

дозволу, іншого документа дозвільного характеру, якщо його одержання передбачене законом, тягне за собою накладання штрафу від 20 до 40 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією виготовленої продукції, знярядь виробництва і сировини чи без такої; такі самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за те саме порушення, тягнуть за собою накладання штрафу від 30 до 60 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією виготовленої продукції, знярядь виробництва і сировини чи без такої;

8) надання суб'єктом господарювання дозвільному органу або адміністратору недостовірної інформації щодо відповідності матеріально-технічної бази вимогам законодавства тягне за собою накладання штрафу від 40 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

9) неподання або несвоєчасне подання громадянами декларацій про доходи чи включення до декларацій перекручених даних, неведення обліку або неналежне ведення обліку доходів і витрат, для яких законами України встановлено обов'язкову форму обліку, тягне за собою попередження або накладання штрафу у розмірі від 3 до 8 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; ці самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за те саме порушення, тягнуть за собою накладання штрафу у розмірі від 5 до 8 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

10) приховування в обліку валютних та інших доходів, непродуктивних витрат і збитків, відсутність бухгалтерського обліку або ведення його з порушенням встановленого порядку, внесення неправдивих даних до фінансової звітності, неподання фінансової звітності, несвоєчасне або неякісне проведення інвентаризацій грошових коштів і матеріальних цінностей, порушення правил ведення касових операцій, перешкоджання працівникам державної контрольно-ревізійної служби у проведенні ревізій та перевірок, невжиття заходів щодо відшкодування з винних осіб збитків від недостач, розтрат, крадіжок

і безгосподарності, тягнуть за собою накладання штрафу від 8 до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; такі самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з правопорушень, зазначених вище, тягнуть за собою накладання штрафу від 10 до 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

11) незаконне копіювання форми, упаковки, зовнішнього оформлення, а так само імітація, копіювання, пряме відтворення товару іншого підприємця, самовільне використання його імені тягне за собою накладання штрафу від 30 до 44 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією виготовленої продукції, знарядь виробництва і сировини чи без такої;

12) умисне поширення неправдивих або неточних відомостей, які можуть завдати шкоди діловій репутації або майновим інтересам іншого підприємця, тягне за собою накладання штрафу від 5 до 9 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

13) отримання, використання, розголошення комерційної таємниці, а також конфіденційної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця тягне за собою накладання штрафу від 9 до 18 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

14) здавання виторгу торговельними підприємствами всіх форм власності, що здійснюють реалізацію товарів за готівку з порушенням термінів, установлених правилами розрахунків і ведення касових операцій, тягне за собою накладання штрафу на осіб, відповідальних за здавання виторгу, від 17 до 88 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; ті самі дії, вчинені особою повторно протягом року після накладання адміністративного стягнення за аналогічне порушення, тягнуть за собою накладання штрафу від 43 до 175 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

15) зберігання або транспортування алкогольних напоїв чи тютюнових виробів, на яких немає належним чином розміщених марок акцизного збору або з підробленими чи фальсифікованими марками акцизного збору посадовими особами

підприємств-виробників, імпортерів і продавців цих товарів тягне за собою накладання штрафу від 20 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією таких алкогольних напоїв або тютюнових виробів;

16) ці самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано стягненню за будь-яке з вказаних правопорушень або вчинені у великих розмірах, тягнуть за собою накладання штрафу від 100 до 300 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією таких алкогольних напоїв чи тютюнових виробів;

17) незаконне зберігання марок акцизного збору тягне за собою накладання штрафу від 3 до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією марок акцизного збору;

18) демонстрування фільмів або розповсюдження фільмів шляхом продажу чи передачі в прокат фільмокопій без державного посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів тягне за собою накладання штрафу від 20 до 45 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією фільмокопій, а також грошей, отриманих від їх демонстрування, продажу або передачі в прокат;

19) ці самі дії, вчинені повторно протягом року після застосування заходів адміністративного стягнення, тягнуть за собою накладання штрафу від 45 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією фільмокопій, а також грошей, отриманих від їх демонстрування, продажу або передачі в прокат;

20) розповсюдження фільмів шляхом виготовлення фільмокопій без державного посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів з метою їх демонстрування, продажу, передачі в прокат тягне за собою накладання штрафу від 60 до 90 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією фільмокопій, засобів їх виготовлення, а також грошей, отриманих від їх демонстрування, продажу або передачі в прокат; такі самі дії, вчинені повторно протягом року після застосування заходів адміністративного стягнення, тягнуть за собою накладання штрафу від 90 до 150 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією фільмокопій, засобів їх ви-

готовлення, а також грошей, отриманих від їх демонстрування, продажу або передачі в прокат;

21) розповсюдження і демонстрування фільмів з порушенням умов, передбачених державним посвідченням на право розповсюдження і демонстрування фільмів, тягнуть за собою накладання штрафу від 20 до 35 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією фільмокопій, а також грошей, отриманих від їх демонстрування, продажу або передачі в прокат;

22) недотримання суб'єктами кінематографії та телебачення квоти демонстрування національних фільмів при використанні національного екранного часу тягне за собою накладання штрафу на посадових осіб від 60 до 90 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

23) розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних, упаковки яких не марковані контрольними марками або марковані контрольними марками, що мають серію чи містять інформацію, які не відповідають носію цього примірника, або номер, який не відповідає даним Єдиного реєстру одержувачів контрольних марок, тягне за собою накладання штрафу від 10 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією цих примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних; та сама дія, вчинена особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з правопорушень, зазначених вище, тягне за собою накладання штрафу від 50 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією цих примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних;

24) порушення законодавства, що регулює здійснення операцій з металобрухтом, тягне за собою накладання штрафу від 20 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією металобрухту, а також грошей, отриманих від його реалізації;

25) використання бюджетних коштів усупереч їх цільовому призначенню або недотримання порядку проведення операцій з бюджетними коштами, як це встановлено чинним бюджетним законодавством, тягне за собою накладання штрафу на посадових осіб від 30 до 70 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

26) порушення законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, матриць, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва, тягне за собою накладання штрафу від 20 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

27) здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти без застосування визначених законом процедур; застосування процедур закупівлі з порушенням законодавства про здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти, в тому числі оформлення тендерної документації з порушенням законодавства про здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти, оцінка тендерних пропозицій, які не відповідають критеріям та методиці оцінки для визначення найкращої тендерної пропозиції, що міститься у тендерній документації, укладення з учасником, що став переможцем торгів, договору про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти за цінами і обсягами, які не відповідають вимогам тендерної документації;

28) неоприлюднення інформації щодо закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти відповідно до вимог законодавства, недотримання умов захисту вітчизняного ринку;

29) неподання в установленому порядку звіту про результати здійснення процедури закупівлі товарів, робіт і послуг, відображення недостовірних відомостей у звіті про результати здійснення зазначеної процедури тягне за собою накладання штрафу на посадових осіб від 30 до 70 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

30) приховування (заниження) суми заробітної плати (виplat, доходу), на яку нараховуються страхові внески на

загальнообов'язкове державне пенсійне страхування; порушення встановленого порядку нарахування, обчислення та строків сплати страхових внесків;

31) ухилення від реєстрації або несвоєчасна реєстрація платника страхових внесків в органах Пенсійного фонду України, неподання відомостей про обставини, що спричиняють зміни юридичного статусу страхувальника, порядку сплати ним страхових внесків;

32) порушення встановленого порядку використання та здійснення операцій з коштами Пенсійного фонду України і Накопичувального фонду; неподання, несвоєчасне подання, подання не за встановленою формою звітності щодо страхових внесків коштів Пенсійного фонду України і Накопичувального фонду або подання недостовірних відомостей, що використовуються в системі персоніфікованого обліку та іншої звітності і відомостей, передбачених законом України “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування”, тягнуть за собою накладання штрафу на посадових осіб від 8 до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

33) порушення порядку формування, встановлення та застосування цін і тарифів, а також знижок, націнок, доплат до них тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від 5 до 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

34) порушення посадовими особами підприємств, установ, організацій, фізичними особами, які використовують найману працю, строку реєстрації як платника страхових внесків до Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, несвоєчасна або неповна сплата страхових внесків, тягнуть за собою накладення штрафу від 8 до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

35) порушення посадовими особами підприємств, установ, організацій, фізичними особами, які використовують найману працю, строку реєстрації як платника страхових внесків до Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України, несвоєчасна

сплата страхових внесків або несвоєчасне інформування Фонду про чисельність працівників, річний фактичний обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг), річну суму заробітної плати на підприємстві, нещасні випадки на виробництві та професійні захворювання, що сталися на підприємстві, про зміни технології робіт, виду діяльності підприємства або його ліквідацію тягнуть за собою накладання штрафу від 8 до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

36) ухиляння посадовими особами підприємств, установ та організацій, фізичними особами, які використовують найману працю, від реєстрації як платника страхових внесків до Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, несвоєчасна або неповна сплата страхових внесків, а також порушення порядку використання цих коштів тягнуть за собою накладання штрафу від 8 до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

37) нав'язування таких умов договору, які ставлять контрагентів у нерівне становище, або додаткових умов, що не стосуються предмета договору, в тому числі нав'язування товару, не потрібного контрагенту, обмеження або припинення виробництва, а також вилучення з обороту товарів з метою створення або підтримки дефіциту на ринку чи встановлення монопольних цін, часткова або повна відмова від реалізації чи закупівлі товару за відсутності альтернативних джерел постачання або збуту з метою створення або підтримки дефіциту на ринку чи встановлення монопольних цін, інші дії, спрямовані на створення перешкод доступу на ринок (виходу з ринку) інших підприємців, встановлення монопольних цін (тарифів, розцінок) на свої товари, а також дискримінаційних цін, що обмежують права окремих споживачів, тягнуть за собою накладання штрафу на керівників (розпорядників кредитів) підприємств (об'єднань, господарських товариств тощо) у розмірі до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а на осіб, які займаються підприємницькою діяльністю, до 30 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

38) укладання угод, спрямованих на встановлення (підтримання) монопольних цін (тарифів), знижок, надбавок (доплат), націнок, розподіл ринків за територіальним принципом, асортиментом товарів, обсягом їх реалізації чи закупівель або за колом споживачів чи за іншими ознаками з метою їх монополізації, усунення з ринку або обмеження доступу на нього продавців, покупців, інших підприємців тягне за собою накладання штрафу на керівників (розпорядників кредитів) підприємств (об'єднань, господарських товариств тощо) у розмірі до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а на осіб, які займаються підприємницькою діяльністю, до 30 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

39) заборона створення нових підприємств чи інших організаційних форм підприємництва в будь-якій сфері діяльності, а також встановлення обмежень на здійснення окремих видів діяльності, на виробництво певних видів товарів з метою обмеження конкуренції, примушування підприємців до вступу в асоціації, концерни, міжгалузеві, регіональні та інші об'єднання підприємств, а також до пріоритетного укладання договорів, першочергової поставки товарів певному колу споживачів, прийняття рішень про централізований розподіл товарів, що призводить до монопольного становища на ринку, встановлення заборони на реалізацію товарів з одного регіону республіки в інший, надання окремим підприємцям податкових та інших пільг, які ставлять їх у привілейоване становище щодо інших підприємців, що призводить до монополізації ринку певного товару, обмеження прав підприємців щодо придбання та реалізації товарів, встановлення заборон чи обмежень відносно окремих підприємців або груп підприємців тягнуть за собою накладання штрафу у розмірі до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

40) неподання, несвоєчасне подання посадовими особами органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, а також керівниками (розпорядниками кредитів) підприємств (об'єднань, господарських товариств тощо) та особами,

які займаються підприємницькою діяльністю, інформації або подання завідомо недостовірної інформації Антимонопольному комітету України та його територіальним відділенням, тягне за собою накладання штрафу на посадових осіб та керівників у розмірі до 7 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а на осіб, які займаються підприємницькою діяльністю, до 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

41) порушення керівниками банків або іншими особами, які відповідно до закону можуть бути об'єктом перевірки Національного банку України, банківського законодавства, нормативно-правових актів Національного банку України або здійснення ризикових операцій, які загрожують інтересам вкладників чи інших кредиторів банку, тягне за собою накладення штрафу від 50 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

42) неподання або несвоєчасне подання, подання за невідновленою формою чи подання недостовірної фінансової звітності, ліквідаційного балансу, пов'язаних із ліквідацією юридичної особи, головою ліквідаційної комісії, ліквідатором, іншими відповідальними особами, залученими до ліквідації юридичної особи, тягне за собою накладання штрафу від 30 до 60 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

43) ведення з порушенням встановленого порядку бухгалтерського обліку господарських операцій, пов'язаних із ліквідацією юридичної особи, включаючи оцінку майна і зобов'язань юридичної особи та складання ліквідаційного балансу, що здійснюється відповідальними за це особами, тягне за собою накладання штрафу від 30 до 60 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

44) ухилення голови ліквідаційної комісії, ліквідатора, інших відповідальних осіб, залучених до ліквідації юридичної особи, від організації ведення бухгалтерського обліку господарських операцій, пов'язаних з ліквідацією юридичної особи, включаючи оцінку майна і зобов'язань юридичної особи та складання ліквідаційного балансу, тягне за собою накладання

штрафу від 40 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

45) створення перешкод будь-якою особою для доступу тимчасового адміністратора або ліквідатора до банку, його активів, книг, записів, документів, тягне за собою накладання штрафу від 300 до 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

46) здійснення банківської діяльності без банківської ліцензії тягне за собою накладання штрафу від 100 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

47) порушення вимог щодо ідентифікації особи, яка здійснює фінансову операцію, порушення порядку реєстрації фінансових операцій, що підлягають первинному фінансовому моніторингу, неподання, несвоєчасне подання або подання недостовірної інформації про такі фінансові операції спеціально уповноваженого органу виконавчої влади з питань фінансового моніторингу, а також невиконання вимог щодо зберігання документів, які стосуються ідентифікації осіб, що здійснюють фінансові операції та документації щодо проведених ними фінансових операцій, тягне за собою накладання штрафу на посадових осіб суб'єктів первинного фінансового моніторингу від 50 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

48) розголошення інформації, яка надається спеціально уповноваженому органу виконавчої влади з питань фінансового моніторингу, або факту надання такої інформації тягне за собою накладення штрафу від 100 до 300 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

49) неповідомлення або несвоєчасне повідомлення дозвільним органом або адміністратором суб'єкта господарювання про прийняття рішення про відмову у видачі такого документа у строк, встановлений законом, тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від 20 до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

50) порушення строків прийняття дозвільним органом рішення про видачу документа дозвільного характеру, неповідомлення адміністратором суб'єкта господарювання про одер-

жання від дозвільних органів відповідних документів у строк, встановлений законом, тягне за собою накладання штрафу на посадових осіб від 20 до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

60) безпідставна відмова дозвільним органом суб'єкту господарювання у видачі документа дозвільного характеру тягне за собою накладання штрафу на посадових осіб від 20 до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

41. Види складів адміністративних правопорушень

Склади адміністративних правопорушень поділяються залежно від:

1. Ступеня суспільної небезпеки.

Основні ознаки утворюють так званий основний склад. Якщо необхідно, законодавець доповнює склад кваліфікуючими ознаками, за наявності яких діяння може кваліфікуватися за статтею, що передбачає суворіше покарання. Склади з такими ознаками називають кваліфікованими. Частіше в КУпАП трапляються такі кваліфікуючі ознаки, як повторність (ст. ст. 130, 186³, 164⁴, 154, 181¹, 187 та ін.), наявність або можливість настання шкідливих наслідків (статті 123, 126, 127, 128¹ та ін.), стан сп'яніння (ст. 127 та ін.), аварійна ситуація (статті 123, 127, 128¹ та ін.), залишення місця події (ст. 127), учинення діяння посадовою особою (ст. ст. 73, 74, 75, 76, 77, 208¹, 209, 195²), грубе порушення правил (ст. ст. 85 і 108).

2. Характеру шкоди.

До матеріальних належать склади, у яких міститься така ознака, як настання шкідливих матеріальних наслідків антигромадського діяння. До формальних (термін умовний) належать склади, в яких немає ознаки настання шкідливих матеріальних наслідків. Слід наголосити, що вчинення проступку, передбаченого статтею КУпАП, що містить формальний склад, нерідко тягне за собою настання майнового збитку.

3. Суб'єкта проступку.

Склади адміністративних правопорушень поділяють на особисті і службові (посадові) залежно від того, хто є суб'єктом проступку – просто громадянин чи посадова особа (ст. ст. 86, 93, 96, 201). Для посадового проступку характерно, що протиправне діяння має бути вчинене через дію по службі. Посадові особи, як зазначено в ст. 14 КУпАП, підлягають адміністративній відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з недодержанням установлених правил, забезпечення виконання яких входить до їхніх службових обов'язків.

4. Структури.

Однозначні склади описують ознаки одного діяння у межах однієї статті нормативного акта. Альтернативні склади описують кілька дій у межах однієї статті нормативного акта. При цьому проступком вважається вчинення як однієї з описаних дій, так і кількох (або навіть усіх).

5. Особливості конструкції.

Описові склади цілком розкривають зміст і сутність діяння, що визнається адміністративним правопорушенням. Бланкетні склади вказують на те, що ознаки проступку містяться в окремо встановлених нормах і правилах.

42. Характеристика правопорушень, що впливають на встановлений порядок управління

До адміністративних правопорушень, що посягають на встановлений порядок управління, відносяться:

1) використання посадовою особою в особистих чи інших неслужбових цілях державних коштів, наданих їй у службове користування приміщень, засобів транспорту чи зв'язку, техніки або іншого державного майна, якщо це завдало державі шкоди на суму, що не перевищує п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, тягне за собою накладання штрафу від 2,5 до 5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

2) порушення посадовими особами порядку або строків подання інформації про дітей-сиріт і дітей, які залишилися без опіки (піклування) батьків, для централізованого обліку, тягнуть за собою накладання штрафу від 15 до 25 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

3) злісна непокора законному розпорядженню або вимозі працівника міліції при виконанні ним службових обов'язків, а також вчинення таких самих дій щодо члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця у зв'язку з їх участю в охороні громадського порядку тягне за собою накладання штрафу від 8 до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк від одного до двох місяців з відрахуванням двадцяти процентів заробітку, а в разі якщо за обставинами справи, з урахуванням особи порушника, застосування цих заходів буде визнано недостатнім, адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб;

4) порушення встановленого порядку організації або проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій тягне за собою попередження або накладання штрафу від 10 до 25 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

5) надання посадовими особами для проведення з порушенням встановленого порядку зборів, мітингів, вуличних походів або демонстрацій приміщень, транспорту, технічних засобів або створення інших умов для організації і проведення зазначених заходів тягне за собою накладання штрафу від 20 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

6) неповага до суду, що виразилась у злісному ухиленні від явки в суд свідка, потерпілого, позивача, відповідача або в непокоренні зазначених осіб та інших громадян розпорядженню головуючого чи в порушенні порядку під час судового засідання, а так само вчинення будь-ким дій, які свідчать про явну зневагу до суду або встановлених у суді правил, тягнуть за собою накладання штрафу від 6 до 12 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб;

7) злісне ухилення експерта, перекладача від явки в суд тягне за собою накладання штрафу від 6 до 12 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

8) злісне ухилення свідка, потерпілого, експерта, перекладача від явки до органів досудового слідства або дізнання тягне за собою накладання штрафу від 3 до 8 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

9) перешкоджання посадовою особою під будь-яким приводом явці до суду народного засідателя для виконання покладених на нього обов'язків, тягне за собою накладання штрафу від 5 до 8 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

10) залишення посадовою особою без розгляду окремої ухвали суду чи окремої постанови судді або невжиття заходів до усунення зазначених в них порушень закону, а так само несвоєчасна відповідь на окрему ухвалу суду чи окрему постанову судді тягнуть за собою накладання штрафу від 5 до 8 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

Порушення правил адміністративного нагляду особами, щодо яких встановлено такий нагляд, а саме:

1) неявка за викликом органу внутрішніх справ у вказаний термін і ненадання усних або письмових пояснень з питань, пов'язаних з виконанням правил адміністративного нагляду;

2) неповідомлення працівників органу внутрішніх справ, які здійснюють адміністративний нагляд, про зміну місця роботи чи проживання або про виїзд за межі району (міста) у службових справах;

3) порушення заборони виходу з будинку (квартири) у визначений час, який не може перевищувати восьми годин на добу;

4) порушення заборони перебування у визначених місцях району (міста);

5) нереєстрація в органі внутрішніх справ тягне за собою накладання штрафу від 3 до 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

6) утаювання обставин, що перешкоджають реєстрації шлюбу, або повідомлення завідомо неправдивих відомостей державним органам реєстрації актів цивільного стану тягне за собою накладення штрафу від 1 до 2 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

7) несвоєчасна без поважної причини реєстрація батьками народження дитини в державних органах реєстрації актів цивільного стану тягне за собою накладення штрафу від 1 до 3 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

Порушення законодавства про державну таємницю, а саме:

1) недодержання встановленого законодавством порядку передачі державної таємниці іншій державі чи міжнародній організації;

2) засекречування інформації:

- про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту;
- про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, які сталися або можуть статися та загрожують безпеці громадян;
- про стан здоров'я населення, його життєвий рівень, включаючи харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та соціальне забезпечення, а також про соціально-демографічні показники, стан правопорядку, освіти та культури населення;
- про факти порушень прав і свобод людини і громадянина;
- про незаконні дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб;

3) безпідставне засекречування інформації;

43. Суб'єкт адміністративного правопорушення та його ознаки

Суб'єктами адміністративних правопорушень виступають громадяни чи посадові особи. Адміністративній відповідальнос-

ті підлягають особи, яким на момент скоєння правопорушення виповнилося 16 років. Особа у віці 16–18 років, яка скоїла адміністративне правопорушення, притягається до відповідальності на загальних підставах.

Посадові особи підлягають адміністративній відповідальності за правопорушення, пов'язані з недотриманням установлених правил у сфері порядку управління, громадського порядку, природи, здоров'я населення та інших правил, виконання яких входить до їхніх службових обов'язків. Це означає, що посадові особи несуть відповідальність не тільки за порушення певних правил своїми діями, а й за неналежне забезпечення виконання їх іншими особами, насамперед підлеглими.

Іноземні громадяни та особи без громадянства підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах згідно з чинним законодавством України. Суб'єктивна сторона адміністративного правопорушення охоплює вину, мотив і мету поведінки правопорушника.

44. Характеристика ознак правопорушення у галузі праці та охорони здоров'я

Адміністративні правопорушення в галузі охорони праці та здоров'я населення включають:

1) порушення встановлених термінів виплати пенсій, стипендій, заробітної плати, виплата її не в повному обсязі, а також інші порушення вимог законодавства про працю тягнуть за собою накладання штрафу на посадових осіб підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності та громадян — суб'єктів підприємницької діяльності від 15 до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

2) порушення вимог законодавчих та інших нормативних актів про охорону праці тягне за собою накладання штрафу на працівників від двох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб підприємств, установ, орга-

нізацій незалежно від форм власності та громадян — суб'єктів підприємницької діяльності від 5 до 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

3) ухилення осіб, які представляють власників або уповноважені ними органи чи профспілки або інші уповноважені трудовим колективом органи, представників трудових колективів від участі в переговорах щодо укладення, зміни чи доповнення колективного договору, угоди, умисне порушення встановленого законодавством строку початку таких переговорів або незабезпечення роботи комісій з представників сторін чи примирних комісій у визначений сторонами переговорів строк тягне за собою накладання штрафу від 3 до 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

4) порушення чи невиконання зобов'язань щодо колективного договору, угоди особами, які представляють власників або уповноважені ними органи чи профспілки або інші уповноважені трудовим колективом органи, чи представниками трудових колективів, тягне за собою накладання штрафу від 50 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

5) ненадання особами, які представляють власників або уповноважені ними органи чи профспілки або інші уповноважені трудовим колективом органи, представниками трудових колективів інформації, необхідної для ведення колективних переговорів і здійснення контролю за виконанням колективних договорів, угод, тягне за собою накладання штрафу від 1 до 5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

6) порушення санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил і норм тягне за собою накладання штрафу на громадян від 1 до 25 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб — від 6 до 25 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

7) виробництво, заготівля, реалізація сільськогосподарської продукції, що містить засоби захисту рослин, стимулятори їх росту, мінеральні добрива та інші хімічні препарати понад гранично допустимі рівні концентрації, тягнуть за собою накладан-

ня штрафу на громадян від 3 до 7 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією зазначеної продукції або без такої і на посадових осіб — від 5 до 8 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією зазначеної продукції або без такої;

8) незаконні виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах тягнуть за собою накладання штрафу від 18 до 43 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або адміністративний арешт на строк до 15 діб;

9) особа, яка добровільно здала наркотичні засоби або психотропні речовини, які були у неї в невеликих розмірах і які вона виробила, виготовила, придбала, зберігала, перевозила, пересилала без мети збуту, звільняється від адміністративної відповідальності за передбачені вище дії;

10) ухилення особи, хворої на наркоманію, від медичного огляду на наявність наркотичного сп'яніння, тягне за собою накладання штрафу від 5 до 18 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

11) ухилення особи, яка зловживає наркотичними засобами або психотропними речовинами, від медичного обстеження тягне за собою накладання штрафу від 18 до 43 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

12) ухилення від обстеження осіб, щодо яких є достатні дані про те, що вони хворі на венеричну хворобу, або від лікування осіб, які були у контакті з хворими на венеричну хворобу і потребують профілактичного лікування, продовжуване після попередження, зробленого їм органами охорони здоров'я, тягне за собою накладання штрафу від 3 до 5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

13) умисне приховування хворими на венеричну хворобу джерела зараження та осіб, які були у контакті з цими хворими, тягне за собою накладання штрафу від 3 до 7 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

14) порушення вимог режиму радіаційної безпеки в спеціально визначеній зоні радіаційного забруднення, що виражається у проникненні в цю зону без дозволу відповідних органів або самовільному поселенні у ній, або знищенні, пошкодженні чи перенесенні знаків радіаційного забруднення, або огорожі зазначеної зони, або винесенні чи вивезенні з неї без відповідного дозволу будівельних матеріалів, устаткування, транспортних засобів, плодів, ягід, грибів, інших продуктів харчування, домашніх речей або інших предметів, тягне за собою накладання штрафу на громадян від 5 до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією.

45. Об'єктивна сторона як елемент складу адміністративних правопорушень

Склад адміністративного правопорушення — це передбачена нормами права сукупність об'єктивних і суб'єктивних ознак, за наявності яких те чи інше діяння можна кваліфікувати як адміністративне правопорушення. Він містить: об'єкт; об'єктивну сторону; суб'єкт; суб'єктивну сторону.

Об'єкт адміністративного правопорушення — це сукупність суспільних відносин, що охороняються адміністративним правом, а також регулюються нормами трудового, цивільного, земельного, фінансового права, за порушення яких накладаються адміністративні стягнення.

Об'єктом адміністративного правопорушення можуть бути також здоров'я, честь і гідність людини. Тобто, об'єктом виступають конкретні норми, приписи, законні вимоги, заборони. Це означає, що форми, в яких проявляється конкретний об'єкт, можуть бути різними. Скажімо, розпивання спиртних напоїв у громадських місцях — на вулицях, стадіонах, у скверах, парках, всіх видах громадського транспорту тощо чи поява в нетверезому вигляді, що ображає людську гідність і громадську мораль, є

посяганням на громадський порядок, а отже, адміністративним правопорушенням.

Об'єктивна сторона адміністративного правопорушення знаходить прояв у дії чи бездіяльності, що заборонені адміністративним правом. У багатьох випадках вона залежить від місця, часу, обставин і способу скоєння адміністративного правопорушення, а також від причинного зв'язку між діянням і шкідливими наслідками цього діяння, вчинення протиправного діяння в минулому, його системності. Законодавство про адміністративні правопорушення охоплює саме ці елементи змісту об'єктивної сторони адміністративного правопорушення.

46. Характеристика адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією

Важливу роль у протидії корупційним проявам відведено адміністративному законодавству. Про це свідчить спрямованість Закону України “Про засади запобігання та протидії корупції” на широке застосування адміністративної відповідальності за корупційні діяння та інші діяння, що пов'язані з корупцією. Правопорушення, пов'язані з використанням посадовими особами в особистих чи інших неслужбових цілях державних коштів, наданих їм у службове користування приміщень, засобів транспорту чи зв'язку, техніки або іншого державного майна, до корупційних діянь не належать (відповідальність передбачена ст. 1841 Кодексу України про адміністративні правопорушення).

Практика виявлення та розслідування зазначених деліктів свідчить, що правоохоронним органам бракує повноти нормативного регулювання, науково-методичного забезпечення, а заходи щодо вдосконалення законодавства з питань боротьби з корупцією мають фрагментарний характер. Правозастосовна діяльність суб'єктів боротьби з корупцією відзначається помилками, які негативно впливають на громадську свідомість.

Найпоширеніші з них такі: складання протоколу не уповноваженою на те посадовою особою; нехтування необхідністю здійснити своєчасне, всебічне, повне й об'єктивне дослідження всіх обставин, передбачених ст. 247 — Обставини, що виключають провадження в справі про адміністративне правопорушення і 280 — Обставини, що підлягають з'ясуванню при розгляді справи про адміністративне правопорушення КУпАП і з'ясування: а) чи мало місце правопорушення, за яке особа притягається до відповідальності; б) чи містить діяння склад корупційного правопорушення, передбаченого Законом; в) чи особа є винною в його вчиненні; г) чи належить вона до суб'єктів даного правопорушення; д) чи не містить правопорушення ознак злочину; е) чи не закінчилися на момент розгляду справи строки, передбачені ст. 38 КУпАП; є) чи немає інших обставин, що виключають провадження у справі; недостатнє з'ясування мотиву і характеру вчиненого діяння, повноважень особи, яка його вчинила, наявності причинного зв'язку між діянням і виконанням останнього завдань і функцій держави, а у випадках, передбачених п. “а” ч. 1 ст. 5 і п. “а”, “б” ч. 3 ст. 5 Закону, — мети правопорушення.

47. Суб'єктивна сторона як елемент адміністративних правопорушень

Склад адміністративного правопорушення — це передбачена нормами права сукупність об'єктивних і суб'єктивних ознак, за наявності яких те чи те діяння можна кваліфікувати як адміністративне правопорушення.

Він криє в собі:

- а) об'єкт;
- б) об'єктивну сторону;
- в) суб'єкт;
- г) суб'єктивну сторону.

Суб'єктивна сторона адміністративного правопорушення охоплює вину, мотив і мету поведінки правопорушника.

Адміністративне правопорушення може бути вчинене як умисно, так і з необережності. Адміністративне правопорушення визнається вчиненим умисно, якщо особа, котра його вчинила, усвідомлювала протиправний характер своєї дії чи бездіяльності, передбачала її шкідливі наслідки і бажала їх або свідомо допускала настання цих наслідків.

Адміністративне правопорушення визнається вчиненим з необережності, якщо особа, котра його вчинила, передбачала можливість настання шкідливих наслідків своєї дії чи бездіяльності, але легковажно розраховувала на їх відвернення або не передбачала можливості настання таких наслідків, хоча повинна була і могла їх передбачити.

48. Органи адміністративної юрисдикції

Визначення підвідомчості справ про адміністративні правопорушення полягає у встановленні категорій справ, які уповноважений розглядати той чи інший уповноважений орган.

Серед органів, уповноважених розглядати справи про адміністративні правопорушення, КУПАП називає такі:

1. *Виконавчі комітети сільських, селищних, міських рад.*
2. *Районні, районні у місті, міські чи міськрайонні суди (судді).*
3. *Органи внутрішніх справ України (міліція)* (розглядають

справи про такі адміністративні правопорушення: про порушення громадського порядку, порушення правил паспортної системи, правил дорожнього руху, правил, що забезпечують безпеку руху транспорту, правил користування засобами транспорту, правил, спрямованих на забезпечення схоронності вантажів на транспорті, а також про незаконний відпуск і незаконне придбання бензину або інших паливно-мастильних матеріалів).

У межах підвідомчості, встановленої для органів внутрішніх справ, існує поділ на такі категорії:

- справи, які від імені органів внутрішніх справ (міліції) уповноважені розглядати і накладати адміністративні

стягнення начальники або заступники начальників районних, міських, районних у містах відділів (управлінь) внутрішніх справ;

- справи, які розглядають інші працівники міліції, на яких покладено нагляд за додержанням відповідних правил; справи, які розглядають начальники або заступники начальників органів внутрішніх справ на транспорті, інші органи внутрішніх справ, прирівняних до районних, міських, районних у містах відділів (управлінь) внутрішніх справ, начальники відділень міліції, що є в системі органів внутрішніх справ, а також дільничні інспектори (старші дільничні інспектори) міліції; справи, які розглядають начальник або заступник начальника відділення (відділу, управління, Головного управління) Державної автомобільної інспекції, начальник або заступник начальника відділу (управління, Головного управління) дорожньої міліції, командир або заступник командира окремого підрозділу дорожньо-патрульної служби. У разі відсутності у районному, міському, районному у місті відділі внутрішніх справ відділення (відділу) Державної автомобільної інспекції зазначені справи розглядаються начальником або заступником начальника відділу внутрішніх справ; справи, які розглядають працівники Державної автомобільної інспекції, які мають спеціальні звання.

4. *Органи Державної прикордонної служби України* (розглядають справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням прикордонного режиму або режиму в пунктах пропуску через державний кордон України, порушенням іноземцями та особами без громадянства правил перебування в Україні і транзитного проїзду через її територію, а також з неповерненням капітаном іноземного судна перепусток на право сходження на берег осіб суднового екіпажу).

Від імені органів Державної прикордонної служби України розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право:

- а) начальники органів охорони державного кордону та Морської охорони Державної прикордонної служби України та їх заступники;
- б) керівники підрозділів органів охорони державного кордону та Морської охорони Державної прикордонної служби України, які безпосередньо виконують завдання з охорони державного кордону України.

5. *Органи державного пожежного нагляду* (розглядають справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, невиконанням приписів та постанов посадових осіб органів державного пожежного нагляду).

Від імені органів державного пожежного нагляду розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право:

- головні державні інспектори з пожежного нагляду центрального та територіальних органів державного пожежного нагляду та їх заступники, накладати штраф на громадян до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб — до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- старші державні інспектори з пожежного нагляду, накладати штраф на громадян до шести неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб — до дев'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- головні державні інспектори з пожежного нагляду місцевих органів державного пожежного нагляду, державні інспектори з пожежного нагляду центрального та територіальних органів державного пожежного нагляду, накладати штраф на громадян до шести неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб — до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- державні інспектори з пожежного нагляду, накладати штраф на громадян до чотирьох неоподатковуваних міні-

мумів доходів громадян і на посадових осіб — до шести неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

6. *Органи залізничного транспорту* розглядають справи про такі адміністративні правопорушення: про порушення правил користування засобами цього транспорту, правил щодо охорони порядку та безпеки руху, правил, спрямованих на забезпечення схоронності вантажів на залізничному транспорті, правил пожежної безпеки на залізничному транспорті.

Від імені органів залізничного транспорту розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право:

- начальники станцій та їх заступники, начальники вокзалів та їх заступники, начальники локомотивних (вагонних) депо, начальники пасажирських поїздів (механіки-бригадири пасажирських поїздів);
- контролери-ревізори пасажирських поїздів, ревізори-інструктори пасажирських поїздів, ревізори по контролю доходів, дорожні майстри, начальники дистанцій колії, начальники дистанцій сигналізації та зв'язку;
- начальник відділу Управління воєнізованої охорони Міністерства транспорту України та його заступник, начальники відділів (загонів, команд, пожежних поїздів) та їх заступники, старші інструктори та інструктори по проти-пожежній профілактиці, начальники відділень (караулів) команд, пожежних поїздів воєнізованої охорони залізниць, метрополітенів, старші в місці розташування станцій посадові особи воєнізованої охорони.

Розмір штрафу, що накладається начальниками пасажирських поїздів (механіками-бригадирами пасажирських поїздів), дорожніми майстрами, начальниками відділень (караулів) команд, пожежних поїздів воєнізованої охорони залізниць, метрополітенів, не може перевищувати чотирьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

7. *Органи морського і річкового транспорту* розглядають справи про такі адміністративні правопорушення: про порушення

правил по охороні порядку і безпеки руху на морському транспорті, правил користування засобами морського транспорту, правил по охороні порядку і безпеки руху на річковому транспорті і маломірних суднах, правил випуску судна в плавання або допуск до керування судном осіб, які не мають відповідного документа, правил, що забезпечують безпеку експлуатації суден на внутрішніх водних шляхах, правил реєстрації торговельних суден, правил користування річковими і маломірними суднами, правил утримання баз (споруд) для стоянки маломірних суден, правил пожежної безпеки на морському і річковому транспорті, допуск до керування річковим або маломірним судном осіб, які перебувають у стані сп'яніння, передачу керування судном особі, яка перебуває у стані сп'яніння, керування річковими або маломірними суднами судоводіями у стані сп'яніння, у тому числі вчинене особами, які не мають права керування плавучими засобами, ухилення від проходження огляду на стан сп'яніння, порушення правил перевезення небезпечних речовин або предметів на морському і річковому транспорті, перевезення ручної поклажі понад установлені норми на морському і річковому транспорті, безквитковий проїзд на суднах водного транспорту, порушення правил, спрямованих на забезпечення схоронності вантажів на морському і річковому транспорті, невиконання законних вимог посадових осіб органів морського і річкового транспорту.

Від імені органів морського і річкового транспорту розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право:

- начальник Головної державної інспекції України з безпеки судноплавства та його заступники, капітан морського порту;
- капітан судна;
- капітан річкового порту;
- Головний державний реєстратор флоту України та його заступники;
- начальник пристані і вокзалу тощо.

8. *Органи повітряного транспорту* розглядають справи про такі адміністративні правопорушення: про порушення правил користування засобами цього транспорту, правил щодо охорони порядку та безпеки авіації, правил, спрямованих на забезпечення схоронності вантажів на повітряному транспорті, правил пожежної безпеки на повітряному транспорті, правил про міжнародні польоти, крім порушень, вчинених на аеродромах, не внесених до державного реєстру аеродромів України, поза територією аеродромів та на посадкових майданчиках.

Від імені органів повітряного транспорту розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право:

- керівник спеціально уповноваженого органу виконавчої влади у галузі цивільної авіації України та його заступники, начальник інспекції спеціально уповноваженого органу виконавчої влади у галузі цивільної авіації України та його заступник, інспектори та регіональні інспектори спеціально уповноваженого органу виконавчої влади у галузі цивільної авіації України, керівники авіапідприємств та аеропортів або їх заступники, начальники служб організації перевезень авіапідприємств та аеропортів, командири повітряних суден;
- посадові особи спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади в галузі транспорту, що виконують контрольно-ревізійні функції; начальники загонів і окремих команд воєнізованої охорони авіапідприємств (аеропортів).

Розмір штрафу, що накладається посадовими особами спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади в галузі транспорту, що виконують контрольно-ревізійні функції, начальниками служби організації перевезень авіапідприємств (аеропортів), начальниками окремих команд воєнізованої охорони авіапідприємств (аеропортів), не може перевищувати чотирьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

9. *Органи автомобільного транспорту та електротранспорту* (тролейбус, трамвай) розглядають справи про адміністративні правопорушення, зв'язані з порушенням правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту, правил користування автомобільним транспортом та електротранспортом.

Від імені органів автомобільного транспорту та електротранспорту розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право:

- а) на автомобільному транспорті — директор Державного департаменту автомобільного транспорту — штраф до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; заступники директора Державного департаменту автомобільного транспорту, начальники автотранспортних управлінь Міністерства транспорту України в АРК та областях — штраф до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; заступники начальників автотранспортних управлінь Міністерства транспорту України в АРК та областях — штраф до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; контролери автотранспортних управлінь Міністерства транспорту України в АРК та областях — штраф до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- б) на пасажирському електротранспорті (тролейбус, трамвай) — начальники трамвайно-тролейбусних управлінь, начальники трамвайно-тролейбусних депо, начальники служб руху і районів руху трамвайно-тролейбусних управлінь, контролери трамвайно-тролейбусних управлінь.

10. *Органи спеціально уповноваженого органу виконавчої влади з державного нагляду за додержанням законодавства про працю* розглядають справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з невиконанням законних вимог посадових осіб цих органів або створенням перешкод для діяльності цих органів.

Від імені органів спеціально уповноваженого органу виконавчої влади з державного нагляду за додержанням законодав-

ства про працю розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право:

- а) державні інспектори праці територіальних органів — штраф до дванадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- б) головний державний інспектор праці України, його заступники;
- в) головні державні інспектори праці територіальних органів, їх заступники;
- г) державні інспектори праці спеціально уповноваженого органу виконавчої влади з державного нагляду за додержанням законодавства про працю — штраф до чотирнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Органи спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з нагляду за охороною праці розглядають справи: про порушення законодавчих та інших нормативних актів про охорону праці щодо безпечного ведення робіт, зберігання, використання та обліку вибухових матеріалів у галузях промисловості та на об'єктах, підконтрольних органам спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з нагляду за охороною праці, а також невиконання законних вимог органів спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з нагляду за охороною праці.

11. *Органи державного геологічного контролю* розглядають справи про порушення законодавчих та інших нормативних актів, які встановлюють порядок, правила і вимоги щодо проведення робіт по геологічному вивченню надр України.

Від імені органів державного геологічного контролю розглядати справи про адміністративні правопорушення та накладати адміністративні стягнення мають право:

- державні інспектори — штраф до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- головний державний інспектор державного геологічного контролю та його заступники — штраф до чотирнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

12. *Органи державної контрольно-ревізійної служби в Україні* розглядають справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням законодавства з фінансових питань, порушенням порядку подання фінансової звітності та ведення бухгалтерського обліку при ліквідації юридичної особи.

Від імені державної контрольно-ревізійної служби в Україні розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право:

- начальник Головного контрольно-ревізійного управління в Україні та його заступники;
- начальники контрольно-ревізійних управлінь та їх заступники.

13. *Органи державної податкової служби України* розглядають справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з ухилянням від подання декларації про доходи, порушенням порядку подання фінансової звітності та веденням бухгалтерського обліку при ліквідації юридичної особи.

Від імені органів державної податкової служби України розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право:

- начальник Головної державної податкової інспекції України та його заступники, начальники державних податкових інспекцій, областей, районів, міст і районів у містах та їх заступники.

14. *Національний банк України* розглядає справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням банківського законодавства, нормативно-правових актів Національного банку України або здійсненням ризикових операцій, які загрожують інтересам вкладників чи інших кредиторів банку, порушенням порядку подання фінансової звітності та ведення бухгалтерського обліку при ліквідації юридичної особи.

Від імені Національного банку України розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право:

- голова Національного банку України та його заступники, керівники територіальних управлінь Національного банку України та їх заступники.

15. *Військові комісаріати*, які розглядають справи про такі адміністративні правопорушення: про порушення військово-визобов'язаними чи призовниками законодавства про загальний військовий обов'язок і військову службу, про порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію, про умисне псування обліково-військових документів чи втрату їх з необережності, про неявку на виклик у військовий комісаріат, про неподання у військові комісаріати списків юнаків, які підлягають приписці до призовних дільниць, про прийняття на роботу військово-визобов'язаних і призовників, які не перебувають на військовому обліку, про незабезпечення сповіщення військово-визобов'язаних і призовників про їх виклик у військові комісаріати, перешкоду їх своєчасній явці на збірні пункти чи призовні дільниці, про несвоєчасне подання документів, необхідних для ведення військового обліку військово-визобов'язаних і призовників, несповіщення їх про виклик у військові комісаріати, про неподання відомостей про військово-визобов'язаних і призовників.

Від імені військових комісаріатів розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право районні, районні у місті, міські чи міськ-районні військові комісари.

16. *Військова інспекція безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку у Збройних силах України* розглядає справи про вчинені водіями військових транспортних засобів — військово-службовцями, військово-визобов'язаними під час проходження ними зборів та працівниками Збройних сил України під час виконання ними службових обов'язків правопорушення.

Від імені військової інспекції безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку у Збройних силах України розглядати справи про адміністративні правопорушення мають право посадові особи військової інспекції безпеки дорожнього

руху Військової служби правопорядку у Збройних силах України.

Посадова особа військової інспекції безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку у Збройних силах України, розглянувши справу про правопорушення, може накладати на винних адміністративне стягнення у вигляді попередження або передати матеріали про ці правопорушення відповідним командирам (начальникам) для вирішення питання про притягнення винних до відповідальності згідно з Дисциплінарним статутом Збройних сил України.

Протоколи про вчинені водіями військових транспортних засобів — військовослужбовцями, військовозобов'язаними під час проходження ними зборів та працівниками Збройних сил України під час виконання ними службових обов'язків порушення правил дорожнього руху, за які може бути накладено адміністративне стягнення у вигляді позбавлення права керування транспортним засобом, передаються військовим інспектором безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку у Збройних силах України до суду.

17. *Органи, установи та заклади державної санітарно-епідеміологічної служби* розглядають справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням державних санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідеміологічних правил і норм, тощо.

Від імені органів, установ і закладів державної санітарно-епідеміологічної служби розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення в межах територій та об'єктів нагляду, визначених законодавством, мають право:

- головний державний санітарний лікар України та його заступники, головні державні санітарні лікарі областей, головні державні санітарні лікарі водного, залізничного, повітряного транспорту, водних басейнів, залізниць та їх заступники, головні державні санітарні лікарі районів, міст, районів у містах, лінійних підрозділів та об'єктів

водного, залізничного, повітряного транспорту, об'єктів, що мають особливий режим роботи, Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України, Державної прикордонної служби України, Служби безпеки України, з'єднань, частин та підрозділів і їх заступники та ін.

18. *Органи державного ветеринарного контролю* розглядають справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушеннями правил щодо карантину тварин та інших ветеринарно-санітарних вимог.

Від імені органів державного ветеринарного контролю розглядають справи про адміністративні правопорушення і накладають адміністративні стягнення:

- головний державний інспектор ветеринарної медицини України та його заступники — штраф на громадян до одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян, на посадових осіб — до шести неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та ін.

19. *Органи земельних ресурсів* розглядають справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням законодавства в галузі використання і охорони земель та порядку регулювання земельних відносин.

Від імені органів земельних ресурсів розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право:

- голова Державного комітету України по земельних ресурсах та його заступники, начальники обласних, міських головних управлінь та їх заступники, начальники міських (міст обласного та районного підпорядкування), районних управлінь (відділів) земельних ресурсів та їх заступники, інженери-землевпорядники сіл і селищ.

20. *Органи державної служби з карантину рослин України* розглядають справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням правил щодо боротьби з карантинними шкідниками і хворобами рослин та бур'янами, а також вивезенням ма-

теріалів, що не пройшли карантинну перевірку або відповідну обробку.

Від імені органів, зазначених вище, розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право:

- начальник Головної державної інспекції з карантину рослин України — Головний державний інспектор з карантину рослин України та його заступники — накладають штраф на громадян до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб — до вісімнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

49. Спеціальний і особливий суб'єкт адміністративного правопорушення

Суб'єктом адміністративного правопорушення визнають фізичну особу, яка досягла на момент вчинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку. Ознаки, що характеризують суб'єкта проступку, поділяють на загальні й спеціальні. У наведеному визначенні названо ознаки загальні, тобто властиві будь-якому суб'єкту.

Суб'єктом проступку, *по-перше*, може бути фізична особа, людина.

По-друге, ним може бути не будь-яка фізична особа, а тільки осудна. У законодавстві про адміністративні правопорушення не розкрито поняття осудності, воно впливає із визначення неосудності. Як вказано в ст. 20 КУпАП, під неосудністю розуміють стан, у якому особа не могла усвідомлювати свої дії або керувати ними внаслідок хронічної душевної хвороби, тимчасового розладу душевної діяльності, слабоумства чи іншого хворобливого стану.

З огляду на викладене можна зробити висновок про те, що *осудність* — це здатність особи усвідомлювати свої дії і керувати ними, нести за них відповідальність.

По-третє, суб'єктом проступку може бути особа, яка на момент вчинення адміністративного правопорушення досягла шістнадцятирічного віку.

Крім загальних ознак, у конкретних складах адміністративних правопорушень суб'єкт може характеризуватися ще й додатковими, специфічними властивостями. Такі суб'єкти називаються спеціальними. До них можна віднести, наприклад, посадових осіб, державних службовців, водіїв, керівників, капітанів суден, батьків, військовозобов'язаних тощо. У деяких статтях КУпАП спеціальний суб'єкт не називають, хоча мають на увазі. Загальними визнаються такі, які повинна мати будь-яка особа, що піддається адміністративному стягненню. У першу чергу до них належать вік і осудність. Вони закріплені статтями 12 і 20 Загальної частини КУпАП. У деяких випадках законодавець указує на загальну ознаку з метою підкреслити відсутність будь-якої особливості, що впливає на оцінку проступку. Так, ст. 126 КУпАП вказує на таку загальну ознаку, як відсутність у особи прав на керування транспортними засобами. Наводиться вона тут тільки для того, щоб легко можна було відмежувати названий склад від складів проступків, що встановлюють відповідальність водіїв транспортних засобів.

Спеціальними визнаються такі, які вказують на особливості правового становища суб'єктів і дають можливість диференціювати відповідальність різних категорій осіб, забезпечуючи тим самим справедливу правову оцінку скоєного діяння. Вони містяться в Особливій частині Кодексу і впливають на кваліфікацію правопорушення. Спеціальні ознаки не стосуються будь-яких розходжень національного, класового характеру, ставлення до релігії, статі, віку, освіти.

Спеціальні ознаки можна поділити на три групи, що відбивають:

1. Особливості трудової діяльності і службового становища (посадова особа, капітан судна, робітник підприємства торгівлі, водій, підприємець).

2. Минулу протиправну поведінку (особа, що перебуває під адміністративним наглядом; особа, що раніше притягувалася до адміністративної відповідальності).
3. Інші особливості суб'єкта (військовозобов'язаний, призовник, представник власника, хворий).

За загальним правилом спеціальні ознаки мають тимчасовий характер (хоча особа може мати таку властивість досить тривалий час), вони більш мобільні, особа може мати їх відразу кілька, одержувати нові, втрачати старі.

Спеціальні ознаки мають такі особливості:

- 1) властиві лише окремим групам громадян;
- 2) відбивають специфіку їх правового статусу;
- 3) виникають на основі індивідуальних актів управління або інших юридично значущих дій повноважних органів;
- 4) динамічніші, ніж загальні ознаки;
- 5) містяться у статтях Особливої частини КУпАП;
- 6) закріплюються законодавцем з метою диференціації відповідальності різних категорій осіб, забезпечують справедливу правову оцінку їх неправомірних дій.

Спеціальні ознаки виконують одну з двох функцій:

- по-перше, вони можуть бути конструктивними ознаками простих складів, а це означає, що до адміністративної відповідальності за відповідні правопорушення притягуються лише спеціальні суб'єкти;
- по-друге, вони можуть бути кваліфікуючими ознаками кваліфікованих складів.

У таких випадках за конкретні дії до адміністративної відповідальності може бути притягнутий будь-який громадянин, що досяг 16-літнього віку, а вчинення подібних дій спеціальним суб'єктом оцінюється як виконання кваліфікованого складу.

Як приклад, розглянемо стан особи на військовій службі. Якщо військовим зроблені такі проступки, як порушення правил дорожнього руху, правил полювання, контрабанда, то відповідальність за них настає на загальних підставах. Проте

до зазначеної особи не можуть бути застосовані такі адміністративні стягнення, як адміністративний арешт і виправні роботи. Матеріал щодо військового може бути переданий командуванню для притягнення винного до дисциплінарної відповідальності.

Не належить до складу і такий факт, як вагітність. Але в ст. 32 КУпАП сказано, що адміністративний арешт не може застосовуватися до вагітних жінок, а в ст. 34 вагітність жінки названа серед пом'якшуючих провини обставин.

Дані ознаки нерідко зараховують до розряду спеціальних і за аналогією до спеціальних відносять суб'єктів, що їх мають. Вважається, що це дещо спрощений підхід. Спеціальна ознака, як уже відзначалося, включається до складу і є або конструктивною, або такою, що кваліфікує (аналогічно дане питання вирішується в карному праві). Ознаки ж, про які йдеться, таких характеристик не мають. На підставі цього їх доцільно позначити як особливі ознаки, а суб'єктів з цими ознаками — особливими суб'єктами.

Таким чином, адміністративному праву відомі загальні, спеціальні й особливі суб'єкти адміністративного правопорушення.

Аналіз чинного законодавства показує, що до особливих суб'єктів належать:

- а) неповнолітні;
- б) інваліди;
- в) жінки, що мають дітей у віці до 12 років, і вагітні;
- г) військовослужбовці, призвані на збори військовозобов'язані;
- д) рядовий і начальницький склад органів внутрішніх справ;
- е) студенти й учні;
- ж) особи, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів або спеціальних положень про дисципліну, що передбачають застосування дисциплінарних санкцій за адміністративні проступки;
- з) депутати;
- и) іноземні громадяни;

к) особи, які повторно протягом року здійснили однорідне правопорушення, за яке вони вже піддавалися адміністративному стягненню;

л) осуджені за злочин.

Наявність особливих ознак може мати для суб'єкта такі юридичні наслідки:

- по-перше, вони можуть бути обставинами, що пом'якшують або обтяжують відповідальність;
- по-друге, особливі суб'єкти не піддаються деяким стягненням. Так, адміністративний арешт не може застосовуватися до військових, неповнолітніх, вагітних жінок і жінок, що мають дітей у віці до 12 років, інвалідів 1 і 2 груп;
- по-третє, цілий ряд суб'єктів з особливими ознаками за адміністративні проступки можуть бути піддані не адміністративним, а дисциплінарним стягненням.

50. Характеристика правопорушень у галузі житлово-комунального господарства

КУпАП передбачає відповідальність за такі правопорушення у галузі житлових прав громадян житлово-комунального господарства та благоустрою:

1) порушення посадовими особами порядку взяття на облік громадян, які потребують поліпшення житлових умов, зняття з обліку та надання громадянам житлових приміщень, недодержання встановлених строків заселення житлових будинків і житлових приміщень (ст. 149 КУпАП) тягнуть за собою накладання штрафу від 3 до 8 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

2) порушення правил користування житловими приміщеннями, санітарного утримання місць загального користування, сходових кліток, ліфтів, під'їздів, прибудинкових територій, порушення правил експлуатації житлових будинків, житлових приміщень та інженерного обладнання, безгосподарне їх утри-

мання, а також самовільне переобладнання та перепланування житлових будинків і житлових приміщень, використання їх не за призначенням, псування житлових будинків, житлових приміщень, їх обладнання та об'єктів благоустрою (ст. 150 КУпАП) тягнуть за собою попередження або накладання штрафу на громадян від 1 до 3 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і попередження або накладання штрафу на посадових осіб від 3 до 7 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

3) самоправне зайняття житлового приміщення у будинках державного або громадського житлового фонду чи фонду житлово-будівельних кооперативів (ст. 151 КУпАП) тягне за собою накладання штрафу від 5 до 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

4) порушення правил благоустрою територій міст та інших населених пунктів, а також недодержання правил щодо забезпечення чистоти і порядку в містах та інших населених пунктах (ст. 152 КУпАП) тягнуть за собою попередження або накладання штрафу на громадян від 1 до 3 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і попередження або накладання штрафу на посадових осіб від 3 до 7 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

5) знищення або пошкодження зелених насаджень, окремих дерев, чагарників, газонів, квітників та інших об'єктів озеленення в населених пунктах, невжиття заходів для їх охорони, а також самовільне перенесення в інші місця під час забудови окремих ділянок, зайнятих об'єктами озеленення (ст. 153 КУпАП), тягнуть за собою накладання штрафу на громадян від 1 до 3 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб від 3 до 7 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

6) тримання собак і котів у місцях, де це заборонено відповідними правилами чи понад установлену кількість, чи незареєстрованих собак, або приведення в громадські місця, або вигулювання собак без повідків і намордників (крім собак, у реєстраційних свідоцтвах на яких зроблено спеціальну відмітку) чи в невідведених для цього місцях (ст. 154 КУпАП) тягне за собою попередження або накладання штрафу на громадян від

1 до 3 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і попередження або накладання штрафу на посадових осіб від 3 до 5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

7) якщо ці дії спричинили заподіяння шкоди здоров'ю людей або їх майну, а так само повторно протягом року вчинення аналогічного порушення, то настає адміністративна відповідальність у вигляді накладання штрафу на громадян від 3 до 5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією тварин і на посадових осіб від 4 до 7 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

51. Відмежування адміністративних правопорушень від інших правопорушень

Принципові основи розв'язання проблеми відмежування адміністративних правопорушень від злочинів містяться в ст. 9 КУпАП і ст. 7 КК України. Частина 2 ст. 9 КУпАП визначає, що адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені даним кодексом, настає лише в тому випадку, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть кримінальної відповідальності.

Частина 2 ст. 7 КК вказує на найбільш загальний критерій відмежування проступків від злочинів — несуттєвість діянь. Тут слід зауважити, що несуттєвість (мала суспільна небезпека) діяння являє собою властивість не однієї, а усіх сторін складу правопорушення. Запитання, чи є діяння несуттєвим, вирішується з урахуванням усіх його суб'єктивних і об'єктивних ознак (завданих збитків, місця, способу, засобів, характеру провини, мотиву, мети, особливих якостей суб'єкта тощо).

Отже, найголовнішим критерієм розмежування адміністративних правопорушень є ступінь суспільної небезпеки. Керуючись саме цим критерієм, законодавець відносить одні діяння до проступків, інші — до злочинів, і включає їх склад до відповідних кодексів.

Викладене дає можливість назвати й першу ознаку, за якою розмежують злочини й адміністративні проступки. Цією ознакою буде введення складу правопорушення або в Кодекс України про адміністративні правопорушення, або в Кримінальний кодекс.

Злочин — це діяння, яке передбачене кримінальним законом.

Адміністративний проступок — діяння, передбачене нормою адміністративного права.

Склад будь-якого злочину може бути встановлений лише законом. Склад адміністративних проступків — як законами, так і підзаконними актами. Так, ст. 152 (порушення правил благоустрою), ст. 159 (порушення правил торгівлі на ринках), ст. 182 (порушення тиші в громадських місцях) КУпАП України. Це друга характерна ознака. Третя характерна ознака полягає в тому, що за скоєння адміністративних правопорушень і злочинів встановлені різні за юридичною природою, характером втрат, які зазнає правопорушник, важкості наслідків заходи державного примусу.

За скоєння адміністративних правопорушень передбачені адміністративні стягнення. Ст. 24 КУпАП до них відносить:

- 1) попередження;
- 2) штраф;
- 3) сплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом правопорушення;
- 4) конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом правопорушення;
- 5) позбавлення спеціального права, наданого громадянину (права керування транспортними засобами, права полювання);
- 6) виправні роботи;
- 7) адміністративний арешт;
- 8) видворення іноземців та осіб без громадянства за межі України.

За скоєння кримінальних злочинів передбачені покарання. До них ст. 23 КК, зокрема, відносить: позбавлення волі, заслання, вислання, штраф тощо, а ст. 24 КК встановлює виняткову міру покарання.

52. Класифікація органів адміністративної юрисдикції

Перелік органів та посадових осіб, уповноважених розглядати справи про адміністративні правопорушення, наведено в розділі III КУпАП, в якому врегульовано також деякі питання утворення та функціонування цих органів, а також визначено, які справи уповноважені розглядати ті чи інші органи або посадові особи, тобто вирішено питання про підвідомчість справ.

Велика кількість органів (посадових осіб), які мають право розглядати справи про адміністративні правопорушення, обумовлена рядом обставин. Насамперед галузі управління й існуючі в них відносини істотно відрізняються одне від одного, відзначаються різноманітністю і специфікою. Для того щоб кваліфіковано вирішувати справи про адміністративні правопорушення, часто необхідно володіти спеціальними знаннями, наприклад, добре знати правила пожежної безпеки, дорожнього руху, ветеринарно-санітарні та ін. По-друге, оперативність та економічність провадження в багатьох випадках забезпечується тим, що стягнення накладають співробітники тих органів, які здійснюють контроль та нагляд за додержанням відповідних правил.

Відповідно до ст. 213 КУпАП справи про адміністративні правопорушення надано право розглядати таким органам:

- 1) адміністративним комісіям;
- 2) виконавчим комітетам селищних, сільських рад;
- 3) районним (міським) судам (суддям);
- 4) органам внутрішніх справ, органам державних інспекцій та іншим органам (посадовим особам), уповноваженим на це законодавчими актами України.

Повноваження щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення в наш час окремі законодавчі акти надають і деяким іншим органам, які в розділі III КУпАП не названо. Йдеться про місцеві державні адміністрації (ст. 25 Закону України “Про місцеві державні адміністрації”) та про виконко-

ми міських рад (ст. 38 Закону “Про місцеве самоврядування в Україні”). І в тому, і в іншому випадку говориться про справи, віднесені законом до відання зазначених органів.

Органи, яким надано право приймати рішення у справах про адміністративні правопорушення, за об’ємом компетенції розподіляються на дві групи. До першої належать адміністративні комісії, виконавчі комітети селищних, сільських рад, органи внутрішніх справ і судді. Вони розглядають справи про правопорушення, які вчиняються в різних галузях управління. Другу групу складають державні інспекції, органи транспорту, природоохорони тощо. Повноваження зазначених органів тісно пов’язані з конкретною галуззю управління. Наприклад, органи державного пожежного нагляду уповноважені вирішувати справи про порушення правил пожежної безпеки, митні органи — про порушення митних правил тощо.

Рішення про накладання адміністративного стягнення може приймати колегіальний орган або посадова особа. До перших належать адміністративні комісії, виконкоми селищних, сільських рад, суди (хоча на практиці подібні справи колегіальні суди, як правило, не розглядають). Що стосується посадових осіб, то вони вирішують справи від імені відповідних органів в межах наданих їм повноважень і тільки при виконанні службових обов’язків. Коло таких осіб встановлено законодавчими актами України. До них насамперед належать керівники відповідних органів управління та державних інспекцій.

53. Адміністративне стягнення: поняття, система

Адміністративні стягнення, як правило, полягають у позбавленні або обмеженні певних прав, благ. Цим досягається мета покарання порушника, запобігання скоєнню нових правопорушень. Проте покарання не є самоціллю, воно виступає необхідним засобом виховання правопорушника і запобігання правопорушенням.

За вчинений проступок громадянин або позбавляється будь-якого суб'єктивного права, або обмежується його правосуб'єктність, або на нього покладаються спеціальні "штрафні" обов'язки.

Тобто, можна так визначити поняття **адміністративного стягнення**: це заходи примусу, що застосовуються уповноваженими державними органами, як правило виконавчої влади, від імені держави до осіб, винних у скоєнні адміністративного правопорушення.

Систему адміністративних стягнень закріплено в ст. 24 КУпАП, в якій їх перелічено з урахуванням зростання суворості:

- попередження (ст. 26 КУпАП);
- штраф (ст. 27 КУпАП);
- оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом правопорушення (ст. 28 КУпАП);
- конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення (ст. 29 КУпАП);
- позбавлення спеціального права, наданого даному громадянину (ст. 30 КУпАП);
- громадські роботи (ст. 31¹ КУпАП)
- виправні роботи (ст. 31 КУпАП);
- адміністративний арешт (ст. 32 КУпАП).

До осіб, які не є громадянами України, може бути застосоване видворення за межі України. З перелічених адміністративних стягнень конфіскація та оплатне вилучення в окремих випадках можуть застосовуватися як основні, так і додаткові стягнення, інші тільки як основні.

54. Адміністративна юрисдикція повноваження адміністративних комісій

У той час як інші органи (внутрішніх справ, державні інспекції, військкомати тощо) здійснюють свою юрисдикційну

діяльність поряд з виконанням інших функцій управління — організацією, контролем, наглядом тощо, головне призначення адміністративних комісій — розгляд справ про адміністративні правопорушення.

Адміністративні комісії утворюються районними державними адміністраціями, виконкомом міських, районних в містах, селищних і сільських рад у складі голови, заступника голови, відповідального секретаря та не менше 6-ти членів комісії. До них входять депутати, представники підприємств, установ, організацій, громадськості.

Не можуть бути членами комісій працівники прокуратури, судді, адвокати, а також представники органів, посадові особи яких мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення.

Адміністративні комісії розглядають усі справи про адміністративні правопорушення, за винятком віднесених до компетенції інших органів (посадових осіб). Зокрема, вони можуть розглядати справи про ряд правопорушень у галузі охорони праці та здоров'я населення, охорони пам'яток історії та культури, в будівництві та в галузі використання електричної та теплової енергії, в сільському господарстві, в галузі житлових прав громадян, житлово-комунального господарства, благоустрою тощо.

В ч. 1 ст. 218 КУпАП дано перелік статей, справи про порушення яких мають право розглядати адміністративні комісії районного та міського рівнів. Об'єм повноважень щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення адміністративних комісій при виконкомом селищних та сільських Рад народних депутатів дещо менший, їх встановлено в ч. 2 ст. 218 КУпАП.

Повноваження виконавчих комітетів селищних і сільських рад щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення подібні до повноважень адміністративних комісій, але дещо вужчі. Компетенцію виконавчих комітетів закріплено в ст. 219 КУпАП.

55. Класифікація адміністративних стягнень

Ст. 24 КУпАП установлює такі види адміністративних стягнень:

- 1) попередження;
- 2) штраф;
- 3) сплатне вилучення предмета;
- 4) конфіскація предмета;
- 5) позбавлення спеціального права;
- 6) виправні роботи;
- 7) адміністративний арешт.

До осіб, які не є громадянами України, може бути застосоване адміністративне видворення за межі України (ст. 24 КУпАП і ст. 32 Закону “Про правовий статус іноземців”). Призначається адміністративний арешт тільки судом (суддею) на термін до 15 діб. Його не застосовують до вагітних жінок, жінок, що мають дітей віком до 12 років, осіб, які не досягли 18 років, інвалідів 1 і 2 груп (ст. 32), також військовослужбовців, призваних на збори військовозобов’язаних, осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ (ст. 15).

Усі названі стягнення тісно пов’язані між собою й утворюють єдину систему. Їх насамперед об’єднує загальна мета: захист правопорядку, виховання осіб, що учинили адміністративні проступки, у дусі дотримання законів, а також попередження вчинення нових проступків як самими правопорушниками, так і іншими особами.

Кожне стягнення є покаранням, мірою відповідальності, призначеної за проступки, а застосування будь-якого стягнення означає настання адміністративної відповідальності і тягне для винного несприятливі юридичні наслідки.

Адміністративні стягнення, як правило, полягають у позбавленні або обмеженні прав чи благ. Адміністративні стягнення накладаються компетентними органами і посадовими особами шляхом видання спеціальних індивідуальних актів управління, що мають примусовий характер. Примусовий вплив має бути

справедливим, відповідати характеру проступку й особи правопорушника. Його тяжкість залежить від тяжкості проступку.

Стягнення також можуть бути разовими, одномоментними (конфіскація, попередження, штраф) і тривалими, розтягнутими в часі (арешт, позбавлення прав, виправні роботи).

Так, ст. 68 Кодексу “Торговельного мореплавства України” передбачає, що капітан судна у випадку недостачі продовольства, “якщо усі життєві припаси, у тому числі незнижуваний запас продовольства, вичерпані, з метою загального розподілу має право провести реквізицію необхідної кількості продовольства, що є в розпорядженні осіб, які перебувають на судні, і реквізицію вантажу, який перебуває на судні і може бути використаний для харчування.

Це стягнення застосовується органами адміністративної юрисдикції (найчастіше судьями, митними органами, органами внутрішніх справ), як правило, як додаткове стягнення (статті 46; 85; 133; 160; 162 та ін.). Як основне адміністративне стягнення конфіскація передбачена тільки за порушення деяких митних правил (ст. ст. 208 і 209).

Так, відповідно до п. 22 ст. 11 Закону “Про міліцію” від 20 грудня 1990 р. її робітникам надане право вилучати за необхідності зброю, боєприпаси, вибухові речовини і матеріали.

Виселення за межі України як міра адміністративного стягнення застосовується за рішенням органів внутрішніх справ або Служби безпеки України.

56. Адміністративні юрисдикційні повноваження судів

Районні (міські) суди (судді) розглядають справи про найсерйозніші адміністративні проступки, за які передбачено найсуворіші адміністративні стягнення та стягнення, які застосовуються виключно у судовому порядку, – штраф у підвищеному розмірі, оплатне вилучення транспортних засобів, конфіскація, виправні роботи та адміністративний арешт

(дрібне розкрадання, порушення правил про валютні операції, дрібне хуліганство, злісну непокору законному розпорядженню чи вимозі працівника міліції, порушення правил адміністративного нагляду тощо), а також справи про адміністративні правопорушення, вчинені особами віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років (ст. 221 КУпАП) та про правопорушення, пов'язані з корупцією.

Органам внутрішніх справ (міліції) надано право розглядати справи про порушення громадського порядку, правил паспортної системи, правил перебування в Україні і транзитного проїзду через територію України іноземців і осіб без громадянства, правил дорожнього руху, правил, що забезпечують безпеку руху транспорту, правил користування засобами транспорту, правил, спрямованих на забезпечення схоронності вантажів на транспорті, правил дозвільної системи та інші правопорушення, які посягають на громадський порядок та громадську безпеку (ст. 222 КУпАП).

57. Поняття, завдання та принципи провадження у справах про адміністративні правопорушення

Як складова адміністративного процесу, провадження у справах про адміністративні правопорушення вирізняється серед інших проваджень за низкою критеріїв. До них належать особливості органів, які здійснюють провадження, специфіка актів, якими оформляється процесуальна діяльність, процедури їх оформлення, його швидкість та економічність.

Згідно з ст. 10 п. 5 Закону України “Про міліцію” до основних обов’язків міліції віднесено “припинення адміністративних правопорушень і здійснення провадження у справах по них”. Входячи у поняття **адміністративного провадження, провадження у справах про адміністративні правопорушення** — це основана на законі діяльність компетентних державних

органів і посадових осіб, спрямована на об'єктивне розв'язання справ про адміністративне правопорушення.

Згідно з ст. 245 КУпАП України до завдань провадження у справах про адміністративні правопорушення належать:

- своєчасне, всебічне, повне і об'єктивне з'ясування обставин кожної справи;
- вирішення її в точній відповідності з законодавством;
- забезпечення виконання винесеної постанови;
- виявлення причин і умов, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень (див. ст. 10 п. 6 Закону “Про міліцію”);
- запобігання правопорушенням;
- виховання громадян у дусі додержання законів, зміцнення законності.

Провадження у справах про адміністративні правопорушення ґрунтується на таких принципах:

- *законності* — тобто точне виконання діючого законодавства всіма учасниками провадження. Цей принцип гарантує захист інтересів суспільства, держави, прав та свободи громадян, а також відповідальність органу (посадової особи) за належне ведення провадження. В ст. 8 Конституції України закріплений принцип “... верховенства права. Всі нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції і повинні відповідати їй”;
- *об'єктивної істини* — який означає, що органи (посадові особи), які проводять розслідування і розгляд справи, зобов'язані досліджувати всі обставини та їх взаємозв'язки в тому вигляді, в якому вони існували в дійсності. Додержання цього принципу виключає односторонній, суб'єктивний підхід до винесення рішення справи;
- *презумпція невинності* полягає в тому, що особа, яка притягується до адміністративної відповідальності, вважається невинною доти, доки її винність не буде доведена у встановленому законом порядку. Цей принцип передбачає також, що тягар доведення лежить на органах (осо-

бах), які притягують до відповідальності. Особа, що притягується до відповідальності, не зобов'язана доводити свою невинність, хоча і має на це право. З презумпції невинності випливає і таке важливе положення: всілякі сумніви тлумачаться на користь особи, яка притягується до відповідальності. Для цього принципу гарантується ст. 62–63 Конституції України.

- *рівність громадян перед законом* — ст. 24 Конституції України — “громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного походження, майнового стану, місця проживання, за мовними чи іншими ознаками”. Цей принцип дублюється в ст. 248 КУпАП України, згідно з якою розгляд справи про адміністративне правопорушення здійснюється на засадах рівності перед законом і органом (посадовою особою), який розглядає справу;
- *гласності (відкритості)*. Ст. 249 КУпАП України передбачає, що “... справа про адміністративне правопорушення розглядається відкрито”;
- *оперативність (швидкість)* адміністративного провадження полягає в тому, що законодавством встановлені конкретні строки розгляду справ. Наприклад, справи про дрібне хуліганство розглядаються протягом доби (ст. 277 КУпАП).

Законодавством встановлено поетапне просування справи про адміністративне правопорушення. Ці етапи називаються *стадіями* — порівняно самостійна частина провадження, яка поряд із загальними завданнями провадження має притаманні тільки їй цілі та особливості. На кожній стадії здійснюються відповідні дії, результати яких оформлюються адміністративно-процесуальним документом, який підводить підсумок цього етапу провадження. Стадії провадження органічно пов'язані між собою, здійснюються у логічній послідовності і в цілому складають систему провадження.

Процесуальна діяльність розвивається послідовно, стадійно, і кожна із стадій має свої особливості. Розрізняють такі стадії:

- порушення справи про адміністративне правопорушення;
- розгляд справи й винесення щодо неї постанови;
- оскарження й опротестування постанови;
- виконання винесеної постанови.

Нагадаємо, що процесуальна стадія є відносно відмежованою, виділеною в часі й логічно пов'язаною сукупністю процесуальних дій, спрямованих на досягнення намічених цілей і розв'язання відповідних завдань, функціонально узгодженою з ними, з визначеним колом суб'єктів і закріпленням у відповідних процесуальних актах.

58. Порушення справи про адміністративне правопорушення та адміністративне розслідування

Кожна стадія, у свою чергу, складається з елементів. На першій стадії — це виявлення фактів правопорушення і складання протоколу про нього, порушення справи, встановлення фактичних обставин у справі і направлення її матеріалів у відомства. Розглядаючи першу стадію, необхідно підкреслити наявність гарантій, які забезпечують охорону прав громадян. З огляду на зазначене варто зупинитися на підставах порушення справи про адміністративне правопорушення, які є одним із важливих елементів захисту інтересів громадян. Підставою адміністративної відповідальності є адміністративне правопорушення (провина), тобто протиправна навмисна чи необережна дія (або бездіяльність), що посягає на державний чи громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління, за яку законодавством передбачено адміністративну відповідальність.

Порушення справи про адміністративне правопорушення виявляється в складанні протоколу уповноваженою на те посадовою особою або представником громадськості.

Приводами до порушення справ про адміністративні правопорушення, як свідчить практика, є повідомлення або заяви громадян, державних чи громадських органів про неправомірні дії, публікації в газетах, виступи на радіо та телебаченні, інші джерела.

Складання протоколу, тобто порушення адміністративної справи, — це важливий етап з'ясування фактичних обставин неправомірної поведінки особи, її характеристики, збору доказів її вини. Протокол є підставою для наступного притягнення до адміністративної відповідальності за умови, що вина порушника буде встановлена в ході розгляду справи. На цій стадії протокол є основним процесуальним документом, і складається він про кожне правопорушення, крім випадків, зазначених у ч. 2 ст. 258 КУпАП України. Проте й тут законодавець визнав за необхідне ввести припис про необхідність складання протоколу, якщо порушник заперечує накладене на нього стягнення.

Характеризуючи підстави для порушення справи, законодавець визначає (ст. 247 КУпАП) також вичерпний перелік обставин, які виключають провадження у справі:

- відсутність події і складу правопорушення;
- недосягнення особою на момент учинення правопорушення 16-річного віку; неосудність особи, котра вчинила правопорушення;
- вчинення дії особою в стані крайньої необхідності або необхідної оборони: видання акта амністії, якщо він усуває застосування адміністративного стягнення;
- скасування акта, який установлює адміністративну відповідальність;
- закінчення на момент розгляду справи термінів накладення адміністративного стягнення;
- наявність за тим самим фактом стосовно особи, притягнутої до адміністративної відповідальності, постанови компетентного органу (посадової особи) про накладення адміністративного стягнення або нескасованої постанови про закриття справи про адміністративне правопорушення.

ня, а також порушення за цим самим фактом кримінальної справи;

- смерть особи, стосовно котрої було розпочато провадження у справі.

На цій стадії, відповідно до ст. 260 КУпАП України, можуть бути застосовані такі заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення:

- *адміністративне затримання* (ст. ст. 261–263 КУпАП) — це короткочасне позбавлення волі особи із утриманням у спеціальних приміщеннях ОВС протягом визначеного законом строку.

Дані строки встановлені Законом України “Про міліцію” ст. 11 п. 5 та ст. 263 КУпАП України:

- загальний строк — не більше, *як 3 години*;
- у разі порушення прикордонного режиму — *до 3-х годин, до 3-х діб* з письмовим повідомленням прокурора протягом 24 годин; до 10 діб з санкції прокурора;
- осіб, що порушили правила обігу наркотичних засобів і психотропних речовин — до 3-х годин; до 3-х діб і до 10 діб.
- до розгляду справи суддею чи начальником ОВС при вчиненні правопорушень передбачені ст. ст. 173, 185, 187; суддею — ст. ст. 185, 185¹, 160.

Строк затримання обчислюється з моменту доставлення порушника для складання протоколу, а особа, яка була у стані сп’яніння — з моменту її витвердження.

Адміністративне затримання правомочні здійснювати ОВС, прикордонні війська, посадкові особи воєнізованої охорони, посадкові особи військової інспекції безпеки дорожнього руху у випадках, передбачених ст. 262 КУпАП України.

Про адміністративне затримання складається протокол, у якому зазначається: дата і місце його складання; посада, прізвище, ім’я та по батькові особи, яка склала протокол; відомості про особу затриманого; час і мета затримання. Протокол підписується посадовою особою, що його склала, і затриманим, а

якщо той відмовляється від підписання, то про це робиться запис у протоколі (див. ст. 261 КУпАП України).

На прохання затриманої особи про місце її перебування повідомляються родичі, адміністрація за місцем роботи або навчання. Про затримання неповнолітнього — його батькам обов'язково.

- *особистий огляд і огляд речей*. Особистий огляд проводиться уповноваженими посадовими особами ОВС, воєнізованої охорони, цивільної авіації, митних установ і прикордонних військ у присутності двох понятих відповідно до статті (ст. 264 КУпАП України).

Огляд речей — переліченими особами та посадовими особами природоохоронних органів, органів лісоохорони, органів рибоохорони та мисливського нагляду.

Про особистий огляд і огляд речей складається протокол або про це робиться запис у протоколі про адміністративне правопорушення, або у протоколі про адміністративне затримання.

- *вилучення речей і документів* (ст. 265 КУпАП України) здійснюється в разі, якщо вони є знаряддям або безпосереднім об'єктом правопорушення і були виявлені під час затримання, особистого огляду або огляду речей. Вилучене зберігається до розгляду справи у місцях, що їх визначають органи (посадові особи), а після розгляду справи, залежно від рішення, їх у встановленому порядку конфіскують або повертають володареві, або знищують, а при сплатному вилученні реалізують. Детальніше про вилучення речей і документів ви дізнаєтесь, ознайомившись зі змістом ст. 265 КУпАП України.

Про вилучення речей і документів складається відповідний протокол або робиться запис про це у протоколі про адмінправопорушення або затримання.

- *відсторонення водіїв від керування* (ст. 266 КУпАП України) здійснюється у випадках, коли є достатні підстави вважати, що вони перебувають у стані сп'яніння. У подальшому ці особи підлягають оглядові на стан сп'яніння, результати якого оформлюються актом.

Збирання і фіксація доказів — один з найважливіших етапів адміністративного розслідування, тому від його результатів залежить правильна кваліфікація правопорушення та винесення правильного рішення по справі.

Доказами у справі про адміністративне правопорушення (ст. 251 КУпАП) є будь-які фактичні дані, на основі яких органи (посадова особа) встановлює наявність чи відсутність адміністративного правопорушення, винність даної особи в його вчиненні та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи.

Ці дані встановлюються:

- протоколом про адмінправопорушення;
- поясненнями особи, яка притягається до адмінвідповідальності, потерпілих, свідків;
- висновком експерта;
- речовими доказами;
- показаннями технічних приладів, які використовуються для забезпечення безпеки дорожнього руху;
- протоколом про вилучення речей і документів, а також іншими документами.

Від того, наскільки повно й грамотно складено протокол про адміністративне правопорушення, багато в чому залежить правильність розгляду справи та обґрунтованість винесеної постанови.

На сьогодні законодавством України про адміністративні правопорушення не встановлено єдиної, офіційно затвердженої форми протоколу про адміністративне правопорушення. При порушенні різних категорій справ використовують протоколи різних форм, законодавець наводить лише перелік даних, а також реквізитів, які мають бути відбиті в протоколі (ст. 256 КУпАП), зокрема, дата й місце його складання, посада, прізвище, ім'я та по батькові особи, котра його склала. Вказуються також прізвища й адреси свідків та потерпілих. Обов'язково він має бути підписаний особою, котра його склала, правопорушником і, за наявності, свідками й потерпілими. Якщо особа, котра вчи-

нила правопорушення, відмовляється підписати протокол, про це роблять відповідний запис. Ця особа вправі додати до протоколу свої пояснення й зауваження щодо його змісту, викласти мотиви відмовлення від підписання. Порушнику роз'яснюють його права й обов'язки, передбачені ст. 268 КУпАП, про що також роблять позначку у протоколі. Наявність у протоколі дати його складання необхідна для визначення можливості розгляду, дотримання встановлених Кодексом давності термінів притягнення до відповідальності. Відомості, занесені до протоколу на місці вчинення порушення, будуть, безсумнівно, доказовішими, ніж у тих випадках, коли вони занесені в іншому місці, після вчинення правопорушення. Наявність у протоколі відомостей про посадову особу, котра його склала, дає можливість переконатися в тому, що вона вповноважена це робити. Важливим є і зазначення прізвищ та адрес свідків або очевидців правопорушення, а також потерпілих, тому що їхні показання є вагомими доказами у справі.

У протоколі про адміністративне правопорушення закріплюються і відомості, які стосуються обставин учинення діянь. Тут необхідно вказати місце, час учинення і суть правопорушення, а також нормативний акт, який передбачає за нього відповідальність. Як свідчить практика, описуючи обставини вчинення правопорушення, уповноважені на те особи часто використовують загальні фрази, які не відбивають конкретної ситуації, що ускладнює наступний розгляд справи. Встановлене законодавцем обов'язкове посилання на нормативний акт у багатьох випадках роблять надто скорочено, що породжує складність у встановленні правової підстави відповідальності. Нерідко посилання на конкретну статтю того чи того нормативного акта відсутнє взагалі. Хоча відомо, що порушник може притягуватися до відповідальності лише за діяння, які суперечать конкретному правовому припису.

З'ясування й зазначення у протоколі відомостей щодо особи порушника має важливе значення для об'єктивного розгляду справи і наступного виконання постанови про накладення

адміністративного стягнення. Ні в КУпАП, ні в інших актах не наведено вичерпного переліку відомостей щодо особи порушника, які підлягають внесенню до протоколу. На наш погляд, до них можна віднести прізвище порушника, ім'я та по батькові, вік, рід занять, сімейний і майновий стан, місце проживання й роботи. Необхідно також указати реквізити документа, який засвідчує особу. Характеристика особи правопорушника на підставі документа, що її засвідчує, чи показань свідків при складанні протоколу обов'язкова. Нерідкими є випадки, коли особа, стосовно котрої складається протокол, повідомляє про себе вигадані дані або дані про іншу особу, котра ніяк з учиненим діянням не пов'язана. КУпАП наділяє правом уповноважену на те посадову особу доставити порушника в міліцію, приміщення виконавчого комітету селищної та сільської рад народних депутатів, службове приміщення воєнізованої охорони чи в штаб ДНД для встановлення його особи. Передбачено також термін перебування доставленого в цих місцях — не більше як одну годину, якщо не встановлено іншого (ст. 259 КУпАП).

Невідбиття в протоколі точного місця проживання і трудової діяльності порушника часто призводить до затримки виконання постанови про стягнення, негативно позначається на профілактиці правопорушень, а в низці випадків є причиною неможливості виконання накладеного стягнення.

Фіксація у протоколі віку порушника необхідна для дотримання вимог ст. 12, 13 КУпАП про відповідальність неповнолітніх, тобто осіб віком від 16 до 18 років. За вчинення адміністративного порушення до них застосовують заходи, передбачені ст. 24¹ КУпАП. У випадках, прямо зазначених у законі, неповнолітні порушники підлягають відповідальності на загальних підставах. Якщо ж неправомірну дію допущено особою, котра ще не досягла 16 років, у протоколі обов'язково треба вказати відомості про її батьків або осіб, котрі їх замінюють.

Протокол є підставою для перевірки фактичних обставин порушення. Уповноважена на проведення перевірки особа намагається встановити конкретні обставини правопорушення

і представити матеріали органу (посадовій особі), який має розв'язати справу по суті й винести постанову про відповідальність.

До процесуальних документів, які складаються на цій стадії провадження, належить і мотивована постанова прокурора про порушення провадження у справі про адміністративне правопорушення, що передбачено ст. 24 Закону України “Про прокуратуру”.

Складання протоколу стосовно правопорушників слід вважати акцією примусовою, внаслідок якої виникає питання про відповідальність перед державою. Державні органи та посадові особи вправі застосовувати й інші примусові заходи для забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, враховуючи щодо кожного конкретного випадку специфіку неправомірного діяння. Такими заходами є адміністративне затримання особи, особистий огляд, огляд речей і вилучення речей та документів (ст. 260 КУпАП).

Завершальний етап порушення справи про адміністративне правопорушення — направлення справи по підвідомчості для розгляду й ухвалення постанови

59. Розгляд справи про адміністративне правопорушення та прийняття рішення. Перегляд постанови у справі про адміністративне правопорушення

Розгляд справ про адміністративні правопорушення є головною стадією провадження, в рамках якої здійснюється розв'язання найважливіших завдань — установлення винних і забезпечення правильного застосування законодавства, тобто до кожного правопорушника мають бути застосовані справедливі заходи адміністративного впливу. Досить повно урегульовано порядок розгляду справ про адміністративні правопорушення, установлено процесуальні повноваження

адміністративно-юрисдикційних органів, а також осіб, котрі беруть участь у провадженні, підвідомчість справ, терміни та місце їх розгляду. Підставами, які визначають провідну роль стадії розгляду справ у провадженні, є здійснення в її рамках об'єктивного розв'язання справ по суті на базі застосування відповідних норм матеріального права й ухвалення державно-владних правозастосовних актів. Відповідно до приписів КУпАП розглянута стадія включає три етапи: підготовку справи до розгляду, розгляд справи й ухвалення щодо неї рішення.

В інтересах своєчасного й правильного розв'язання справи про адміністративне правопорушення відповідний орган, посадова особа зобов'язані ретельно підготувати її до розгляду. Ст. 278 КУпАП орієнтує на розв'язання таких головних питань цього етапу:

- 1) чи належить до компетенції органу, посадової особи розгляд даної справи;
- 2) чи правильно складено протокол про адміністративне правопорушення та інші матеріали справи;
- 3) чи сповіщено осіб, котрі беруть участь у розгляді справи, про час і місце її розгляду;
- 4) чи витребувано необхідні додаткові матеріали;
- 5) чи підлягають задоволенню клопотання особи, притягнуваної до адміністративної відповідальності, потерпілого, їх законних представників і адвоката.

Зібравши повний комплект матеріалів щодо справи, в тому числі додаткових, слід перевірити всі обставини й у разі потреби повернути справу на місце складання матеріалів для усунення недоліків. Важливо з'ясувати в ході підготовки справи, чи не міститься в діях правопорушника, які кваліфіковано як адміністративне правопорушення, складу кримінального діяння. За вимогами ст. 276 КУпАП справа про адміністративне правопорушення має розглядатися на місці його вчинення, що сприяє повнішій та об'єктивнішій оцінці всіх обставин, винесенню обґрунтованої постанови. З цього загального правила зроблено винятки: справи, підвідомчі адміністративним комі-

сіям, розглядаються за місцем проживання порушника, а справи про порушення правил дорожнього руху — за місцем обліку транспортних засобів.

Терміни розгляду справ регламентовано ст. 277 КУпАП. Як уже зазначалося, вони не завжди однакові. Крім загального 15-добового, передбачено 7-добовий, 5-добовий і 3-добовий терміни, впродовж яких мають бути розглянуті справи, перелік яких безпосередньо зазначено у КУпАП. Ще коротший термін — одна доба — встановлено для розгляду справ про дрібне хуліганство, розпиття спиртних напоїв, появу в громадських місцях у нетверезому стані та інших справ. Відповідно до вимог ст. 38 КУпАП адміністративне стягнення може бути накладене не пізніше, ніж через два місяці з дня вчинення правопорушення. Перевірка дотримання цих процесуальних термінів входить в етап підготовки справи для розгляду. Порядок розгляду справи про адміністративне правопорушення, установлений КУпАП України, передбачає засоби, що забезпечують повне й об'єктивне дослідження обставин справи, винесення обґрунтованої постанови, реалізацію законних прав учасників процесу тощо.

У КУпАП закріплено й процедуру розгляду справ (ст. 279). Якщо висвітлювати її в ідеальному вигляді, то розгляд починається з оголошення складу колегіального органу чи представлення тієї посадової особи, котра розглядатиме справу. Потім головуєчий на засіданні колегіального органу чи посадова особа, котра розглядає справу, повідомляє про суть справи, яка підлягає розгляду, а також відомості про того, хто притягується до адміністративної відповідальності. Всім учасникам провадження роз'яснюються їхні права й обов'язки, після чого оголошується протокол про адміністративне правопорушення.

Дослідження доказів у справі, яке відбувається після оголошення протоколу, здійснюється відповідно до вимог ст. 280 КУпАП, у якій визначено обставини, що підлягають з'ясуванню при розгляді справи. Це належить до обов'язків органу (посадової особи), який має з'ясувати, чи мало місце адміністративне правопорушення, чи винна в ньому саме ця особа, чи підлягає

вона адміністративній відповідальності. Обов'язково встановлюється: чи є обставини, які пом'якшують або обтяжують відповідальність, чи заподіяно майнової шкоди, чи є підстави для передачі матеріалів про правопорушення на розгляд, наприклад, трудового колективу, громадської організації. Розв'язанню завдань боротьби з правопорушеннями, попередженню адміністративних правопорушень сприяє з'ясування причин та умов вчинення неправомірних дій. Саме тому в ході розгляду справи зазначений аспект має бути відображеним. Законодавець указує на необхідність внесення органом чи посадовою особою, які розглядають справу, пропозицій про усунення причин та умов, що сприяють їх вчиненню (ст. 282). Гарантією дієвості таких пропозицій є закріплення в зазначеній статті обов'язку повідомити орган, посадову особу, які направили пропозиції, упродовж місяця про вжиті заходи.

Процес розв'язання справи про адміністративне правопорушення, його послідовність збігаються в головних рисах зі змістом інших видів правозастосовної діяльності. Відомо, що в теорії права система правозастосовних операцій групується в три головних етапи:

- 1) установлення фактичних обставин справи, що включає операції, пов'язані з аналізом усіх даних, доведенням їх повноти й достовірності;
- 2) вибір і аналіз правової норми, що виявляється в установленні часу її ухвалення, юридичної чинності, характеру розпоряджень тощо;
- 3) винесення рішення у справі, яке виступає як правозастосовний акт.

Рішення належно оформляється й обов'язково доводиться до відома зацікавлених осіб. Отже, дії юрисдикційного органу, посадової особи, які розглядають справу про адміністративне правопорушення, спрямовано на встановлення складу й характеру правопорушення, особи правопорушника, а також причин і умов, що сприяють неправомірному діянню, органічно охоплюються зазначеними етапами.

У ході розгляду справи про адміністративне правопорушення колегіальним органом ведеться протокол засідання, в якому відбиваються дата й місце засідання, найменування і склад органу, який розглядає справу, її зміст. Обов'язково фіксують відомості про явку осіб, котрі беруть участь у справі, їх пояснення у справі, а також клопотання й результати їх розгляду. До протоколу вносять зміст документів, опис речових доказів, досліджених у процесі розгляду справи, факт оголошення ухваленої постанови й роз'яснення порядку та термінів її оскарження. Протокол підписує головуючий на засіданні і секретар (ст. 81 КУпАП). Проте ці вимоги не завжди виконуються. Так, адміністративні комісії, як правило, збирають обставини вчинення правопорушення, а також пояснення осіб, котрі беруть участь у справі, відбиваються скорочено, відомості про дослідження документів та інших обставин, їх оцінка мають поверховий характер, а іноді відсутні взагалі. Пояснюючи це, практичні працівники посилаються на великий обсяг роботи, незначущість розглянутих правопорушень тощо. Гадаємо, що це не можна визнати правильним. Там, де йдеться про дотримання прав і законних інтересів особи, така «економія» є неприпустимою і шкідливою. Поширена серед певної частини практичних працівників думка про «непотрібну писанину» прямо суперечить принципам провадження у справах про адміністративні правопорушення. Особи, котрі беруть участь у провадженні, наділяються комплексом процесуальних прав і обов'язків. *Особа, притягнута до адміністративної відповідальності*, вправі ознайомлюватися з матеріалами справи, давати пояснення, надавати докази, заявляти клопотання, при розгляді справи користатися юридичною допомогою адвоката, виступати рідною мовою й користатися послугами перекладача, якщо не володіє мовою, якою ведеться провадження; оскаржити постанову у справі. Справа про адміністративне правопорушення розглядається у присутності особи, притягнутої до адміністративної відповідальності. За її відсутності справу може бути розглянуто лише у випадках, коли є дані про своєчасне її повідомлення щодо місця

й часу розгляду справи, і якщо від неї не надійшло клопотання про відкладення розгляду справи. У ст. 268 КУпАП передбачено також випадки обов'язкової присутності особи, притягнутої до відповідальності, при розгляді справи. Як самостійна процесуальна постать виступає також потерпілий, тобто особа, котрій адміністративним правопорушенням заподіяно моральної, фізичної чи майнової шкоди. Потерпілий має право ознайомлюватися з матеріалами справи, заявляти клопотання, оскаржити постанову у справі. Інтереси особи, притягнутої до адміністративної відповідальності, і потерпілого, якщо вони є неповнолітніми або через фізичні чи психічні вади не можуть самі здійснювати свої права у справах, вправі репрезентувати їх законні представники (батьки, усиновителі, опікуни, піклувальники). Законні представники мають право ознайомлюватися з матеріалами справи; заявляти клопотання від імені особи, інтереси котрої вони репрезентують, подавати скарги на рішення органу (посадової особи), який розглядає справу. До числа учасників провадження, які сприяють досягненню його мети і реалізації адміністративно-процесуального статусу громадян, залучених до сфери адміністративно-юрисдикційної діяльності, законодавець відносить захисника, свідка, експерта й перекладача, наділяючи кожного з них процесуальним статусом.

Завершується розгляд справи ухваленням постанови. Тільки на її підставі особа, притягнута до адміністративної відповідальності, визнається винною й до неї застосовується конкретне адміністративне стягнення. У постанові остаточно оцінюється поведінка особи, притягнутої до відповідальності, встановлюється її винуватість або невинуватість, визнається захід адміністративного впливу, КУпАП України в ст. 284 чітко визначає, що за своїм змістом постанови розподіляються на три види:

- про накладання адміністративного стягнення;
- про застосування заходів впливу, передбачених ст. 24¹ КУпАП;
- про припинення справи.

Постанову про припинення справи виносять при оголошенні усного зауваження, передачі матеріалів на розгляд товариського суду, громадської організації чи трудового колективу або передачі їх прокурору, органу попереднього слідства чи дізнання, а також за наявності обставин, які виключають провадження у справі про адміністративне правопорушення, на які прямо вказує КУпАП. Як юридично-владний акт державного органу, обов'язковий як для порушника, так і для всіх державних органів і громадських організацій, покликаних його виконувати, постанова у справі про адміністративне правопорушення має містити низку відомостей і реквізитів. Насамперед тут фіксуються дата розгляду справи й відомості про особу, стосовно котрої розглядається справа. Викладаються обставини, встановлені при її розгляді, норма акта, яка передбачає відповідальність за це правопорушення, й ухвалене рішення. У разі потреби відбувається рішення про відшкодування винним матеріального збитку, а також про вилучені речі та документи. Постанова виконавчого комітету селищної, сільської рад народних депутатів у справі про адміністративне правопорушення ухвалюється у формі рішення.

При єдиначальному порядку розгляду справи постанову підписує посадова особа, котра розглядає справу. Постанова колегіального органу ухвалюється простою більшістю голосів членів цього органу й підписується головоючим на засіданні і секретарем. Закон вимагає, щоб постанова з'являлася негайно по закінченні справи. Процесуальні питання *стадії оскарження й опротестування постанови у справі* про адміністративне правопорушення досить повно урегульовано чинним законодавством. Ця стадія, яку можна розцінювати як загальну гарантію дотримання законності й обґрунтованості застосування адміністративних стягнень, посідає важливе місце у структурі провадження у справах про адміністративні правопорушення. Як правило, скаргу щодо постанови у справі розглядає вищий стосовно того, що ухвалив, орган або суд. Законодавцем установлено, що скарга може бути подана впродовж 10 днів із дня

винесення постанови. Пропущений з поважних причин термін подачі скарги може бути відновлений. За загальним правилом подання скарги й принесення протесту прокурором припиняють виконання постанови. Щодо скарги або протесту може бути винесене одне з таких рішень:

- 1) постанову не змінюють, а скаргу чи протест не задовольняють;
- 2) постанову скасовують, а справу направляють на новий розгляд;
- 3) постанову скасовують і справу припиняють;
- 4) захід стягнення змінюють у межах, передбачених нормативним актом, проте, щоб стягнення не було посилене.

Постанова районного (міського) суду (судді) про накладання адміністративного стягнення є остаточною й оскарженню в порядку провадження у справах про адміністративні правопорушення не підлягає.

Варто підкреслити, що законодавець чітко визначив повноваження суддів і начальників органів внутрішніх справ щодо перегляду справ про адміністративні правопорушення. Так, постанову судді у справах про адміністративні правопорушення, перелік яких наведено у ст. 294 КУпАП, може бути скасована або змінена за протестом прокурора самим суддею, а також незалежно від наявності протесту прокурора — головою суду вищої інстанції. Постанова начальника органів внутрішніх справ у справі про адміністративне правопорушення, передбаченій ст. 173 КУпАП, може бути скасована за протестом прокурора самим начальником органу внутрішніх справ, а також незалежно від наявності протесту — начальником вищого органу внутрішніх справ.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Авер'янов В. Б.* Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / В. Б. Авер'янов. — К.: Юрінком Інтер, 1998. — 432 с.
2. *Авер'янов В. Б., Лук'янець Д. М., Хорощак Н. В.* Актуальні питання правового регулювання адміністративної відповідальності / В. Б. Авер'янов, Д. М. Лук'янець, Н. В. Хорощак // Часопис Київ. ун-ту права. — 2003. — № 1. — С. 19–23.
3. *Адміністративна* відповідальність в Україні: [навчальний посібник] / За заг. ред. доц. А. Т. Комзюка. — [2-ге вид., перероб. і доп.]. — Х.: Ун-т внутр. справ, 2000. — 99 с.
4. *Адміністративний* кодекс УСРР. — Офіц. видання. — К.: Юриди. вид-во Наркомюсту УСРР, 1928. — С. 3.
5. *Адміністративний* кодекс Української РСР. — К.: Держ. вид-во політ. л-ри УРСР, 1956. — 212 с.
6. *Административное* право / Под ред. Л. Л. Попова. — [2-е изд., перераб. и доп.]. — М.: Юристъ, 2005. — 703 с.
7. *Адміністративне* право України: [навч. посіб.]: [у 2 т.] / [Галуцько В. В., Олефір В. І., Пихтін М. П. та ін.]; за заг. ред. В. В. Галуцька. — Херсон: ПАТ “Херсон. міська друкарня”, 2011. — Т. 1: Загальне адміністративне право. — 320 с.
8. *Адміністративне* право України в сучасних умовах (виклики початку ХХІ століття): монографія: [Електронний ресурс] / За заг. ред. В. В. Галуцька. — Херсон: Херсон. міська друкарня, 2010. — Режим доступу: <http://www.lawproperty.in.ua/images/books/arivsu.pdf>
9. *Адміністративне* право України. Академічний курс: підручник: [у 2 т.]. — Т. 1: Загальна частина / Ред. кол.: В. Б. Авер'янов (голова) та ін. — К.: ТОВ “Юрид. думка”, 2007. — 592 с.

10. *Адміністративне право України*: [підруч. для юрид. вузів та факульт.] / [Ю. П. Битяк, В. В. Богущкий, В. М. Гаращук та ін.]; за ред. Ю. П. Битяка. — Х.: Право, 2000. — 520 с.
11. *Адміністративне право*: [навч. посіб.] / О. І. Остапенко, З. Р. Кісіль, М. В. Ковалів, Р. В. Кісіль. — К.: Правова єдність, 2008. — 553 с.
12. *Адміністративне право України*: [навч. посіб.] / За заг. ред. Т. О. Коломоєць, Г. Ю. Гулевської. — К., 2008. — 216 с.
13. *Адміністративне судочинство в Україні*. Кн. друга: Кодекс про адміністративні проступки (проект). — Х.: Консул, 2003. — 332 с. — (Серія “Реформи судів України”).
14. *Анохіна Л. С.* Суб’єкти адміністративної юрисдикції в Україні: автореф. дис. ... на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 “Теорія управління, адміністративне право та процес, фінансове право; інформаційне право” / Людмила Степанівна Анохіна; Нац. ун-т внутрішніх справ МВС України. — Х., 2001. — 19 с.
15. *Армаш Н. О.* Адміністративно-правовий статус керівників органів виконавчої влади: автореф. дис. ... на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 “Теорія управління, адміністративне право та процес, фінансове право; інформаційне право” / Надія Олексіївна Армаш; Ін-т держ. і права ім. В. М. Корецького НАН України. — К., 2004. — 17 с.
16. *Балюк Г. И.* Правовые аспекты обеспечения ядерной и радиационной (радиэкологической) безопасности в Украине / Г. И. Балюк. — К.: Випол, 1997. — 196 с.
17. *Балюк Г. И.* Ядерное право: современное состояние и перспективы развития / Г. И. Балюк // Энергетич. право. — 2008. — № 2 (11) — С. 9–14.
18. *Бандурка О. М., Тищенко М. М.* Адміністративний процес / О. М. Бандурка, М. М. Тищенко. — К.: Літера ЛТД, 2002. — 228 с.
19. *Банчук А.* Право об административных нарушениях: опыт стран Западной и Восточной Европы, требования Европейского Суда по правам человека и стандарты Совета

Европы / А. Банчук. — Режим доступа: http://www.pravo.org.ua/files/administr/covv/banchuk_pravo_adm_porush_rus.pdf

20. *Бахрах Д. Н., Ренов Э. Н.* Производство по делам об административных правонарушениях / Д. Н. Бахрах, Э. Н. Ренов. — М.: Знание, 1989. — 96 с.
21. *Бахрах Д. Н., Россинский Б. В., Стариков Ю. Н.* Административное право: [учебник для вузов]. — 3-е изд., пересмотр. и доп.]. — М.: Норма, 2007. — 816 с.
22. *Бежевец О.* Проблемні питання кваліфікації розкрадань електроенергії // Юрид. журн. — 2002. — № 5. — С. 28.
23. *Бесплатное* приложение к декабрьской книжке “Горного журнала” за 1912 год. — СПб., 1912.
24. *Битяк О. Ю.* Господарсько-правове забезпечення функціонування електроенергетичного ринку України: автореф. дис. ... на здоб. наук. ступ. спец. канд. юрид. наук: 12.00.04 “Господарське право; господарсько-процесуальне право” / Олександр Юрійович Битяк; НДІ приват. права і підприємства Акад. прав. наук України. — К., 2010. — 20 с.
25. *Блажевич Ю. Ю.* Відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння: автореф. дис. ... на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.11 “Міжнародне право” / Юрій Юрійович Блажевич; Ін-т законодавства Верховної Ради України. — К., 2006. — 21 с.
26. *Большая энциклопедия:* в 62 т. — М.: ТЕРРА, 2006. — Т. 60. — 592 с.
27. *Бородін І. Л.* Адміністративно-правові способи захисту прав та свобод людини і громадянина: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Бородін Іван Лук'янович; Нац. ун-т внутрішніх справ. — Х., 2004. — 405 с.
28. *Бородін І. Л.* Адміністративно-юрисдикційний процес: монографія / І. Л. Бородін. — К.: Алерта, 2007. — 184 с.
29. *Вовк Ю.* Проблеми кодифікації адміністративного законодавства України: історичний досвід / Ю. Вовк // Право України. — 2003. — № 12. — С. 120–122.

30. *Голосніченко І. П.* Адміністративне право України (основні категорії і поняття): [посібник] / І. П. Голосніченко. — Ірпінь, 1998. — 109 с.
31. *Гоменюк Д. С.* Поняття державних посадових осіб [Електронний ресурс] / Д. С. Гоменюк // Форум права. — 2009. — № 1. — С. 113–116. — Режим доступу: <http://www.pbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-1/09gdcdpo.pdf>
32. *Демський Е. Ф.* Адміністративно-процесуальне право України: [навч. посіб.] / Е. Ф. Демський. — К.: Юрінком Інтер, 2008. — 496 с.
33. *Демський Е.* Особливості перегляду постанови у справі про адміністративне правопорушення / Е. Демський // Юрид. Україна. — 2009. — № 2. — С. 20–25.
34. *Забарний Г.* Адміністративно-правова характеристика суб'єкта адміністративних порушень законодавства про захист прав споживачів / Г. Забарний, Л. Менів // Право України. — № 10. — С. 150.
35. *Загуменник В.* Адміністративна відповідальність. Проблеми та шляхи її подолання / В. Загуменник // Вісн. прокуратури. — 2008. — № 2 (80). — С. 70–77.
36. *Законодавство* про адміністративну відповідальність / За ред. І. П. Кононенка. — К.: Вид-во політ. л-ри України, 1965. — 278 с.
37. *Законодавство* про адміністративну відповідальність / За ред. І. П. Кононенка. — К.: Вид-во політ. л-ри України, 1969. — 340 с.
38. *Зима О. Т.* Адміністративна відповідальність юридичних осіб: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Олександр Тарасович Зима; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. — Х., 2001. — 164 с.
39. *Кінаш Я. І.* Трансформація адміністративної відповідальності: правові та організаційні засади: автореф. дис. ... на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.07 “Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право” / Ярослав Іванович Кінаш; Нац.

- акад. держ. податкової служби України. — Ірпінь, 2005. — 21 с.
40. *Коваль Л. В.* Адміністративне право: [курс лекцій для студ. юрид. вузів та факульт.]. — [3-тє вид.]. — К.: Вентурі, 1998. — 211 с.
 41. *Кодекс адміністративного судочинства від 6 липня 2005 р. № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України.* — 2005. — № 35–36; № 37. — Ст. 446.
 42. *Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 № 8073-X [Електронний ресурс].* — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80732-10>
 43. *Кодекс України про адміністративні правопорушення: [Наук.-практ. коментар] / Р. А. Калюжний, А. Т. Комзюк, О. О. Погрібний та ін.* — К.: Всеукр. асоц. вид. “Правова єдність”, 2008. — 781 с.
 44. *Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях от 30 декабря 2001 г. № 195-ФЗ // Собр. законодательства РФ.* — 2002. — № 1. — Ч. 1. — Ст. 1.
 45. *Кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях / М-во внутр. дел Респ. Беларусь, Акад. МВД.* — Минск: Акад. МВД Респ. Беларусь, 2007. — 192 с.
 46. *Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях от 30 января 2001 г. № 155-П [Электронный ресурс].* — Режим доступа: <http://www.pavlodar.com/zakon/?dok=00524&ogl=all>
 47. *Колпаков В. К.* Адміністративне право України / В. К. Колпаков. — К.: Юрінком Інтер, 1999. — 336 с.
 48. *Колпаков В. К.* Адміністративний проступок в контексті нової ідеології адміністративного права / В. К. Колпаков // Акт. пробл. сучасної науки в дослідженнях молодих учених: спец. вип.: у 2-х ч. — Ч. 1. — Сімферополь, 2005. — С. 84.
 49. *Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Офіц. вісн. України.* — 2010. — Спец. вип. — № 72/1. — С. 15. — Ст. 2598.

50. *Константний О. В.* Джерела адміністративного права України: монографія / О. В. Константний. — К.: Укр. агентство інформ. та друку “Рада”, 2005. — 238 с.
51. *Лагода О. С.* Адміністративна процедура: теорія і практика застосування: автореф. дис. ... на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 “Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право” / Олександр Сергійович Лагода; Нац. ун-т держ. податкової служби України. — Ірпінь, 2007. — 22 с.
52. *Літошенко О. С.* Адміністративна відповідальність в системі юридичної відповідальності: автореф. дис. ... на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 “Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право” / Олена Святославівна Літошенко; Київ. нац. екон. ун-т. — К., 2005. — 21 с.
53. *Личенко І. О.* Адміністративно-правовий захист права власності України: автореф. дис. ... на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 “Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право” / Ірина Олександрівна Личенко; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. — Л., 2010. — 16 с.
54. *Лук’янець Д. М.* Підстави адміністративної відповідальності суб’єктів підприємницької діяльності: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Дмитро Миколайович Лук’янець; НАН України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. — К., 2000. — 199 с.
55. *Лук’янець Д. М.* Розвиток інституту адміністративної відповідальності: концептуальні засади та проблеми правореалізації: дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07 / Дмитро Миколайович Лук’янець; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. — К., 2007. — 445 с.
56. *Миколенко А. И.* Административный процесс и административная ответственность в Украине: [учеб. пособие] / А. И. Миколенко. — Х.: Одиссей, 2006. — 352 с.
57. *Морозова В. О.* Адміністративна відповідальність за порушення проти громадської моралі: автореф. дис. ...

- на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 “Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право” / Вікторія Олексіївна Морозова; Акад. держ. податкової служби України. — Іршів, 2002. — 17 с.
58. *Синьов О. В.* Адміністративна відповідальність за правопорушення, що посягають на права і свободи громадян: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Олександр Володимирович Синьов; Нац. ун-т внутр. справ. — Х., 2001. — 235 с.
59. *Слюсаренко С. В.* Особливості настання адміністративної відповідальності за порушення земельного законодавства юридичними особами / С. В. Слюсаренко // Наук. вісн. нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України / Ред. кол.: Д. О. Мельничук (голова) та ін. — К., 2010. — Вип. 156. — 348. — С. 197. — (Серія “Право”).
60. *Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу: Затв. Указом Президента України від 11 червня 1998 р. № 615/98 [Електронний ресурс].* — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/615/98>
61. *Столітній А. В.* Зарубіжний досвід застосування адміністративного затримання та шляхи його запозичення для України / А. В. Столітній // Форум права. — 2012. — № 2. — С. 670–678.
62. *Теория права и государства: [учебник] / О. Ф. Скакун, Н. К. Подберезовский.* — Х.: Консум, 1997. — 496 с.
63. *Теория государства и права: [учебник] / Под ред. В. М. Корецкого и В. Д. Первалова.* — М.: НОРМА-ИНФРА, 1998. — 570 с.
64. *Глумачний словник української мови: Понад 12 500 статей (близько 40 000 слів) / За ред. д-ра філол. наук, проф. В. С. Калачника.* — Ч.: Прапор, 2002. — 992 с.
65. *Українська радянська енциклопедія.* — [2-ге вид.]. — Гол. ред. укр. рад. енцикл., 1979. — Т. 4— 560 с.
66. *Хорощак Н. В.* Адміністративні стягнення за законодавством України: монографія / Н. В. Хорощак. — К.:

- Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2004. — 172 с.
67. *Хорощак Н. В.* Адміністративні стягнення та їх застосування: дис. ... на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Наталія Володимирівна Хорощак; НАН України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. — К., 2003. — 235 с.
68. *Шатрава С. О.* Юридична відповідальність як гарантія забезпечення законності діяльності судової міліції [Електронний ресурс] / С. О. Шатрава // Форум права. — 2009. — № 2. — С. 423–429. — Режим доступу: <http://www.pbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-2/09scodcm.pdf> с. 426
69. *Шкарупа В. К.* Доказування та докази в адміністративно-примусовій діяльності органів внутрішніх справ (міліції) / В. К. Шкарупа. — К.: Укр. акад. внутр. справ, 1995. — 163 с.
70. *Школик А. М.* Порівняльне адміністративне право: [навч. посіб. для юрид. факульт. та факульт. міжнар. відносин] / А. М. Школик. — Л.: ЗУКЦ, 2007. — 308 с.
71. *Шильник В. Ю.* Адміністративні юрисдикційні провадження та їх здійснення органами внутрішніх справ: автореф. дис. ... на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 “Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право” / Володимир Юрійович Шильник; Нац. ун-т внутр. справ. — Х., 2004. — 20 с.
72. *Щодо відповідальності за порушення Правил охорони електричних мереж: Лист Національної комісії регулювання електроенергетики України від 25 серпня 2004 р. № 05-34-11/3881 на № 01/10-21 від 11 серпня 2004 р. [Електронний ресурс].* — Режим доступу: <http://uazakon.com/document/fpart64/idx64911.htm>
73. *Щодо надання роз'яснення: Лист Міністерства юстиції України від 23 червня 2009 р. № 7957-0-26-09-20 [Електронний ресурс].* — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v7957323-09>.

74. *Юсупов В. А.* Теория административного права / В. А. Юсупов. — М.: Юрид. лит., 1985. — 160 с.
75. *Янюк Н.* “Посадові” і “службові” особи у національному законодавстві: проблеми розмежування понять / Н. Янюк // Право України. — 2009. — № 11. — С. 181–183.
76. *Ящук О.* Поняття адміністративної відповідальності та її особливості / О. Ящук // Право України. — 2009. — № 12. — С. 243–246.

Навчальний посібник зорієнтований на структурні елементи тематичного плану. В ньому передбачений короткий зміст теоретичного курсу, в якому викладено основні моменти адміністративної відповідальності, значна увага приділена новітнім ідеям, які є в сучасному законодавстві.

Посібник містить пояснювальну записку, основні питання з курсу “Адміністративна відповідальність” та відповіді на них.

Для студентів, курсантів, молодих викладачів і широкого кола читачів.

Навчальне видання

Щокін Ростислав Георгійович
Ковальчук Алла Юріївна
Костенко Ірина Володимирівна

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Навчальний посібник

Редактор *В. Д. Бондар*
Коректор *Ю. А. Носанчук*
Комп'ютерне верстання *А. П. Нечиторук*
Оформлення обкладинки *О. О. Стеценко*

Підп. до друку 30.04.15. Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 8,60. Обл.-вид. арк. 6,62. Наклад 1000 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП “Видавничий дім “Персонал”
03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. XX

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008 р.*

Надруковано в друкарні ДП “Видавничий дім “Персонал”